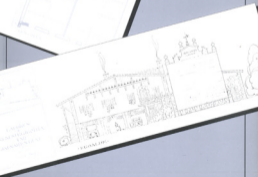

Natxo Urkijo

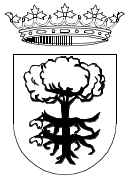
Zenbait apunte Laudioko euskaraz

uzoko
euski
unibertsitatea

Zenbait apunte
Laudioko euskaraz

Natxo Urkijo

*Argitarapen honek, Laudioko Udalaren
Euskara Zinegotzigoaren dirulaguntza
jaso du.*

© Natxo Urkijo Orueta.

© UEUren hizkuntzalaritza Saila.

General Concha 25, 6. 48010 Bilbo.

I.S.B.N.: 84 - 86967 - 59 - 7

Lege-gordailua: VI-200/94

Inprimategia: Txindoki grafikak.

Txindoki kalea z/g. 01400 - Laudio. Araba.

Azalaren diseinua: Jon Navarro Orueta.

Azala: 1930an Laudioko udalean aurkezturiko planoak, etxe bat eraikitzeko baimena eskatuz. Juan Carlos Navarrok eskuratua.

*Bego eta Irineri;
ohostu diedan denboragatik.*

*Alberto Mugirari;
Laudion, euskara eta euskal
kulturaren alde egindako lanagatik.*

AURKIBIDEA

0 - SARRERA

1.- Kokapen geografiko-linguistikoa	7
2.- Inguramendu sozio-linguistikoa	7
3.- Egungo egoera	11

I - TESTUAK

1.- 1828ko dotrina	13
2.- 1858ko dotrina.	14
3.- Ruth-en liburua.	16
4.- Erizkizundi Irukoitza.	17
5.- Beste testu bat ?	17
6.- Oharra Laudioko dotrinez.	17

II - TESTUEN ANALISIA

1.- Arlo fonologikoa.	21
1.1.- Grafia.	21
1.2.- Zenbait fonemaren irudikapen grafikoa.	25
1.3.- Grafemen taulak.	28
1.4.- Bokalismoa.	33
1.4.1.- Bokal elkarketa.	33
1.4.2.- Bokal alternantzia.	45
1.4.3.- Asimilazioa (bokal harmonia).	45
1.5.- Kontsonantismoa.	48
1.5.1.- Bustidura.	48
1.5.2.- Txistukariak.	49
1.5.3.- Ozenketa.	51
1.5.4.- Afrikazioa.	51
1.5.5.- Kontsonante elkarketa.	53
2.- Arlo Morfosintaktikoa.	57
2.1.- Galdetzaileak.	57
2.2.- Zehaztugabeak.	59
2.3.- Erakusleak.	60
2.3.1.- Erakusleen paradigmak.	61
2.4.- Izenordainak.	64
2.4.1.- Izenordainen paradigmak.	64
2.5.- Izen deklinabidea.	67
2.5.1.- Kasu gramatikalak.	71
a) Absolutua.	71
b) Ergatiboa.	72
d) Datiboa.	72

2.5.2.-	Leku-denborazkoak.	85
a)	Inesiboa.	85
b)	Leku genitiboa.	86
d)	Adlatiboa.	86
e)	Ablatiboa.	87
2.5.3.-	Gainerako kasuak.	108
a)	Partitiboa.	108
b)	Genitiboa (edutezkoa).	108
d)	Soziatiboa.	109
e)	Instrumentala.	109
2.6.-	Aditza.	121
2.6.1.-	Aspektua.	121
2.6.2.-	Aoristoa.	123
2.6.3.-	Aditz paradigmak.	126
2.6.3.1.-	Aditz laguntzaileak.	126
a)	INDIKATIBOA.	126
b)	AGINTEZKOA.	134
d)	SUBJUNTIBOA.	138
e)	AHALEZKOA.	143
2.6.3.2.-	Aditz trinkoak.	145
a)	Iragangaitzak.	145
	EGON.	145
	ETORR(I).	146
	JOAN.	147
	IBIL(I).	147
b)	Iragankorrek.	148
	EDUK(I).	148
	EROAN.	149
	EKUS(I).	149
	EGIN.	150
	JAKIN.	150
	ERABIL(I).	150
	ESAN.	151
	ERAKUTS(I).	151
	IHARDUN.	152
	ERETZ(I).	152
2.6.3.3.-	Adizki berezi bat.	153
III - HIZTEGIA.		155
- Izen arruntak.		156
- Izen bereziak.		203
BIBLIOGRAFIA.		207

SARRERA

1.- KOKAPEN GEOGRAFIKO-LINGUISTIKOA

Laudio herria Arabako Ipar mendebaldean kokaturik dago. Ipar eta ekialdean Bizkaiarekin du muga; Arrankudiaga eta Orozkorekin, hain zuzen. Hego eta mendebaldean, aldiz, Arabako Okondo, Zuhatza eta Luxaondo herriek mugatzen dute.

Honelako lanetan ohi denez, herri honetako aldaki linguistikoa nolabait definitzeko, Luis Luciano Bonaparteren 1869an egindako sailkapenari begiratu diogu. Honen arabera, Laudioko hizkera bizkaiararen mendebaldeko euskalkian ezarrita dugu; Arrigorriagako aldakiaren barnean, hain zuzen.

BIZKAIERA

2.- INGURAMENDU SOZIO-LINGUISTIKOA

Laudioko Udal Artxibategi Historikoa, ez da salbuespen bat Euskal Herrian. Bertan bildurik dagoen hainbeste agiriren artean (zaharrenak XVI. mendekoak direlarik), orain arte ez

da bat ere agertu euskaraz idatzia. Euskararen presentzia idatzia bakarrik da nabaria agirietako toponimo eta antroponimoetan. Baina euskarazko testurik agertzen ez bada ere, euskarari eta bertoko egoera soziolinguistikoari erreferentzia egiten dion zenbait agiri badugu bederen. Honakoek ez digute aukerarik ematen bertoko euskara ezagutu eta aztertzeko, baina bai zein egoeratan zegoen jakiteko. Beraz, komenigarri deritzot agiri hauei buruzko zenbait datu emateari.

Aipatuko dudan lehenengoa, **XVIII.** mendekoa dugu eta **Uriaren auzia** izenez ezagutzen dugu. Egia esan, ez da agiri bakarra, auzi baten inguruan sorturiko gutun, akta, itun eta abarrez osaturiko agiri bilduma baizik. Bilduma honetako agiri guztiak ez daude Laudioko Artxibategi Historikoan, eta batzuk Gasteizko Elizbarruti eta Apezpikategiko Artxibategi Historikoan ditugu. Auzi honek oso prozesu luzea izan zuen. 1773 urtearen inguruan hasiz, azken epaia 1784 urtean jakinerazi zuten Kalagorrian.

Auziaren hasiera zenbait apaizen jokabidean datza. Bereter benefiziatu bik uko egin zien betebehareei eta beren jarrera defendatzeko asmoz, beste gauza batzuren artean, horietako batek ordezkoko erdaldun hutsa ekarri zuen Laudiora. Honen ondorioz, eta eliztarren arimak salbazioa erdiesteko biderik gabe zeudela ikusten zutelarik, bertoko Udal eta Eliz-batzarreek itun bat egitea erabaki zuten. Itun honetan, soziolinguistikaren ikuspuntutik interesgarria duguna, seigarren kapitulua da:

“6^oYtt. Que todos los individuos de el Cavildo coadyuben a el Pastto Espirittual de este Pueblo... ..., deviendo ser esttos confesores ábiles y suficientes y que sepan bien el idioma bascongado que es el que generalmente se abla en este Pueblo...”¹

Auzi honen inguruan Laudioko parroquia zen On Manuel Fernando Oruek 1775ean apezpikuari bidalitako gutun batetan argi eta garbi utzi zuen zerbitzari edo ordezkoko erdaldunak ez zuela balio Laudion aritzeko:

“... ha intentado, y aun solicita poner en esta Igl.^a un Capellan servidor ignorante totalm.^{te} de el Idioma bascongado inutil p.^a el Confesionario de esta Igl.^a u p.^a la asist.^a de enfermos y moribundos...”

... Assi mismo se evita de raiz el otro inconveniente, de que nos vemos amenazados por D. Nicolas de Murga con el Capellan servidor ignorante de el Idioma bascongado , que con el mayor esfurzo intenta introducir en esta Iglesia; pues con este defecto substancial es Imposible egercer el empleo de Cura en este Valle; y cuando V.S.Y. tenga a bien de permitir a algun Propietario, a que ponga servidor se hallara precisado de hechar mano de sugeto, que ademas de ser bascongado, sea tambien Capaz para desempeñar las obligaciones de Cura. ...”²

Gutun berean, Laudio 1800 arima inguruk osatzen zuela dino, eta 1774 urteko beste

¹ Despacho de la executoria del Pleyto que los dos Cavildos Ecc.^{co} y secular de este Valle de Llodio an seguido con el Liz.^{do} D.ⁿ Leonardo de Uria y Orueta y D.ⁿ Nicolas de Murga Individuos Beneficiados de dho Cav.^{do} ecc.^{co} sobre aprovaz.^{on} de Capitulos establecidos por Concordia por ambas Comunidades &.^a = 1784. Laudioko Artxibategi Historikoan gordetako agiria. Saila: V - Relaciones con autoridades eclesiásticas - 1750-1910; Kutxa: 2; Karpeta: 1

² Manuel Fernando Oruek, Leonardo Uria Oruetarekin izandako istiluen ondorioz, apezpikuari bidalitako gutun txostena. 1775. Gasteizko Elizbarruti eta Apezpikategiko Artxibategi Historikoa. Orden zenbakia: 68 ; Kutxa: 2; Atala: 4 (batzu).

txosten batetan, honako deskribapena ikus dezakegu:

“... el Valle de Llodio es compuesto de quatro quadrillas de mucho gentio y en caserías muy distantes, y todos Bascongados cerrados, pues aunq.^e muchas Personas q.^e viven en la rivera, ó cerca de el Camino Real entienden algo de el castellano, pero su comun language y explicaz.ⁿ assi en las combersaciones, como en la Doctrina Xptiana y confesiones, aun estos mismos q.^e entienden algo de el castellano es spre, y por lo comun en la lengua nativa Bascongada; exceptuarse algunas personas particulares de caballeros & q.^e aunque Bascongados suelen hablar en castellano...”³

1774ko txosten berean ere:

“...se advierte, q.^e en este Valle todos los sermones, y Doctrinas q.^e se explican entre año son en language Bascongada, sin q.^e se permita seg.ⁿ y conforme previene, y manda la sinodal Constituz.ⁿ 12. de el libro 1. titulo 1. predicar en castellano sermon ni Doctrina alg.^a ...”

Honela **XVIII.** mendearen azken laurdeneko egoera soziolinguistikoaren jabe izan gaitzke. Laudion, beraz, 1800 biztanle zegoen eta den denak euskaldunak ziren. Pertsona elebidunak baziren ere, erabileran nagusi zen euskara. Gazteleraren erabilera bertoko zenbait handikiren artean baino ez zen gertatzen.

Agiri bilduma hauen aipuez bukatzeko ikus dezagun ere honi buruz kontrako aldeak zuen eritzia. Agiri hau 1780koa du. Ondoko aipuan, itunaren 6. kapituluari buruz ari da, eta bere desegokitasuna plazaratu nahi du:

“...no obstante lo despreciable de ella en atencion a la generalidad con que en el dia se abla el idioma castellano en dho v.^e; sre cuio particular no puedo menos de exponer en quanto haze a instruir mas vien su animo de [...] solo de lo inconduzente sino tambien, de lo positívam.^{te} perjudicial de dho capitulo que es el que forma todo el assumpto de esta controversia al bien estar del expresado valle y su [...] y que quando incremento logra en el actualm.^{te} dho idioma castellano todo el se le deve a lo que va corriendo del presente siglo siendo a esto consiguiente nezesario que en menos del discurso de otro siglo entero sea el referido idioma, no solo el dominante sino tambien el unico q.^e se hable en aquel pueblo como efectivamente ha sucedido asi en otros de sus inmediaciones ve que [...]siblem.^{te} se ha ido desterrando el bazcongado ...”⁴

Bestelako iruzkizunik gabe argi gera daiteke aipu honen bidez zein zen auzi honetako beste aldearen nahia, arlo linguistikoari dagokionez. Baina guretzat baliagarria dena ez da eritzi hau; gazteleratzearen hasieraz dioskuna baizik. Agiri honetan Laudioko gazteleratze prozesua **XVIII.** mendean hasi zela ikus dezakegu.

XVIII. mendean egindako itun edo konkordia honek eragina izan zuen **XIX.** mendean zehar. Laudioko Artxibategian bertan dauden beste agiri batzuen bidez, bertako Udala

³ Laudion, Batzarre sekularra eta elizakoaren artean egindako ituna dela eta sortu zen auziari buruz, On Francisco Xabier Irabik, berari egindako galdera batzuei erantzuteko osoturiko txostena. 1774. Gasteizko Elizbarruti eta Apezpikutegiko Artxibategi Historikoa. Orden zenbakia: 68 ; Kutxa: 2; Atala: 4 (batzu).

⁴ Itunaren 6. kapituluarekin ados ez zeudelako, aurkezturiko errekurtsioa. 1780. Gasteizko Elizbarruti eta Apezpikutegiko Artxibategi Historikoa. Orden zenbakia: 68 ; Kutxa: 2; Atala: 4 (batzu).

Batzarreak ituna bete erazten saiatzen zela konproba dezakegu. Honela, 1827 urteko abuztuaren 12.ko Udal Batzan honako erabakia hartu zuten ⁵. Erabaki honen kopia bat 1828 urtean Apezpikutegira bidali zen eta gaur egun Gasteizko Elizbarruti eta Apezpikutegiko Artxibategi Historikoan aurki dezakegu ⁶:

“...En seguida se leyó la concordia que el Valle tiene celebrada con el Cabildo Eclesiastico... ...que en lo sucesivo no confiera veneficio alguno de los correspondientes a la citada Iglesia á no ser á patrimonial que posea el Idioma Bascongado por ser indispensable para el buen desempeño de su destino pastoral en este Valle donde muchos de los feligreses ignoran el Castellano. —...”

1844 urtean berriro plazaratu zen gai bera, euskara ez zekien beste pertsona bat Zerbitzari Benefiziatua izendatu zutenean. Berriz ere, Laudioko Udalak izendapenaren egokitasuna zalantzan jarriz gutun bat bidali zion Laudioko apaizgoari, izendapena ezeztatzatzen:

“...á la vista el auto de 2º de Setiembre de mil ochocientos veinte y ocho el cual en el Tribunal de justicia del mismo S.ª Gobernador en favor de estas Corporaciones y el comun del Valle sobre deber tener noticia perfecta del idioma natal, ó Vascongado para haber de entrar en el goce de los Beneficios de la Iglesia... ...a fin de hacer presente al S.ª Gobernador la imposibilidad en que Armengol se encuentra para haber desempeñar en la perfeccion necesaria el ministerio á el encomendado, y por lo tanto la revocación ó anulación de su nombramiento...” ⁷

Euskarari aipamena egiten dioten agiriekin bukatzeko, 1813ko beste agiri bat aipatuko dut. Kasu honetan jarauntsi kasu bat ebazteko, Cubako Santa Clara herriko alkateak gutun bat idatzi zion Laudiokoari zenbait galdera eginez. Laudioko Udalaren erantzun ofizialean honakoak aurki ditzakegu⁸:

“...Al segundo dijo que es constante por publico y notorio q.º en este valle de Llodio se ha havlado y habla aun generalmente la Lengua Bascongada como tambien en la Provincia de Guipuzcua...”

“...Al quarto dijo que tambien es cierto que este Valle de Llodio en Basquenze se llama Laudyo y que no hay otro Pueblo de este nre en las tres Provincias Bascongadas y q.º este dho Valle de Llodio o Laudyo dista tres Leguas de la Villa de Bilbao...”

XIX. mendearen hasieran, beraz, ez omen zen egoera linguistikoa gehiegirik aldatu aurrekoarekin erkatuz.

XX. mendeko lehen erdiaren egoera ezagutzeko, beste zenbait iturritako datuak laburbilduko ditut oraingoan.

⁵ Akta liburuak. 1827. Laudioko Artxibategi Historikoa.

⁶ 1828. Gasteizko Elizbarruti eta Apezpikutegiko Artxibategi Historikoa. Orden zenbakia: 68 ; Kutxa: 2; Atala: 4 (batzu).

⁷ Gutun ofiziala. 1844. Laudioko Artxibategi Historikoa. Saila: V - Relaciones con autoridades eclesiásticas - 1750-1910; Kutxa: 2; Karpeta: 13

⁸ Gutun ofiziala. 1813. Laudioko Artxibategi Historikoa. Saila: VI - Juzgado y Registro civil - 1813-1814; Kutxa: 2; Karpeta: 8

Sancho el Sabio boletinean⁹ Jose Iturriate eta Ricardo Uzquianok egindako “Datos para la historia del euskera en Luyando - Ayala” artikuluan, haiek harturiko zenbait lekukotasunen arabera Audioko hegoaldean dagoen Olarte auzoko Zenagorta baserrian eta hegomendebaldean dauden Isardio eta Larrazabal auzotegietan euskaldun elebakarrak bizi ziren mende honen hasieran. Dena den, suposa dezakegu herriko gunean espainiera oso zabaldua zela eta bazirela, asko ere, espainieradun elebakarrak.

Beraz, mende honetako lehenengo erdialdean Laudion bizirik ziharduen bertoko hizkerak, gehien bat Audio osatzen duten inguruko auzotegietan; alderik erdaldunena, herrigunea edo Lamuza izeneko auzotegia zelarik.

Bertoko zaharrei, neuk entzuna diet nola txikitan meza ondoren, herriko jendea Lamuzako San Pedro elizaren aurrean hizketan geratzen zenean, pertsona nagusiek euskaraz egiten zuten bitartean gazteak eta umeak erdaraz mintzatzen ziren. Honakoa ordezen prozesuaren adierazgarri garbia da.

Ordezpen prozesua martxan zegoela adierazten digun beste gauza bat, euskararekiko kezka piztu zela dugu. Odon Apraiz jaunak 1929 urtean Leintz-Gatzagan egin zen Euskal Jaian emandako hitzaldian, Audio Arabako herri euskaldunen artean ezarri bazuen ere, urte gutxiren buruan (1934an) euskara ikasteko klaseak antolatu ziren:

“...Badagoz Araban euskerea dakiyenak gurasoekandik artuta Aramayon, Billerla edo Legutianon, Barrundia, Zigoitia ta Audio aldean...”¹⁰

Lehen aldiz aipatzen da garai honetan euskaltzale talde bat bazegoela Laudion. Orain arteko euskararen defentsa ez zen izan euskara beragatik, beste zenbait arrazoirengatik baizik. Oraingoan kez karen gunea euskara bera da:

“...se comunicaron... ...los deseos manifestados por los euskeltzales de Llodio, para que se estableciera una clase voluntaria de lengua vasca en las escuelas públicas de aquella localidad, y fué leida una carta del Sr. M. de Urquijo relativa al asunto...”¹¹

1935ko Eusko Ikaskuntzaren aldizkarian ikus dezakegunez, klase hauek ez ziren asmo hutsean geratu eta euskara irakasten hasi zen 1934 urtean:

“...El Grupo Baraibar de la Sociedad en Vitoria, comenzó los trabajos de organización del Día del Euskera en Llodio. Hallaron los organizadores que funcionan ya allí activamente las clases de lengua vasca...”¹²

3.- EGUNGO EGOERA

Gaur eguneko egoera linguistikoa gure herrian, oso bestelakoa da. 1986ko erroldan bildutako datuak honakoak ditugu:

⁹ ITURRATE, J. eta UZQUIANO, R.: “Datos para la historia del euskera en Luyando - Ayala” in *Boletín Sancho el Sabio*. XXIII. alea, 1979.

¹⁰ “Los actos euskeristas del pasado verano.” in *Eusko-Ikaskuntza`ren Deia*. 43. alea, 1929.

¹¹ “Junta de Euskal-Bazkunen Alkartasuna Federación de Acción Popular Euskerista de 21 de Diciembre.” in *Eusko Ikaskuntza`ren Deia*. 65. alea, 1935.

¹² “Acción de la Sociedad.” in *Eusko-Ikaskuntza`ren Deia*. 67. alea 1935.

	<u>Biztanlegoa</u>	<u>Euskaldunak</u>	<u>Ia-Euskaldunak</u>	<u>Erdaldunak</u>
Laudio	20.660	2.182	3.996	14.482

Ikus daitekeenez, zenbaki absolutuak kontutan hartuz euskaldunen kopurua handiagoa da gaur egun, 1780an baino. Ziur aski, Laudion inoiz izan den euskaldun kopururik handiena, gaur egungoa dugu. Baina datu hau engainagarria da oso. Era absolutuan hala bada ere, proportzionalki gauzak oso aldatzen dira. Aurreko mendeetan euskaldunen kopurua % 100koa bazen, herriak izan duen hazkuntze demografikoa dela eta, egun % 10koa baino ez da.

Dena den, zalantzarik gabe, Laudioiko euskaldunen kopurura hazi egin da 1986tik hona. Alde batetik, bertoko udalak izan duen euskararen aldeko joera izan dugu. Udal-euskaltegian gero eta jende gehiago egoten da urtero euskara ikasten, udalak eskaintzen dituen diru-laguntza eta erraztasunei esker. Beste alde batetik, Laudioiko eskolen lana txalogarria dugu. Orain dela gutxi, ikastolan izan ezik, irakaskuntza erdara hutsez egiten zen; baina gaur egun Laudioiko eskola publiko guztietan, irakaskuntzaren B eredia dago ezarrita. A ereduko irakaskuntza ia desagertu egin da, herriko eskola pribatu bakarrean delarik. Bestalde, Laudioiko ikastolan D ereduko irakaskuntza dugu aspalditxoan.

Baina aurreko datuetan ez da kontutan hartzen hiztunen euskalkia. Laudioiko euskaldungoa norik osatzen du?

1986ko eroldaren datuak ikertzen baditugu, Laudioiko euskaldungoa gehien bat euskaldunberriok eta beste Euskal Herrietatik etorritako pertsonak osatzen dutela ikus dezakegu. Bertoko hizkera mintzatzen direnak oso gutxi dira eta nahiz eta beren burua euskalduntzat aitortu eroldaren galdetegian, beraiengana jotzean elkarriketaren bat edo egitera, lotsatzen bide dira eta ez dira prest izaten honetarako.

Orain dela zenbait urte, ikerketa bat egiteko, pertsona hauekin entrebistatu nintzen eta batzuek ia ahaztuta zutela esaten zuten. Beste zenbaitek, “egungo euskara hobe eta politagoa” dela esanez uko egiten zion euskaraz egiteari (zenbaitetan, familia artekoek herriko ikastolan ikasten duten ilobekin euskaraz aritzen zela aitortu bazuten ere). Azkenik, prest omen zegoen gizon bat topatu nuen, baina grabaketak egiteko tramankulu guztiekin bere baserriraino igo ginenean, azken unean uko egin zion entrebistatzeari.

Gainera, 1986tik hona bertoko berezko euskaldunen kopurua gero eta txikiagoa da, adineko pertsonak osotzen baitute (entrebista egiteko prest zeuden ala ez ikusteko nirekin izandako zenbait pertsona hil egin da dagoeneko).

Guzti honengatik, nahiz eta gero eta euskaldun gehiago izan Laudion, bertoko berezko hizkera desagertutzat jo behar dugu; eta berau ikertzeko, beraz, ditugun testu idatzi urriez baliatu behar dugu.

Dena den, Audio euskalduna izango da berriro; zalantzarik ez. Baina jatorrizko euskara ezin izango dugu berreskuratu. Laudioiko etorkizuneko euskalkia, hain kritikatu izan den batua dugu. Hala ere, euskara batua bertoko zenbait ezaugarri jantziz aberasteko antzineko iturrietara jo behar dugula uste dut eta lan honek iturri horien uhaska izan nahi du, bertatik gure hizkuntzak edan dezan.

TESTUAK

Lan honetan ikerturiko testuak **XIX.** mendekoak dira, bat izan ezik. **XIX.** mendeko testu guztiek, gai erlijiosoa dute, egiteko zioak edo helburuak desberdinak izan baziren ere. Bestea, **XX.** mendekoa da eta egia esan ez da testu bat; R. M. Azkuek zuzenduriko *Erizkizundi Irukoitza* izeneko inkesta ezagunaren emaitzak baizik.

1.- 1828ko DOTRINA

Honakoa, landutakoen artean testurik ezagunena dugu. Aita Gaspar Asteteren dotrinaren itzulpen osoa dugu, “cerbaist gueiyagoturik” bertan dinoen bezala. Dotrina honek zenbait argitaraldi izan zuen 1828 eta 1915 urteen artean. Nik erabilitakoa, Azkue Bibliotekan dagoen lehenengo argitarapenaren alea da.

Kaketima 105 orrialdek osotzen du, azkenengo bostetan mezatan aritzeko latinezko testua dugularik.

Lehenengo orrialdearen datuen arabera, dotrina hau 1828 urtean argitaratu zen lehenengo aldiz, “Misericordiyaco etsian; Felipe Morales-en Moldateguiyan”. Audioko abadeen aginduz egin zen dotrina hau eta egitera bultzatu zituena, dotrina irakastea izan zen. Sarreran aipatutako agirietan ikusi dugunez, Laudion elizkizun guztiak euskaraz egiteko beharra zuten. Hau posible izateko, dotrina bera euskaraz irakasteko beharra ikusiko zuten eta ondorioz dotrina euskaratzeko aginduko zuten.

Neuk ditudan datuen arabera dotrina hau ez da bakarrik erabilia izan Laudion. Orain dela gutxi arte Audioko ondoko Orozko herrian dotrina hau erabiltzen zen. Orozkoko Zalao auzoko abade zahar baten paperen artean, bere lobak 1983 urtean dotrina honen laugarren argitarapenaren ale bat aurkitu zuen. Ale honen faksimil modukoa 1983an, *Apuntes Historicos. Euskara Aiarako eskualdean* liburuan, argitaratu zen ¹.

Bestalde, Luis Villasantek bere *Historia de la Literatura vasca* liburuan² honakoa

---

¹ **Batzuen artean:** *Apuntes históricos. Euskara Aiarako eskualdean*. Audio, 1983.

² **VILLASANTE, Luis:** *Historia de la literatura vasca*. Aranzazu argitaletxea. Burgos, 1979.

aipatzen digu:

“...Por aquellas fechas, solamente en la provincia de Vizcaya había hasta cinco catecismos vascos en uso, según las distintas zonas o comarcas: en la zona de Marquina estaba vigente el de Moguel; en la de Durango, el de Arzadun; en Orozco, el de Llodio; en la zona de Guernica se empleaba el de la Vicaría de Busturia, y la de Arratia tenía también el suyo. ...”

Aurreraxeago aipatu bezala, liburuxka honen hainbeste argitaraldi egin zuten. Argitaraldien artean badira ezberdintasun nabariak. Akats tipografikoak utzita, argitarapenez argitarapen liburuxkak zuzenketak jasan ditu; ortografikoak gehien bat. Esate baterako, lehenengo argitarapenean <zenbat>, <orrenbeste> eta <denpora> hitzak <n>-z idatzita agertzen badira ere, gerokoetan (4.ean adibidez) <m>-z idatzita agertzen dira.

Dotrina hau Laudioko abadeen aginduz egin bazen ere, ez dakigu nor izan zen euskaratu zuena. Zenbaitek, lehenengo orriaren irakurketa okerra eginez Gabriel Mendez de Luarcak euskaratu zuela aipatu du. Beste zenbaiten arabera Bizkaian zehar misiotan ibili ziren Añibarrok zein Juan Mateo Zabalak jaso ahal izan zuten euskaratzeko enkargua. Baina orain arte ezin izan da argi eta garbi frogatu nor izan zen egilea, eta plazaraturiko hipotesi guztiak, hipotesi munduan eta mailan geratu dira.

2.- 1858KO DOTRINA

Kronologiaren araberako hurrengo testua, beste dotrina bat dugu. Aurrekoa baino hogeita hamar urte beranduago argitaratu zen. Argitarapenaren erantzulea Luis Luciano Bonaparte Printzea izan zen. Lan hau E. Billing jaunari agindu zion eta berrogeita hamar ale atera zuten.

Aurrekoarekin erkatuz, honakoa ez dela Asteteren dotrina osoaren itzulpena esan behar dugu; atal bakar batena baizik. 1828koa dotrina irakasteko egin zutela aipatu dut; honengatik itzulpen osoa genuen. Baina oraingoaren helburua ez zen didaktikoa izan. Bonapartek argitaratutako dotrina honen xedea linguistikoa zen eta ez erlijiosoa.

Orain arte liburu edo dotrina batez aritu banaiz ere, egia esan testu bi daukagu.

Alde batetik eskuskribua dugu³. Eskuskribuaren titulua *Cristiñau doctriniaren lau partiac* da. Agiri hau alde bietatik idatzitako hamabost orrik osotzen du. Lehenengoaren goiko aldean, beste letra ezberdin batez idatzita, **Llodio** izena dugu, bertoko dotrina dela adierazteko. Hogeita hamargarren orrialdean, bestelako testurik gabe **Llodio** izena dugu, berriz. Oso kaligrafia zaindua erabili zuen egileak eta ez dago ia oztoporik ezta zalantzarik ere irakurketaren orduan.

Beste alde batetik, Bonaparteren aginduz Londresen argitaratutakoa dugu. Londresekoa *Doctrina cristiana en el vascuence de Llodio, provincia de Alava* titulupean argitaratu zuten. Bigarren orrialdean, testuaren hasiera gisa <Cristiñeu dotrinien lau partiac> dugu idatzita. Ikus daitekeenez, eskuskribuan izenburu gisa agertzen den testu bera dugu, baina zenbait ñabardurarekin. Liburuxka hau guztiok dugu eskuragarri gaur egun, 1991ean

³ Eskuskribua Bizkaiko Diputazioaren liburutegian dugu eskuragarri, Bonaparte fondoan Bv - 39 signaturarekin.

Euskaltzaindiak argitaratu zuen *Opera omnia vasconice* obran. Argitarapen hau larogeita bi orrialdek osotzen du. Lehenengo orrialdean Bonaparteren zenbait azalpen fonetiko dugu. Azkenengoan E. Billing jaunaren egiaztapena eta argitaraldiaren azalpenak ditugu. Beraz, testuak larogei orri betetzen du.

Dirudienez, Bonapartek lehen aipaturiko eskuskribuan oinarriru zen Londreseko argitarapena egiteko baina bada zenbait ezberdintasun testu bien artean. Ezberdintasun hauek Bonaparteren zuzenketa eta moldaketan ondorio dira. Geraxeago ikusiko dugunez, ezberdintasunak ortografia, morfologia eta fonetika arloetan gertatzen dira.

Ezberdintasun guzti hauek direla eta, interesgarria eritzi diot testu biak kontutan izateari.

Itzulpenaren egileari dagokionez, oraingoan ere, ezezaguna dela esan behar dugu. Carlos Gonzalez Etxegarairen eritzia irakurrita⁴, erabat segurua da Uriatek ez zuela dotrina hau egin. Baina geraxeago ikus daitekeenez, testu hau eta 1828koa nahasten ditu. Carlos Gonzalez Etxegarai ere, eskuskribuaren letra ez dela Uriarterena dino. Hau dela eta, Uriarteren testu batzuekin erkatu egin dut eskuskribua eta antzekotasunik badutela ikusi dut. Hala ere, hau ez da nahikoa testuaren egilea zein den erabakitzeke ulean; are gehiago, Uriartek Bonaparterekin izandako korrespondentzia ikusten badugu. Bertan, 1857ko abenduaren 5-tik, 1858ko apirilaren 3-ra arteko gutunetan, dotrina honi buruzko honako aipuak egin zituen Uriartek⁵:

1857ko abenduaren 5a:

“...Adjuntos van las traducciones del “Benedicite” guipuzcoanas sin aufonías y con ellas. Hoy mismo remito a Bayona “El Esculiburu”, “Errosariyo” “Cathechina Oloroco” y “Vici bedi Jesus”. El de Llodio nada me ha remitido. ...”

1858ko martxoaren 11a:

“...He escrito a Llodio por el Catecismo y he comunicado a un cura joven, amigo mio, de Arrancudiaga, en cuya casa estuvimos, a fin de que practique las diligencias por el Catecismo: si este no consigue el objeto, yo pasaré a Llodio, concluida la Misión de Yurre...”

1858ko apirilaren 3a:

“...P. D. Adjunta va la copia del Catecismo de Llodio...”

Gutunotan, ez da jakiten zein izan zen Laudioko dotrinaren itzultzailea; baina hala ere, argi geratzen da ez zela Uriarte jauna izan. Dena den, azken aipu honetan ikus daitekeenez, Arrigorriagako seme honek dotrinaren kopia bat bidali zion printzeari. Beraz, baliteke eskuskribu hau Uriartek idatzia izatea, itzulpenaren egilea izan ez bazen ere.

---

⁴ GONZALEZ ETXEGARAI, C.: “Catálogo de los manuscritos reunidos por el Príncipe Luis-Luciano Bonaparte que se hallan en el País Vasco” in *Euskera - XXIX*. Euskaltzaindia. Bilbo, 1984.

⁵ RUIZ DE LARRINAGA, J.: “Cartas del P. Uriarte al Príncipe Luis Luciano Bonaparte” in *B.R.S.B.A.P.* 1954.

3.- RUTH-EN LIBURUA

Bibliaren liburu honen itzulpena 1872 urtekoa da. Testu honen berri, Endrike Knörr-ek *Symbolae L. Mitxelena* liburuan idatzitako “Otro texto de Llodio. El libro de Ruth por Ignacio Galindez. 1872.” artikulua bidez izan nuen. Bertan, zenbait iruzkinekin batera liburuxka honen transkribapena atera zuen. Endrike Knörr-ek emandako datuen arabera, jatorrizko testua Pariseko Liburutegi Nazionalean dago gorderik ⁶.

Eskuskribu honen izenburu gisa honako testua agertzen da:

“Escritura Santaco Ruth-en liburu latineti Llodio balleraco euskerara D.
Ignacio Galindez abade jaunac biurtua”

Ageri denez, izenburu honetan Audio agertu barik Llodio dugu. Honela agertzeko arrazoi bi izan daiteke. Alde batetik, Endrike Knörr-ek dioskuna kontutan harturik, ezagunagoa zen espainierazko izena euskarazkoa baino hizkuntzalarien inguruan. Hau dela eta erabaki omen zuen Galindezek honela idaztea.

Baina Pariseko eskuskribuaz gain badago testu bereko beste eskuskribu eskuragarriago bat Loiolako artxibategian; Jose Ignacio Aranaren dokumentuen artean, hain zuzen. Loiolako eskuskribu hau ikusirik berehala ohartzen gara izenburuaren kaligrafia ez dela Galindezena. Beraz, baliteke izenburua geroxeago Aranak idatzia izatea eta agian honek ez zuen jakingo herriko euskal izena zein zen, Llodio forma utziz.

Azken agiri honen berri Amurrioko Francisco Javier Cuadrak emateaz gain, eskuratu ere egin zidan. Loiolako agiri hau hamabi orrik osatzen du. Orriok zutoin bitan banaturik daude. Eskuinaldekoan euskarazko testua dago eta ezkerrekoan hutsik. Lehenengo orrian ipintzen duenaren arabera, ezkerreko zutoin hau gazteleraizko bertsioa idazteko erreserbatu dago; baina agiri honetan ez da gazteleraizko bertsiorik agertzen.

Orriotan Ruth-en liburuaren itzulpena agertzen da eta jatorrizko testua zuzenketa eta oharrez josita dago. Oharrak ezartzeko moduak oso zailtzen du agiriaren irakurketa eta batzutan zalantza nabariak daude jatorrizko testua nolakoa zen erabakitzean. Zuzenketen ondoko testua, Endrike Knörr-ek transkribatutakoa dugu; hau da, Pariseko Liburutegian gorderik dagoen testua.

Aurrekoetan ez bezala, ezaguna da itzultzailea. Testu honen egilea Ignacio Galindez izan zen eta Jose Ignacio Aranaren laguntza jaso zuen. Ignacio Galindez, Laudion jaio zen 1839ko uztailaren 30.an. Itzulpena egin zuen garaian Ugaon zegoen apaiz; bertan egon baitzen 1867tik 1872ko urriaren 20 eguna arte. Galindez 1918ko abuztuaren 5.ean hil zen.

Dirudienez, Ruth-en liburuaren itzulpena egin ondoren, Ignacio Galindezek Jose Ignacio Aranari bidali zion zuzen zezan. Geroxeago garbira pasatu eta gazteleraizko testua ezarri eta gero Antonio Abbadieri bidali zion, berak Galindezen eskuskribua gordez.

Honek azalduko liguke, Parisen gorderik dagoen agiriak data bi izatea. Ziur aski Galindezek 1872 urtean egingo zuen itzulpena eta Aranak 1873an bidali zion Abbadieri.

Loiolako dokumentuak badu beste berezitasun bat. Lehenengo kapitulua eta bigarrenaren hasierak pertsona batek, eta bigarren, hirugarren eta laugarrenak beste batek eginda dirudite. Ondorioz, bigarren kapituluaren hasiera errepikatu egiten da laugarren eta

⁶ Pariseko Liburutegi Nazionalea. Manuscrits celtiques et basques, n.º 151.

bostgarren orrietan.

4.- ERIZKIZUNDI IRUKOITZA

Agiri hau ez da testu bat; itaunketa bat baizik. Inkestaren prestatzailea Resurreccion Mª Azkue izan zen. Azkueren asmoa Euskal Herri osoan inkesta bera egitea zen. Laguntzaile talde baten laguntzaz, ia Euskal Herriko txoko guztietan egin zuten inkesta.

Laudioko inkesta, Azkuek berak egin zuen. Dena den bertan agertzen diren emaitzak susmagarriak izan daitezke inkestatua ez baitzen Laudion jaioa. Lekukoa Laudioko Goienuri auzoko Evarista Muñuzuri andrea izan zen; 89 urtekoa. Baina Laudion 29 urte zeraman inkestaren unean, gainerontzeko urteak Arrankudiagan emanak zituelarik.

Erizkizundi Irukoitzaren datu bilketa eta taiuketa, Ana Mª Etxaide Itartek paratu zuen eta Euskaltzaindiak argitaratu zuen⁷.

5.- BESTE TESTU BAT ?

Orain arte aipaturiko agiriez gain, bada Laudioko euskaraz idatzita egon daitekeen beste testu bat. Agiri honi buruzko iruzkin bat eta testu bera Endrike Knörr-ek argitaratu zuen⁸. Testu hau, 1864ko *Bula Ineffabilis* -en itzulpena da.

Liburuaren bukaeran, latinez, Arabako hizkeraz idatzita dagoela adierazten digu; baina ez du zehazten Arabako zein tokitakoa den:

“...Versio Bullae ineffabilis in linguam bascam, dialectum Provinciae Alabensis...”

Itzulpen hau, Jose Antonio Uriartek egin zuen.

Endrike Knörr-ek, bere iruzkinean dinoskunaren arabera, testu honetan erabilitako euskarak oso antza handia dauka Laudioko 1828 urteko dotrinarenarekin.

Dena den, ez dago ziurtatzerik Laudioko euskara isladatzen duenentz. Hau dela eta ez dut kontutan izan nire lan honetarako.

6.- OHARRA LAUDIOKO DOTRINEZ

Aurrera jarraitu baino lehen, eten txiki bat egingo dugu zenbait artikulua eta lanetan somatutako akatsak eta nahasketak argitzeko asmoz.

Lantxo honetan zehar ikusi dugun bezala, dotrina desberdin bi dugu. Alde batetik 1828koa abadeen aginduz eginda eta hainbeste argitaraldi izan zuena. Beste batetik, Bonaparteren aginduz Londresen argitaratua.

Testu bi izateak, zenbait autore biak nahastera ekarri du. Ikus ditzagun batzuk:

---

⁷ ECHAIDE, Ana M^a: Iker - 3. Erizkizundi irukoitza (euskara 1925). Euskaltzaindia. Bilbo, 1984.

⁸ KNÖRR, Endrike: “Una traducción de Uriarte al vascoence alaves: La Bula ineffabilis de 1864.” in Iker - 2. Piarres Lafitteri omenaldia. Euskaltzaindia. Bilbo, 1983.

1976 urtean Odon Apraizen lan argitaratugabeen alearen separata gisa, *El vascuence en Vitoria y Alava en la última centuria (1850-1950)* ⁹. liburua argitaratu zuen Arabako Foru Aldundiak. Seigarren kapituluan Arabako euskara edota Gasteizen argitaraturiko testu zerrenda egin zuen. Zerrenda honetan Laudioko hiru dotrinaren berri eman zuen. Hauetariko bi 1828 urtean argitaraturiko dotrinaren argitarapen desberdin bi dira; 1868 eta 1915koak hain zuzen. Bestea, Bonaparteren aginduz, E. Billing-ek Londresen 1858 urtean argitaratu zuena dugu.

1868ko dotrina honetan “irugarrenez imprimidu da” omen dino eta honi Apraizek ohar txiki bat erantsi zion:

“(5) ... La tercera impresión se refiere a las diversas ediciones del Astete añadido por Luarca, pero de Llodio ésta es la primera edición de tal texto.”

Apraizek kasu honetan ez zituen testu biak nahasi; baina ez omen zuen aurreko argitaraldiren berri eta honek okerrerazi zion.

Lehen aipatu dudak *Iker - 2* liburuko Endrike Knörr-en artikuluko ohar batean, zera irakur dezakegu abadeen aginduz argitaraturiko dotrinari buruz:

“8 La primera, salvo error, de 1828, y la última de 1909. Bonaparte hizo una edición en Londres en 1858. Se sabe era utilizado fuera de Llodio. Villasante, *op. cit.*, pág. 393, dice se usaba en Orozco.”

Ohar honetan agertzen denaren arabera Londreseko argitarapena, abadeen aginduz egindakoaren beste argitaraldi berri bat izango litzateke.

Euskera aldizkarian, Carlos Gonzalez Etxegaraik Bonaparteren eskuskribuen katalogoa argitaratu zuen⁴. Katalogo honetako 299. fitxa lehen aipatu dudak *Cristiñau doctriaren lau partiac* eskuskribuari dagokio. Fitxan bertan dagoen iruzkinean, dotrina biak nahasten dira berriro:

“...Esta podría ser la versión a que alude el P. Uriarte en su prólogo a “la doctrina del Padre Astete añadida...” en que dice: “En el bascuence dialecto de Vizcaya hai cinco cartillas de doctrina cristiana, a saber, la de Marquina por D. Juan Antonio de Moguel; la de la Vicaria de Busturia; la de Olacoea; la de Arzadun y la de Llodio”. Podría, pues, ser esta última la que aquí consignamos;... ...Acaso sea el que cita el P. Uriarte en su carta al Príncipe de fecha 2 de agosto de 1867, en que dice: “Los de Llodio reimprimen el catecismo, retocado casi enteramente. Delmas lo reimprime”, lo que demuestra que ya entonces había sido impreso una vez. ...”

Jose Antonio Arana Martijaren *Bibliografía Bonapartiana* liburuan¹⁰, 690. fitxan 1858 urtean Londresen argitaratutako liburuaren berri eman zigun. Zuhurrago dabil autore hau dotrinez aritzeko ulean:

“...En el fondo Bonaparte de la Biblioteca de la Diputación de Bizkaia hay

⁹ APRAIZ BUESA, Odon: *El vascuence en Vitoria y Alava en la última centuria (1850-1950)*. Arabako Foru Diputazioa. Gasteiz, 1976.

¹⁰ ARANA MARTIJA, Jose Antonio: *Katalogoak 2. Bibliografía Bonapartiana*. (Euskera - XXXVI.-aren separata). Euskaltzaindia. Bilbo, 1991.

un manuscrito de 15 hojas conteniendo la traducción del Astete al vascuence de Llodio.... ...No sabemos, por no haber podido comparar los textos, si es este original el que publicó Bonaparte en 1858 o si publicó una tercera edición del Catecismo de Llodio que ya estaba anteriormente impreso por F. Morales en Bilbao en 1828 y 1850....”

Atal honi bukaera emateko Federico Barrenengoak egindako *La onomástica en la Tierra de Ayala* liburua aipatuko dut¹¹. Hizkuntzari eskeinitako kapituluan, aipamen nahasi bat ematen digu egileak. Obra honetan, Barrenengoak, berriro nahasten ditu Londreseko dotrina eta Laudioko abadeen aginduz egindakoa:

“...Respecto ala variedad del vizcaíno central que se hablaría en Aiala (Amurrio, Luiando, Okendo, etc) tenemos el texto de un catecismo de Llodio de 1891, que es una traducción de la Doctrina Cristiana del Padre Astete, aumentada y publicada por encargo y a costa de los curas de Llodio. Esta es la cuarta impresión de esta Doctrina Cristiana.

El primero de estos catecismos euskéricos parece ser el impreso en Londres por E. Billing, a expensas del príncipe Bonaparte, en 1858, con el título de Doctrina Cristiana en el vascuence de Llodio provincia de Alava,...

Bukatzeko argi utzi nahi dut, aipu hauen bidez ez dudala zalantzatan ipini nahi egile hauen lan osoen balioa. Puntu jakin honi dagokionean oker egin dute, agian, behar bezalako arreta ez jartzeagatik; “Errare humanum est”. Baina, hala ere, ekidinezin eritzi diot Laudioko dotrinei buruzko anabasean nolabaiteko argiketa egiteari, aurrerantzean honelako okerrik gerta ez dadin.

---

¹¹ **BARRENGOIA, F.:** *La onomástica en la Tierra de Ayala - 1*. Arabako Foru Diputazioa. Gasteiz, 1988.

TESTUEN ANALISIA

1. ARLO FONOLOGIKOA

1.1.- Grafia:

Laudioko hizkerari dagokionez, egun, ezinezkoa dugu honelako ikerketa zehatzik burutu eta idatzizko testuez baliatu behar dugu. Beraz, idatzizko testuez ari garelarik, arlo fonologikoaz iker daitekeena grafiaren bidez eskuraturiko datuen araberakoa da. Hau dela eta, egoki eritzi diot arlo honen sarrera gisa grafiari eskaintzeari. Aipaturiko mugapenak izaki, askotan oso zail gertatzen da grafemez adierazitako zenbait hots interpretatzea; baina beste hainbestetan ondorio ikusgarriak atera ditzakegu grafiari so eginez.

Grafiari mugatuz, testuen arteko banaketa nagusi bat egin dezakegu. Ez da gehiegi sakondu behar, **Erizkizundi Irukoitzari** dagokiona ortografia arau modernoago baten arabera idatzia dugula konturatu ahal izateko. **Erizkizundi Irukoitza** 1925 urtearen inguruan egindako lana da. **Euskaltzaindiak**, 1918 urtean sortua zelarik, bazuen lan hau egin zen garaian euskal ortografia batzeko proposamena eginda. Lan erraldoi hau egin zutenek, proposamen eta gomendio hauek izan zituzten kontutan idazterakoan.

Beraz, multzo nagusi bi hauetan alde batetik **Erizkizundi Irukoitza** dugu eta beste batetik gainerako testu guztiak. Testu hauek **XIX.** mendekoak dira eta, nolabait esateko, aintzinako araei begira idatzita daude.

Baina bigarren testu multzo honetan, beste banaketa bat egin dezakegu. Alde batetik 1828 urteko dotrina izango genuke eta bestetik 1858an egindakoa eta 1872ko **Ruth-en liburua**. Sarreran ikusi ahal izan dugunez, azken testu bi hauen bertsio desberdin bi izan dut kontutan lan hau burutzeko; eta grafiari dagokionez ezberdintasun nabariak daude testu

bion jatorrizko eta transkribapenen artean. Ondoren testu guzti hauen grafia-ezaugarriak azalduko eta irazkinduko ditut.

1828ko dotrinaren grafia-ezaugarriak nabarmenena eta aparte aipatzearen zioa, erregularatasuna dugu. Grafia ikertzerakoan lan honen egilea, eskolatua eta euskararen oso ezaguera handia zuen pertsona izan zela ikus dezakegu. Badira salbuespenak testuan zehar, zeinetan idazkera bikoitzak ematen baitira; baina oso gutxi dira eta nahi gabe egindako okerrak direla esan dezakegu. Adibide bat aipatzekotan, “**bizi**” hitza eta honen eratorriak ditugu. Normalean <bici> idazten du egileak eta <v>-z idatzita birritan baino ez da agertzen: <vici ditezan> 77. orrialdean, eta <vicitza> 89.an.

1828ko argitarapen hau ondoren izandako dotrina berekoekin erkatuz gero ere, ezberdintasun ortografikoak ikus ditzakegu. Aldaketa hauen erantzuleak, ziur aski, ondorengo argitaraldien moldatzaileak dira. Jakin badakigu moldatzaileak izan zirela, Jose Antonio Uriartek 1867 urteko abuztuaren 2.ean Bonaparteri bidalitako gutun bati esker. Bertan, berak ziharduela une hartan inprimatze frogak zuzentzen aipatu zion¹:

“...los de Llodio reimprimen el Catecismo. Delmas lo reimprime. A mi me está enviando las pruebas a fin de que las corrija...”

Ikus ditzagun batzuk adibide gisa:

<u>1828</u>	<u>1877</u>	<u>1891</u>	<u>1895</u>	<u>1909</u>	<u>1914</u>
cerbaist	cerbaist	cerbaist	cerbaist	cerbaist	zerbait
ceinbat	ceimbat	ceinbat	ceimbat	ceimbat	ceinbat
elessa	elessa	elessa	elessa	elexa	elesa
orrenbeste	orren beste	orrenbeste	orrembeste	orren beste	orrenbeste
cunplidu	cumplidu	cumplidu	cumplidu	cumplidu	cumplidu
etse / etze	etze	etse	etse / etze	etxe / etze	eche / etse / etze

Lehen aipatu dudana bezala, badirudi itzulpen honen egileak euskararen oso eraguera sakona zuela. Honakoa ikus daiteke ezberdintzen baitu, zalantzarik gabe, zein den hizkuntza idatzia eta ahozkoa. Geroxeago ikusi ahal izango dugunez, ahozko hizkeran ematen den hainbeste fenomeno fonologiko, egile honek ez du isladatzen testuan. Honela izanik, erabiltzen duen hizkera nolabait akademikoa dela esan daiteke.

1858 eta 1872 urteetako testuek, beste multzo bat osotzen dute grafiaren ikuspuntutik. Hauek hizkera herritarragoz eginda daude. Baina, jarraitu baino lehen, testuon bertsioko bikoitza dugula oroitarazi behar dugu. Honen ondorioz beste banaketa bat egin behar dugu. Alde batetik Bizkaiko Aldundiaren Liburutegian dagoen eskuskribua eta Ignacio Galindezek egindako **Ruth-en liburua** ditugu. Beste alde batetik Londresen argitaratutako dotrina (aipatutako eskuskribuaren argitarapena) eta Jose Ignacio Aranak egindako Galindezen itzulpenaren transkribapena (Antoine d’Abbadieri 1873an bidalitakoa) ditugu.

Lehenengo multzokoetan, hau da, jatorrizko testuetan nolabait esateko, ezaugarriak nagusiena idaztarau edo ortografia finkorik ez izatea dugu. Testu berean askotan agertzen zaigu hitz bera era ezberdinez idatzita:

¹ RUIZ DE LARRINAGA, J.: “Cartas del P. Uriarte al Príncipe Luis Luciano Bonaparte” in B.R.S.B.A.P. 1958.

<u>1858ko eskuskribua</u>	<u>1872ko Ruth-en liburua</u>
sorsigarrena / zorzigarrena	ceure / seure / zeure
salbadu / salvau	sabaldu / zabaldu
christiñeu / cristiñeu	jaki / jaqui
errecibidu / erresibidu	jagui / yagui
erresurreciño / erresurrecino	juan / yuan
bisi / visi	jajo / jayo
vicise / visise / visitsia	isen / icen
bi / vi	isin / izin
bera / vera	guizon / guison
berva / berba / verba	euki / euqui
	biurtu / viurtu
	eutsan / eutzan

Azken multzoa, berriz, Londresen argitaratutako dotrinak eta Jose Ignacio Aranak Abbadieri bidalitako agiriak osotzen dute. Testu hauek jatorrizkoekin erkatzean ezberdintasun nabariak ikus ditzakegu grafia mailan.

Bonapartek, ebakerari begira idatzi nahi zituen testuak eta, hau dela eta, eskuskribuaren grafia moldatu egin zuen bere argitaraldia egiteko. Ondorioz, oso normalizatuta agertzen zaigu testua:

<u>Eskuskribua</u>	<u>Londresekoa</u>
vorondate	borondate
virgine	birjine
acordetan baiaco	acordetan bajaco
diligensie	diligensie
doiacas	doyecas
yausigatesan	jausi gatesan
yoitia	joitia
generala	jenerala

Dena den, Londreseko argitarapen honetako zenbait kasutan hitz bera era esberdinez idatzita ikus dezakegu. Bonaparteren arautik kanpo geratu ziren forma horiek oso gutxi dira eta hutsak izan zirela esan dezakegu:

<u>Londreseko argitarapena</u>	
sorsiguerrrena	zorziguerrrena
seruco	ceruco
parcasiñoia	parcaciñoia
justisies	justicie
grasia	gracia

Idazkera bikoitz hauek, gehienetan espainieraren hitz mailegatueta gertatzen dira.

Bukatzeko Ruth-en liburuaren grafia arazoa irazkinduko dut hitz gutxitan. Endrike Knörrek, lehenago aipatutako artikuluan, Jose Ignacio Aranaren ortografiarako

proposamenaren eragina nabari daitekeela testu honetan aipatu zuen. Aranak honela laburbildu zuen bere proposamena *Euskal Erria* aldizkarian²:

“...Sobre la ortografía en bascuence me parece que deberíamos enterdernos mejor en esto y uniformarnos en lo posible, todos los que escribimos algo en bascuence....

...Siguiendo esa regla y dando á cada letra un solo valor y sonido y nunca dos, escribiremos todo como suena y pronunciaremos todo como se escribe....

...Solo, pues, con usar constantemente la b y de las sílabas bilíteras ge, gi, ke, ki, en vez de las trílteras castellanas gue, gui, que, qui, nos acercamos mucho á la perfecta práctica de escribir todo como se pronuncia...

...Hé aquí dicho alfabeto,.... :

a ã, b b̃, z, d, e ĕ, g, h, i ĩ, y, j, l l̃, m, n, ñ, o õ, p p̃, k, r r̃, s s̃, t t̃, u ù....”

Artikulu berean aipatzen duenez, euskaraz idazteko erregela bakar hau Agustin Kardaberazek bere *Eusqueraren berri onac* liburuan plazaratu zuen. Baina artikulu hau, Ruth-en liburua euskaratu baino hamar urte beranduago argitaratu zuen; 1882an hain zuzen. Ez dakigu, beraz, 1872 urtean ortografiari buruzko eritzi bera zuen ala ez. Dena den, testu hau arakatzean, transkribapena egiteko ez zuela erregela hau bete egiazta dezakegu:

<ke> <ki> idatzi behar, baina:

baleuzquez

jaqui

euqui dosu

aurquitutia

<ge> <gi> idatzi behar, baina:

guejago

gueratuten zirian

leguez

eguiteer

amaguiñarra

bear-eguin dosu

Beti <b>-z idatzi behar, baina:

visi sirian

viurtuteco

alavac

Hala ere, testu honetako ezaugarririk aipagarriena <k> grafemaren agerpena dugu, <que> eta <qui>-ren ordeaz <ke> eta <ki> idatziz. Baina ez da erregelarki betetzen eta idazkera bikoitzak ditugu hitzaren barruan agertzean:

daqui - daki

jaqui - jaki

euqui - euki

aurkitu - aurkitu

² ARANA, Jose Ignacio: “Ortografía bascongada. Fragmento de una carta á un amigo bascófilo” in *Euskal Erria*. 6. alea. 1882.

Hitz hasieran, aldiz, <k> grafema baino ez da agertzen eta hitz bakar batetan; <kendu>.

1.2.- Zenbait fonemaren irudikapen grafikoa:

• Ezpainbikari herskari sudurkaria /m/:

Aintzinako ortografiaren arabera, /p/ eta /b/ aurrean <m> idazten zen, ebakerari so eginez. <n> idazteko araua ez zen **XX.** mendera arte plazaratu.

Hau dela eta, ez da harritzekoa 1925 urteko agirian, kontestu hauetan beti <n> grafema agertzea.

Normalean, 1828 urteko dotrinan <m> agertu beharko luke aipatutako kontestuetan baina ez da honela gertatzen eta beti <n> idatzita agertzen zaigu, egungo arauaren arabera:

ceinbat	denpora
orrenbeste	cunplidu
Linboa	egenplu
ainbeste	canpora
conbenietan	tenplancia

Dotrina honen geroagoko argitarapenetan anabasa dugu eta kontestuok batzutan “zuzenduta” agertzen diren bitartean, beste batzutan lehenengo argitarapenean bezala mantentzen dira.

1858 urteko eskuskribuan anabasa dugu eta zenbaitetan <n> agertzen da <b> aurrean. Gerxeago Londresen argitaratutakoan, aldiz, kontestu guztiak zuzenduta agertzen dira, <m>-z idatzita edota hitzak bananduta:

<u>Eskuskribua</u>	<u>Londres</u>
seinbet	seimbet
mortalenbat	mortalen bat
urtenbagaric	urten bagaric

Gainerako kasuetan eta <p> aurrean, bestalde, beti <m> agertzen da idatzita:

<u>Eskuskribua</u>	<u>Londres</u>
aimbeste	aimbeste
seimbet	seimbet
Limbora	Limbora
edoseimbere	edoseimbere
dempora	dempora
exemplua	ejemplue
cumplitia	cumplitia
empleo	emplio
campora	campora

Ruth-en liburuan ez dira inoiz <nb> eta <np> kontestuak agertzen.

• **Ezpainbikari herskari ahostuna /b/:**

1925 eta 1858an Londresen argitaratutakoan <b> grafema besterik ez zaigu agertzen. Gainerantzekoetan <b> eta <v> grafemak agertzen zaizkigu.

• **Belare herskari ahostuna /g/:**

1925ekoan <ge> eta <gi> ditugu, ortografia modernoaren arabera. Beste guztietan <gue> eta <gui> ditugu. 1828 urteko dotrinan, zenbaitetan <ge> eta <gi> ditugu, baina egileak egindako okertzat jo ditzakegu kasu hauek; nire ustez itzultzailearentzako forma zuzenak <gue> eta <gui> baitziren.

• **Belare herskari ahoskabea /k/:**

Hiru salbuespen dugu grafia aldetik:

- 1858ko eskuskribuan, <ch>: <Christo>
  - 1872ko testuan, <ch> izen berezi batetan agertzen zaigu: <Elimelech>.
- Testu honetan ere, <k> grafema agertzen zaigu batzutan.

Gainerako guztietan: <qu> eta <c> grafemak ditugu.

• **Ezpain-horzkari frikari ahoskabea /f/:**

Testu guztietan <f> agertzen da, 1872ko testuaren zenbait mailegutan izan ezik, zeinetan <ph> agertzen den.

• **Sabaikari frikari ahostuna /y/ eta Belare frikari ahoskabea /x/:**

Lehen aipatu bezala, 1828 urteko testua oso erregularra dugu. Hots bi hauei dagokienez erregularitasun hau agerian geratzen zaigu berriro. Honek, <j> grafema /x/ fonema adierazteko erabili duela agerian uzten digu; eta <y>, aldiz, /y/ fonema adierazteko. <j> grafema oso hitz gutxitan agertzen zaigu testu honetan:

Jangoico	Jaun	Juzga(d)u	juramentu	jayac	justo
judoziyo	justiciya	conseju	juzgu	injuriya	trabaju

Hauetaz gain, zenbait izen nagusitan dugu ere:

Jesus	Jesucristo
Judas	San Juan
San Josepe	

Gainerako kontestu guztietan <y> grafema dugu.

Fonema hauei buruz, Bonapartek ohar bat egin zuen berak 1858an prestatuturiko argitarapenean eta testuan grafema ezberdinak erabili zituen hots biak ezberdintzeko eta beronen berri dotrinaren sarreran eman zigun:

“Nota — La   y la j con punto se pronuncian á la vizcaína, y la J j sin punto á la castellana...”

Grafema horiek adierazteko ditugun arazo tipografikoak direla medio, lan honetan zehar <J> eta <j> grafemak erabiliko ditut, Bonapartek “bizkaierazko ebakera”

adierazteko erabiltzen dituenen orde; eta <J> eta <j> grafemak “gaztelarazko ebakera” adierazteko. Bestalde, bokal arteko posizioan <y> grafema dugu. Guzti hau eskematxo batetan laburbildurik honela geratzen zaigu:

<J> / <j> = /y/ sabaikari herskari ahostuna
 <Y> / <y> = /ŷ/ sabaikari frikari ahostuna
 <J> / <j> = /x/ belare frikari ahoskabea

Hau ikusita eta Londreseko argitarapena eskuskribuarekin erkatuta zalantzazko hiru kontestu agertzen zaigu:

<u>Eskuskribua</u>	<u>Londres</u>
joatorduen	joat orduen
javien	jabien
jayec	jayec

Eskuskribua ikusita, /x/ ebakitzen zirela pentsa genezake, <j> eta <y> grafemak agertzen baitira testuan; baina Bonapartek prestatuturiko argitarapenean /ŷ/ bezala ditugu.

Ondorioz, eskuskribuan hots hauek adieraztean nolabaiteko anabasa badago ere, Bonapartek ezarritako oharrari esker interpreta ditzakegu grafemok.

1872 urtekoan anabasa handiagoa dugu puntu honi dagokionez. Zenbaitetan, gaztelararen maileguak edo, direnez gero ia zalantzarik gabe <j> grafemak /x/ irudikatzen duela esan dezakegu:

Jesu Cristo   Jues   Juda   cujuteco   estranjeria   conseju

Beste batzutan era desberdin bitan agertzen dira idatzita eta hauetan <j>-k /y/ zein /ŷ/ irudikatzen bide du:

juan / yuan	jagui / yagui
guejago / gueyago	bijec / biyec
dajela / daijen / dayela	

Bestalde, gaitz gertatzen zait bokal arteko posizioan agertzen zaigun <j>-ri /x/ fonema dagokiola pentsatzea. Beraz, /y/ hotsa dela esango nuke:

ejezue   ejozue   garija   dajola   dajan   amaja

Ezinezkoa egiten zaigu beste hainbestetan, zein hots adierazi nahi den interpretatzea. Honelakoetan bata zein bestea izan daiteke, ekanduaren arabera /ŷ/ dela suposatuta ahal badugu ere:

jaso	janari	jachubesan	jaco	jausten	jakiteco
jasoera	jatecoa	jajo	jarri	joazkero	jatzeco
jazo	jan	jarri			

Amaitzeko, <anajen> forma aipatu nahi dut. Posizioaren arabera, lehendabizi /y/ hotsa dugula esan genezake. Baina Laudio ondoko Orozko herrian [anaxe] ebaki ohi dute. Beraz, ezin jakin dezakegu zein izango zen testu honetan kontestu honi dagokion ebakera.

1.3.- Grafemen taulak:

1828		Herskariak	Herskari sudurkariak	Frikariak	Afrikatuak	Albokariak	Dardarkari bakunak	Dardarkari azkarrak
Ezpainbikariak	ahostuna	p						
	ahoskabea	b v	m [¶]					
Ezpain-horzkariak	ahostuna			f				
	ahoskabea							
Horzkariak	ahostuna	t						
	ahoskabea	d						
Apiko-albeolareak	ahostuna			s	ts			
	ahoskabea		n			l	r	-r rr
Mingain-albeolareak	ahostuna			z c [■]	tz / z c			
	ahoskabea							
Sabai aurrekoak	ahostuna			sh ss	ch			
	ahoskabea							
Sabaikariak	ahostuna							
	ahoskabea	y-	ñ / in iñ	-y-		il / ll ill		
Belareak	ahostuna	c [■] qu [■]		j [■] g [■]				
	ahoskabea	g [■] gu [■]						
Glotiskoak	ahostuna							
	ahoskabea							

<h> grafema, testuan behin agertzen bada ere, ez dut honako eskema honetan ezarri. Nire ustez ez zen ahozkatzen eta erderaren idazkerari eusteko ezarri zuela pentsatu behar dugu.

- ¶ Euskararen normalizazio idatzira iritsi baino lehen, euskal autoreek p eta <b> aurrean <m> idatzi ohi zuten. Testu honen egileak, ez zion ekandu honi jarraitu eta aipatutako kontsonanteen aurrean m idatzi zuen kasu guztietan.

1858 esk.

		Herskariak	Herskari sudurkariak	Frikariak	Afrikatuak	Albokariak	Dardarkari bakunak	Dardarkari azkarrak
Ezpainbikariak	ahostuna	p						
	ahoskabea	b v	m ■					
Ezpain horzkariak	ahostuna			f				
	ahoskabea							
Horzkariak	ahostuna	t						
	ahoskabea	d						
Apiko-albeolareak	ahostuna			s c / z ■	ts			
	ahoskabea		n			l	r	-r rr
Mingain-albeolareak	ahostuna			z	ts s			
	ahoskabea							
Sabai aurrekoak	ahostuna			ss x	ch			
	ahoskabea							
Sabaikariak	ahostuna							
	ahoskabea	y- i-	ñ iñ	-y- -i-		ill		
Belareak	ahostuna	c / ch qu ■		j / -g g ■				
	ahoskabea	g gu ■						
Glotiskoak	ahostuna							
	ahoskabea							

<h> grafema, koadro honetan ezarri ez badut ere, zenbait maileguetan agertzen da. Dena den, ez dut uste ahozkatzen zenik.

■ Zenbaitetan, <p> eta <b> aurrean <n> idazten du; baina ez beti 1828ko dotrinan bezala.

■ Zenbait mailegutan jatorrizko idazkerari atxekitzen dio, baina ziur aski[6] ahozkatzen ziren.

1858 Lon.

		Herskariak	Herskari sudurkariak	Frikariak	Afrikatuak	Albokariak	Dardarkari bakunak	Dardarkari azkarrak
Ezpainbikariak	ahostuna	p						
	ahoskabea	b	m					
Ezpain-horzkariak	ahostuna			f				
	ahoskabea							
Horzkariak	ahostuna	t						
	ahoskabea	d						
Apiko-albeolareak	ahostuna			s c ■	ts			
	ahoskabea		n			l	r	-r rr
Mingain-albeolareak	ahostuna			z	ts			
	ahoskabea							
Sabai aurrekoak	ahostuna			ss	ch			
	ahoskabea							
Sabaikariak	ahostuna							
	ahoskabea	J- j	iñ	-y-		ill		
Belareak	ahostuna	c qu ■		J j				
	ahoskabea	g gu ■						
Glotiskoak	ahostuna							
	ahoskabea							

■ <c> grafema agertzea, Bonaparteren okerra izan daiteke.

1872

		Herskariak	Herskari sudurkariak	Frikariak	Afrikatuak	Albokariak	Dardarkari bakunak	Dardarkari azkarrak
Ezpainbikariak	ahostuna	p						
	ahoskabea	b v	m					
Ezpain-horzkariak	ahostuna			f ph [■]				
	ahoskabea							
Horzkariak	ahostuna	t						
	ahoskabea	d						
Apiko-albeolareak	ahostuna			ʃ	ts ch / tz			
	ahoskabea		n			l	r	-r / r- rr
Mingain-albeolareak	ahostuna			z c [■]	tz ch			
	ahoskabea							
Sabai aurrekoak	ahostuna			s x	ch			
	ahoskabea							
Sabaikariak	ahostuna							
	ahoskabea	j-	iñ	-j- -y-		ll ill		
Belareak	ahostuna	c / k [■] qu ^l _l		j g [■]				
	ahoskabea	g gu [■]						
Glotiskoak	ahostuna							
	ahoskabea							

<h> grafema, mailegutan agertzen da; eta honekin batera <ph> ; <th>.

■ Zenbait mailegutan bakarrik.

■ <ch> agertzen da, **Elimelech** izenean.

1925

		Herskariak	Herskari sudurkariak	Frikariak	Afrikatuak	Albokariak	Dardarkari bakunak	Dardarkari azkarrak
Ezpainbikariak	ahostuna	p						
	ahoskabea	b	m					
Ezpain-horzkariak	ahostuna			f				
	ahoskabea							
Horzkariak	ahostuna	t						
	ahoskabea	d						
Apiko-albeolareak	ahostuna			s	ts			
	ahoskabea		n			l	r	-r rr
Mingain-albeolareak	ahostuna			z	tz			
	ahoskabea							
Sabai aurrekoak	ahostuna			x	tx			
	ahoskabea							
Sabaikariak	ahostuna							
	ahoskabea	dd- y-	ñ	-i- [‡]		ll		
Belareak	ahostuna	k		j				
	ahoskabea	g						
Glotiskoak	ahostuna							
	ahoskabea							

[‡] Zenbaitetan, bokale artean <y> agertzen da.

1.4.- Bokalismoa:**1.4.1.- Bokal elkarketak:**

Ikus ditzagun testuak banan banan, zenbait aipu transkribatuz:

CRISTIÑAU DOCTRINIA (1828)**i + a > iya**

Hitza /i/-z amaitzen denean, tartean yoda sortzen da. Honako hau, aurreko puntuan trataturiko fenomenoak dugu:

- E.** Bere gura izanagaz bacarric eguiten dabelaco gura daben **guztiya**?
18. Orr.
...; osasunian gach **andiya** eguingo deutseen gauzac yaten dituzanac;...
43. Orr.

e + a > ia

- I.** Cein da Cristiñauaren **señalia**?
11. Orr.
Cristiñau doctriñaren lelengo partia, ...
15. Orr.
E. Da Jangoicoa bera, Aitia, **Semia** eta Espiritu Santua, iru persona distinta, eta Jangoico eguiyazco bacar bat.
17. Orr.
E. Eguin bedi zure **borondatia** celan Ceruan, alan **lurrian**.
32. Orr.
E. Ave Mariya, eta **Salvia**.
34. Orr.

a+ a > ia

/a/-z amaituriko hitzak, /e/-z amaiturikoekin parekatzen dira honako urratsei jarraiki:

/-aa/ > /-ea/ > /-ia/

- ..., **bedeincatia** zara zu andra guztiyen artian, ...
5. Orr.
E. Da Jangoicoa bera, **Aitia**, Semia eta Espiritu Santua, iru persona distinta,
17. Orr.
I. Cer da **Elessia**?
27. Orr.
...; edo **doctrinia** biar dan leguez eztaquiyanac; ...
38. Orr.
...; Jangoicoagan biar dan **asperanzia** galtzaiten dabenac; ...
38. Orr.
E. Esaten dala, contu daigun, neure **arimia** gaitic,
40. Orr.

E. Errazoe andi bagaric juzgu **deunguia** eguiten dabenac, ...

47. Orr.

u + a > ua

Honelako testuinguruetan ez da wau sortzen espero bezala. Agertzea salbuespena dugu testu honetan.

E. Da cristiñau fiel guztiyac batera eguiten daudeen gorputza, ceinen **burua** dan Aita **Santua**.

17. Orr.

E. Esaten dala, contu daigun, neure arimia gaitic, **Cerua** gaitic, lurra gaitic &a. au alan da.

40. Orr.

I. Eta nos euqui biar da **damua**?

64. Orr.

o + a > oa

...gueure pecatuaren
ta areriyo **gaistoaren**
aguindupetaric.

3. Orr.

...eta ichi ez eiguzu **tentaciñoan** yausten:...

5. Orr.

...Salve Erreguiña, ta Ama **misericordiazcoa**,...

6. Orr.

E. Da Señora bat birtutez, eta gracyaz betea, **Jaungoicoaren** Ama, eta ceruan **dagoana**.

35. Orr.

...Dacusgun orain celan daquizun cer errecibidu biar dozun; cein dan **azquenengoa**.

53. Orr.

Oso salbuespen gutxi agertzen da testu honetan.

a + a kasukoen artean pare bat baino ez da agertzen: <**blasfemia**> eta <**graciya**> hain zuzen. Kasu hauetan ez da /-aa/ > /-ea/ > /-ia/ aldaketa gertatzen hitzek /-ia/-z bukatzen baitute. Lehenengoa aldatu gabe agertzen den bitartean, bigarrenak, /-i/-z bukatutako hitzen bilakaera bera dauka.

o + a bikotean, beste salbuespen pare bat dugu:

E. Ez ori itandu niri, nasalaco yaquituriya **bagacua**: Doctoriac dituz
Elessa Ama Santiac erantzuten yaquingo daudeenac.

29. Orr.

I. Cetaraco da Sacramentu Santu **Matrimoniocua**?

77. Orr.

**CRISTIÑAU DOCTRINIAREN
LAU PARTIAC
(1858, eskuskribua)**

i + a > ie

E. Bere poderioagas bacarric eiten
dabelaco gure daben **gustie**?

6. Orr.

M. Bada euqui eguiosu debosiño
andie,...

15. Orr.

e + a > ia

Lelengo **partia**.

4. Orr.

E. Da Jaungoicoa vera Aitia,
semia, eta...

5. Orr.

E. Ori es itendu niri nasalaco
ignorantia. **Doctoriac** dauques Elexa
ama santiac yaquingo daudienac
eransuten.

11. Orr.

E. Eguin bidi seure **vorondatia**
selan Ceruen alan lurrian.

13. Orr.

E. Ave Marie eta **Salvia**.

14. Orr.

a + a > ia

Testu hauetan, 1828koan bezala, /a/-z
amaituriko hitzak, /e/-z amaiturikoekin
parekatzen dira honako urratsei jarraiki:

/-aa/ > /-ea/ > /-ia/

E. Curce **santia** Jaune.

1. Orr.

E. Da Jaungoicoa vera **Aitia**,
Semia, eta Spiritu Santue iru persona
distinte, eta Jaungoico eguiescobat.

5. Orr.

E. Baturic barriro vere arime
gloriosia gorputsegas es ostera
ileiteco.

9. Orr.

**CRISTIÑEU DOTRINIEN LAU
PARTIAC
(1858 Londres)**

i + a > ie

E. Bere poderioagas bacarric eiten
dauelaco gure dauen **gustie**?

16. Orr.

M. Bada euqui eguiosu debosiño
andie,...

41. Orr.

e + a > ia

LELENGO **PARTIA**

10. Orr.

E. Da Jaungoicoa bera: Aitia,
Semia, eta...

14. Orr.

E. Ori es itendu niri, nasalaco
ignorantia: **Dotoriac** dauques Elessa
Ama Santiac jaquingo daudienac
eransuten.

30. Orr.

E. Eguin bidi seure **borondatia**,
selan Seruen, alan lurrian.

34. Orr.

E. Abe Maria, eta **Salbia**.

38. Orr.

a + a > ia

/-aa/ > /-ea/ > /-ia/

E. Curse **Santia**, Jaune.

2. Orr.

E. Da Jaungoicoa bera: **Aitia**,
Semia, eta Espiritu Santue, iru Persona
distinte, eta Jaungoico eguiesco bat.

14. Orr.

E. Baturic barriro bere arime
gloriosia gorputsegas, es ostera il
eiteco.

25. Orr.

I. Ser da **Elexia**?

10. Orr.

E. Esatendala V.G. Neure **arimia**
gaitic,...

17. Orr.

E. Errasoe andibaga juzgu
deunguia eiten dabenac,...

18. Orr.

E. Grasiene **visitsia** quenduric
jaune.

22. Orr.

u + a > ue

E. Da fiel christiñeuen
congregacinoia seinen **burue** da Aite
Santue.

10. Orr.

E. Esatendala V.G. Neure arimia
gaitic, **ceruegaitic**, lurre gaitic au alan
dala.

17. Orr.

E. Es juzgueu fundamentu baga
char **projimue** gaitic, es esan, es
ensun bere faltac.

18. Orr.

I. Eta nos artu edo euqui biarda
damue?

24. Orr.

o + a > oa

Oraingoan ere, 1828koan bezalako
emaitzak ditugu, bertsio bietan:

E. Yaquinic eta entendiduric
Jangoicoen legueco Mandamentuec,
bost elexacoac, eta amalau obra
misericordiscoac.

4. Orr.

E. Da Señorabat virtutes betia, sein
den Jangoicoen Ama, eta **dagoan**
Ceruan.

14. Orr.

E. ..., seinsuc dagosan **Jangoicoa**
gozetan Ceruen.

15. Orr.

I. Ser da **Elessia**?

27. Orr.

E. Esaten dala V.G. Neure **arimia**
gaitic,...

45. Orr.

E. Errasoe andi baga juzgu
deunguia eiten dauenac,...

48. Orr.

E. Grasiene **bisitsia** quenduric,
Jaune.

60. Orr.

u + a > ue

E. Da fiel Cristiñeuen
congregaciñoia, seinen **burue** da Aite
Santue.

28. Orr.

E. Esaten dala V.G. Neure arimia
gaitic, **Serue** gaitic, lurre gaitic au alan
dala.

45. Orr.

E. Es juzgueu fundamentu baga
char **projimue** gaitic, es esan, es ensun
bere faltac.

48. Orr.

I. Eta nos artu edo euqui biar da
damue?

65. Orr.

o + a > oa

E. Jaquinic, eta entendiduric
Jangoicoen Legueco Mandamintuec,
bost elessacoac, eta amalau obra
misericordiescoac.

9. Orr.

E. Da Señora bat birtutes betia, sein
den Jangoicoen Ama, eta **dagoan**
Seruen.

39. Orr.

E. ..., seinsuc dagosan **Jangoicoa**
gosetan Seruen.

40. Orr.

Salbuespenak:

a + a kasua:

<**gracie**> hitzak, /i/ bokalaren eraginez, ez du izaten **a + a** elkarketaren emaitza eta /i/-z bukaturikoen bilakaera bera gertatzen da:

I. Ser da **gracie**?

21. orr.

u + a kasuetan, zenbaitetan ez da aldaketarik ematen:

E. ..., gu erredimidutarren, eta visiseco **exemplua** emotarren.

7. Orr.

E. Jangoicoa ametia gause gustien ganian eta projimue gueure **burua** legues,...

21. Orr.

Ohartxo bat:

Egungo idazkerari begira, badirudi **i + a** elkarketaren mantentze kasu bat dagoela: “**sermoia**” hitza hain zuzen.

...Sorsigarrena, **sermoia** ensutia gaitic....

26.orr.

Baina ezin konproba dezakegu dagokiguntestuan mugagabeko forma “**sermoi**” ala “**sermoe**” den. Dena den, agertzen den joera dela eta, nire ustez bigarren hau litzateke sakoneko egitura eta, beraz, **e + a > ia** aldaketa normalaren aurrean izango ginateke. Beste zenbait hitzetan hala izan daitekeela konproba dezakegu:

E. **Errasoe** andibaga juzgu deunguia eiten dabenac,...

18. orr.

Salbuespenak:

a + a kasua:

E. Espiritu Santuen **grasie**, eta doyecas.

21. orr.

Dena den, asimilazioaren atalean ikusi ahal izango dugunez, zenbaitetan <**gracia**> eta <**grasia**> idatzita aurki dezakegu ere.

u + a kasuan, behin **ua > oa** aldaketa ezohizkoa dugu:

Pascoa Erresurrestiñoocetan.

50. Orr.

Eskuskribuan agertzen den “**sermoia**” hitzaren egokipen ortografikoa eginez, “**sermoya**” dugu honakoan:

...Sorsiguerrrena, **Sermoya** ensutia gaitic....

69.orr.

RUTH-EN LIBURUA

(1872 Loiola)

i + a > ia

Bokal elkarketa honetan nabaria da mantentzeko joera:

..., Jaunac biurtu situala **beguiac** euren errirancha eta emon ebalaco janaria.

I - 6

..., aurkitu eban garagar ephi baten **neurria** leguez, au da, iru celemiñe-leguez.

II - 17

... eguitariecaz ni batzanduteco garagarren **eguiteraldia** amaitu artian.

II - 21

e + a > ia

Senarrac deituten san Elimelech, eta bere **emastiae** Noemi;...

I - 2

Icusiric bada Noemic ain sala andie Ruthen **borondatia** eta beragas yuateco guraria;...

I - 18

...ceintzuec edertu euden Israeleco **echia**...

IV - 11

a + a > ia

Nori Noemic esan eutzan; seure **cuñetiae** biurtu da bere errira, eta bere Jangoicogana; yuan sates beragas.

I - 15

..., eta lecu beratan isingo da neure **sepultura**: Au, eta au baño gueyago eguindayela neugas Jaunac, **eriyotzia** espada, beste gausaric estago seuganic apartauco nabenic.

I - 17

RUTH-EN LIBURUA

(1872 Paris)

i + a > ia

..., Jaunac biurtu situala **beguiac** euren errirancha eta emon eutsela janaria.

I - 6

..., aurkitu eban garagar ephi baten **neurria** leguez, au da, iru imillaun-leguez.

II - 17

... eguitariecas batzanduteco, garagarren **eguiteraldia** amaitu artian.

II - 21

e + a > ia

Senarra deituten san Elimelech, eta bere **emastia** Noemi,...

I - 2

... ain sala andie Ruthen **borondatia** eta bera gas...

I - 18

Berac eranzu-eban: lagatzen dot ceñetasunen **escubidia**,...

IV - 6

..., ceintzuec edertu euden Israel-eco **echia**,...

IV - 11

a + a > ia

Nori Noemic esan eutzan; seure **cuñetia** biurtu da bere errira, eta bere Jaungoicoagana; yuan sates beragas.

I - 15

..., eta lecu beratan isingo da neure **sepultura**: Au, eta baño gueyago eguindayela neugas Jaunac, **eriyotzia** espada, beste gausaric seugandic apartauten banau.

I - 17

Bethlehemera: Eta sartu sirianeco
ain laster urian, bertati sabaldu san
famia gente gustien artian:...

I - 19

...eta berac erantzun eutzan: zuaz,
neure **alabia**...

II - 2

Cegaitic ce emon deutsiet **ordenia**
nire crieduei iñoc galaso ez
zakidazula,...

II - 9

..., altzaucozu oñen aldetic
cubritan daben **capia**, eta bertan
ichungo zara,...

III - 4

...kenduten eban arec bere **zapatia**
eta emoten eutsan bere cenidiari.

IV - 7

Eta sartu sirianeco ain laster urian,
bertati sabaldu san **famia** gente
gustien artian...

I - 19

Eta berac erantzun eutsan: zuaz,
neure **alabia**.

II - 2

Cegaitic ce emon deutsiet **ordenia**
nire morroiei iñoc galaso ez
zakidazula;...

II - 9

..., altzaucozu oñen aldetic
estaltzen daben **capia**, eta bertan
ichungo zara,...

III - 4

...kenduten eban arec bere
zapatia, eta emoten eutsan bere
lagunurcoari.

IV - 7

...; Jajo jaco Noemi-ri seme bat;
deitu eutzien Obed; au da Isai-en
guraso David-en **aitia**.

IV - 17

u + a > ua

Kasu honetan ere, aldaketarik gabe
mantentzea dugu joera nagusia:

Lenengo **Capitulua**

I - 0

Bedeincatua izin dila ceugaz
misericordia euki dabena.

II - 19

u + a > ua

Lenengo **burua** edo **capitulua**

I - 0

Eucan bada bere senar Elimelech
sanac senide bat, guison **altsua**, eta
gutziz aberatsa,...

II - 1

Bedeincatua izin dila ceugas
misericordia euki dabena.

II - 19

o + a > oa

Elimelech, bethlehemitiac carestia
andi baten igues eguiten dau bere
patriatic, eta **doa** Moaldera,...

I - 0

..., eta bestiae Chelion, Efratheos-
Juda-**Bethlemecoac**.

I - 2

..., eta seure **Jangoicoa** isingo da

o + a > oa

Elimelech bere emaste eta semiecas
Moab-eco lur aldera **doa**.

I - 0

..., eta bestiae Chelion, Efratheos-
Juda-**Bethlemecoac**.

I - 2

..., eta seure **Jaungoicoa** isingo da

neure **Jangoicoa**.

I - 16

Gustis-**poderosoac** garrastasunes
betenabelaco.

I - 20

...: eta jazo zan a **soloa** zala Booz
erechon guizon batena, Elimelechenen
senidia arteco batena.

II - 3

..., **joan** zakidaz garagar buruac
topetan bere otzeiñen artian,...

II - 22

Alabia, bedeincatia izan zaitez
Jaunagaitic, cegaiti ce oinzungo
ontassuna da **andiagoa** lenengo
ontassuna baño,...

III - 10

... Errenuntzietan dot cenei-
tassunen **derechoa**;...

IV - 6

...au da Isaien **gurazoa**. Daviden
gurazoa izan zana.

IV - 17

Salbuespenak:

i + a kasua:

Behin, bi bokalen artean
kontsonantizazioa dugu **i + a > ija** eginez:

..., tropetan garagarrac eta **garija**
gorde ciran artian.

II - 23

Beste zenbait kasutan, aldiz, **/i/**
bokalaren eraginez **/a/** itxi egin da, **/e/**
bihurtu delarik:

Icusiric bada Noemic ain sala
andie Ruthen borondatia...

I - 18

Hauei beste emaitza bat erantsi behar
diegu. **/i/** bokalaren eraginez bi bokalen
artean hots kontsonantiko baten sorrera

neure **Jaungoicoa**.

I - 16

Gustis-**poderosoac** garrastasunes
betenabelaco.

I - 20

...: eta jazo zan a **soloaren** jauna...

II - 3

..., **joan** zakidaz galburuac topetan
bere otzeiñen artian,...

II - 22

...oinzungo ontasunagaz **lenengoa**
goitu dozu...

III - 10

Salbuespenak:

i + a kasua:

..., troxetan garagarrac eta **garija**
gorde ciran artiño.

II - 23

Icusiric bada Noemic ain sala
andie Ruthen borondatia...

I - 18

..., etorri zaitez oná, eta jan eguizu
ogüe,...

II - 14

adierazten duten bi adibide dugu:

...; eta euren seme **biyec** deituten
siren, batec Mahalon, eta bestiac
Chelion,...

I - 2

...; seure **erriye** isingo da neure
erriye,...

II - 16

e + a elkarketan, zenbait mantentze
kasu dugu:

...; nogana etorri zara eta ceñien
egopean ipiñi zara.

II - 12

...Eta **emacumeac** bere auzocoac,
pozturic beragaz batera, esaten
eutsian:...

IV - 17

u + a elkarketaren emaitza nagusia **ua**
badugu ere, beste hiru emaitza desberdin
aurki dezakegu testu honetan:

u + a > uba

...; eta Jangoicoaren **escuba** dago
yaguiric neure contra.

I - 13

Badugu kontsonantizazio kasu bi
gehiago. Baina diptongo ostean gertatzen
denez gero, kasuok ez dira aurrekoarekin
erkagarriak:

...; etorri zaitetz ona, eta jan eguizu
oguitic eta busti eguizu ceure **copauba**
biñagian:...

II - 14

Berac bada lo eguin eban bere
oñetan **gauba** pasau zan artiño.

III - 14

...; eta euren seme **biyec** deituten
siren, bata Mahalon, eta bestia
Chelion,...

I - 2

..., seure **erriye** isingo da neure
erriye,...

II - 16

Nai bozu ceuretzat gueratu
cenidetasunaren **escubidea**,...

IV - 4

...Auzoco **emacumeac** ostera
beragaz batera pozturic, eta esanic;...

IV - 17

a + a elkarketan, **/i/-ren** eraginez
gertaturiko bokal itxiera kasu bat dugu:

familia + a > familia > familie

...; eruan ez dabalaco ondoren-
bagaric zeure **familie** gueratzia,...

IV - 14

u + a > uba

...; eta Jaungoicoaren **escuba** dago
yaguiric neure contra.

I - 13

...; etorri zaitetz oná, eta jan eguizu
oguite, eta busti-eguizu zeure **copauba**
ospiñ edo biñagian:...

II - 14

Lo-eguin eban bada bere oñetan
gauba pasau zan artiño.

III - 14

u + a > ue Usau-eguisu zuc neure **escue**,...

IV - 6

o + a kasua:

Testu honetan **o + a > ua** agertzen zaigu zenbaitetan:

Eta **juan** san Juda Bethlemeco gison bat...

I - 1

...eta berac erantzun eutzan: **zuaz**, neure alabia.

II - 2

Eta esan eutzan Boozec eguitarien cuidadure **eguan** gaztiari:...

II - 5

Eta euqui deizun noc consolau daijen ceure arimia eta sostenidu dajen zure **sartzarua**.

IV - 15

Eta arturic Noemic semia imini eban bere **altzuan** eta...

IV - 16

o + a kasua:

Loiolakoan baino maiztasun handitxoagoz dugu, **o + a > ua** aldaketa:

Eta **juan** san Bethlemeco judatar gison bat ...

I - 1

Ruth-ec Booz-en **soluan** galburuac batzen ditu.

II - 0

...: **zuaz**, neure alabia.

II - 2

Eta esan eutzan Booz-ec eguitarien buruzay **eguan** gaztiari:...

II - 5

Ac **eruanaz**, biurtu zan urira,...

II - 18

Ruth-ec Booz-en oñen **onduan** lo-eguiten dau:...

III - 0

Kendu eguizu zapatia edo **oñetacua**.

IV - 8

Eta euki deizun noc...

...manteniu dajen zure **sartzarua**.

IV - 15

..., imiñi eban bere **altzuan**,...

IV - 16

Testu honetan badugu beste emaitza bat bokal elkarketa honetan, zeinetan bokal biren artean hots kontsonantikoa sortzen den:

o + a > oba

Ruthec obligauric nesesida-diagaitic **doba** eguiter Boozeco solora,...

II - 0

ERIZKIZUNDI IRUKOITZA

(1925)

i + a > ie

egie

I - 7 galdera

Beste zenbait galderatan:

Marie

e + a > ea

bear

I - 3 A galdera

luzea

I - 3 B galdera

Beste zenbait galderatan:

bear dot

binagrea

ereillea

a + a > ea

arrebea

I - 1 A galdera

amea

I - 1 Z galdera

u + a > ue

eskue

I - 23 A galdera

eskuen

I - 23 B galdera

Beste zenbait galderatan:

agostue

Aita Santue

o + a > oa

besoa

I - 18 A galdera

noa

I - 18 B galdera

Beste zenbait galderatan:

gauekoa

emengoa

maikoa

nongoa

sapoa

zelangoa

Barazarkoa

Aipaturiko ebakera hauekin batera, **a + a** kasuan beste emaitza bi plazaratzen digu:

a + a > aa

arrebaak

I - 1 B galdera

a + a > a

ama

I - 1 Z galdera

Erizkizubdi Irukoitza -ren lehenengo galdera honetako “**Z**” atalean dugun oharra kontutan hartzekoa da. Berton, “**ama + a**”-k dituen emaitza bien arrazoia azaltzen da; “**ama**” gizakiona omen da (mugatu singularra eta mugagabearen artean ezberdintasunik gabe idazkeran), eta “**amea**” txoriena.

Orain arte ikusitako ebakeren emaitzak, nolabait esateko emaitza ofizialak dira. Baina galdetegiko erantzun guztiak ikusita honako beste hauek aurki ditzakegu:

i + a kasua:

eskoia

Donostiñe

u + a kasua:

foruak

Salbuespenak salbuespen, testu guztietan harturiko emaitzak koadro batetan laburbildurik ikus ditzagun:

			<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
1.-	i + a	—>	iya	ie	ia	ie
2.-	e + a	—>	ia	ia	ia	ea
3.-	a + a	—>	ia	ia	ia	ea
4.-	u + a	—>	ua	ue	ua	ue
5.-	o + a	—>	oa	oa	oa	oa

Bakar bakarrik bostgarren kasuan, “**o + a**” hain zuzen, ematen da testu guztietan ebazpen bera. Bigarren eta hirugarrenean lehenengo hiru testuetan emaitza berberak baditugu ere, *Erizkizundi Irukoitza* -renak ezberdinak gertatzen dira.

Bestalde, ezin esan dezakegu testu bitan emaitza berberak ditugunik ere. Antzekoenak 1828 urteko dotrina eta 1872ko Ruth-en liburuarenak dira.

1858.ko testuetan ikus ditzakegun emaitzak, bat datoz Bonapartek bildu eta *Phonologie de la langue basque dans tous ses dialectes*;... eskuskribuaren hirugarren orrialdean ezarri zituenekin. Aipaturiko eskuskribua Azkue Bibliotekan dugu mikrofilmaturik³:

“... 6. Arrigorriaga, Galdakano, Basauri, Miravalles, Baracaldo: ié, ié, ijé, oá, ué.

— Llodio, Arrancudiaga: iá, iá, ié, oá, ué. ...”

³ BONAPARTE, L. L.: *Phonologie de la langue basque dans tous ses dialectes*;... Bonaparte ondarearen 2. C. 2. mikrofilma. Azkue Biblioteka.

1.4.2.- Bokal Alternantzia:

Bizkaieraren fenomeno ezagun hau, testu guztietan agertzen zaigu. Baina badugu salbuespen bat 1872 urtekoan; hau da, Ruth-en liburuan:

e / a:

<u>1828</u>	<u>1858 esk. / Lon.</u>	<u>1872 Loi. / Pa.</u>	<u>1925</u>
bardin	bardin	bardin	Ø
barri	Ø	Ø	Ø
barriro	barriro	barriro	Ø
barriz	Ø	Ø	Ø

i / u:

<u>1828</u>	<u>1858 esk. / Lon.</u>	<u>1872 Loi. / Pa.</u>	<u>1925</u>
urten	urten	urten	Ø
ucen	usen	icen	Ø
ucentatu	Ø	Ø	Ø
Ø	Ø	uri	Ø

u / i:

<u>1828</u>	<u>1858 esk. / Lon.</u>	<u>1872 Loi. / Pa.</u>	<u>1925</u>
guichiyenez	Ø	Ø	gitxi

1.4.3.- Asimilazioa (Bokal-harmonia):

Atal honetan, zenbait euskalarik bokal-hamoniatzat hartu duen fenomenoaz arituko naiz. *Euskal dialektologiaren hastapenak* liburuan⁴, honela definitzen dute fenomenoak:

“Fenomenoa honetan datza: i eta u-ren eraginez hurrengo silabako a > e bihurtzen da:”

1828 urteko dotrinan ez da fenomeno hau ematen. Honek, grafiaren atalean aipatu dugun itxura “akademikoa” nolabait areagotzen du.

1858 urteko eskuskribuan badugu asimilazio mota hau, baina ez da erregulariki betetzen:

seinbet	biten	christiñeuec	ungidue	jaune
gracie	glorie	arime	pecatuec	gause
Santisime	inderra	baye	castigue	articuluec
distinte	cursifiqueduen	libredu	burue	santue
Trinidedia	cautividederic	Virgine	Escriture	Angueruec

Bokal-harmonia edo, bete gabeko kontestuak aurki ditzakegu ere, testuan zehar. Batzutan hitz bera agertzen zaigu era ezberdin biz idatzia, eta bokal-harmoniadun hitzak maizago agertzen badira

⁴ **Batzuen artean:** *Euskal dialektologiaren hastapenak*. 2. edizioa. U.E.U. Bilbo, 1987.

ere, hauekin batera, honakoak agertzen zaizkigu:

gracia	Trinidadeta	principalmente	pascua	santuac
grasia	andiac	bigarrena	espiritualac	burua
entenditan dosu			mandamentuac	gausa

Asimilazio bokaliko berezi hau eragiten duten /i/ eta /u/ bokalak, bokal elkarketen ondorioz eratorritakoak direnean, ez da fenomeno hau gertatzen:

partiac	señalia	fedia	Santia	figuria
arimia	coloria	arime	apurrian	mortalian

“**bat**” zenbatzailea sentibera samarra da fenomeno honekiko (halabeharrez eman behar ez bada ere), “**bet**” gertatuz. Baina 1858ko dotrinan ez da honelakorik ematen eta beti “**bat**” agertzen da:

Jaun bat
entendimentu bat
memoribat
gorputs bat

Beste alde batetik, “**da**” eta “**dira**” aditz formetan erregulariki ematen da fenomenoak:

- I. Sein **de** Christifneuen señalia?
- E. Curce santia Jaune.

1858ko eskuskribua: 1. Orr.

- I. Se arerio **dire** orreic?
- E. Demonifnoa, Mundua, eta araguie.

1858ko eskuskribua: 3. Orr.

Fenomeno honi so eginez, nabaria da 1858an Londresen argitaratu zuten testuan Bonapartek “zuzendu” egin zuela. Berari bidalitako eskuskribuan agertzen ez bazen ere, berak araua aplikatuz asimilazio hau markatzen zuen. Testu bi hauek erkatuz gero, oso maiz konproba dezakegu esandakoa. Ikus dezagun zenbait adibide:

andiac - andiec
bigarrena - biguerrena
irugarrena - iruguerrena
laugarrena - lauguerrena
seigarrena - seiguerrena
saspigarrena - saspiguerrena
sorsigarrena - zorziguerrena / sorsiguerrena
bederatsigarrena - bederatsiguerrena
burua - burue
entenditan dosu - entenditen dosu
espiritualac - espirituelac
gausa - gause
grasia - grasio
mandamentuac - mandamintuec

principalmente - prinsipelmente
santuac - santuec
Trinidaddea - Trinidedia

Zuzenketa hauek, erregulartasun handia ematen diote Londreseko testu honi.

Ruth-en liburuan bokal-harmonia deitu dugun asimilazioa zenbait kasutan agertzen da. Baina askoz ere kasu gehiagotan agertzen dira asimilazioa bete gabeko formak. Bokal-harmonia duten forma guztiak edo, honako hauek dira:

biyec	izen	erriye	andie	zelaien
gure (izan)	baie	eurec	seinsuec	umesurtze
amaguiñerra	mille	virtmille	siren	

Hauen ondoan, esan bezala, bete gabeko forma asko eta asko agertzen da. Adibidez:

eguiterdia	zakidaz	alcartu zan	zituzan	garija
ciran	lecuca	capia	icaraturic	makilla
urian	testiguac	sartzarua	eurac	janaria
bolbitan	amaguiñarrac	gustiac	pelegrinasinoco	moduan

Aranak berridatzitako testua birmoldatuta dagoen ezkerro, zenbait hitz berri topa dezakegu. Baina asimilazio jakin honekiko tratamendua ez da aldatzen eta hitz berri hauetako zenbaitetan bokal-harmonia agertzen bada ere, gehienetan ez da ematen:

sarie	ogúie	escue	familie
--------------	--------------	--------------	----------------

Baina hauekin batera:

nescatillagaz	mirabia	escritura	illacas
----------------------	----------------	------------------	----------------

Bestalde, “**bat**” zenbatzailea ez da inoiz eraldaturik agertzen asimilazio fenomeno honen eraginez:

andi bat
miragarri bat

Erizkizundi Irukoitzan, fenomeno jakin hau **I,7** eta **I,23** galderetan ikertzen da. Honako emaitzak ditugu:

i + a : egia

egie

I - 7 galdera

u + a : eskua

eskue

I - 23 A galdera

u + a : eskuan

eskuen

I - 23 B galdera

Hauetz gain, honako emaitza hauek topa ditzakegu galdetegian zehar:

agostue	izen (= izan)	Aita Santue	aitaite	aprire
bagile	beie	beilegie	deuket	eguesten
erdikine	aztulke	garagarrile	gauze	argine
il de	inder	laurek	maien	maire
mendirentxa	mutile	neskatille	nigez	urteile
zazpine	zeinbet	zezeile	zile	Donostiñe
Euskelerri	Marie			

Baina badira salbuespenak ere:

binagrea	bizitza	izan	erregiña	eskoia
ezin dau	foruak	geiago	gura (izan)	aunditzar
eurak	jaian	jauna	maiatz	neskatilla
sagu sarra	surtopila	Afrika		

Azken emaitza hauek eta Londresen argitaratutako dotrinarenak ikusita, Laudioko euskararen normalean bokal-harmoniatzat dugun asimilazioa egiten zela ondoriozta genezake. Baina gainerontzeko testuetan izandakoak kontutan hartuz, oso zalantzarok gera daiteke baieztapen hori.

1.5.- Kontsonantismoa:

1.5.1.- Bustidura:

Ez du balio hipokoristikorik. Agertzen diren bustidura kasu guztiak, posizioak eragindakoak dira. Ikus dezagun zenbait adibide:

<u>1828</u>	<u>1858 esk. / Lon.</u>	<u>1872 Loi. / Pa.</u>	<u>1925</u>
goshian	elexa / elessa	goxera	goixeko
gaishoac	gaxo / gasso	ichi	aixe
elessa	cristiñau / cristiñeu	anchiñaco	ixildu
gach	gach	baño	gatxa
bacocha	bacocha	erreñu	burriñea
ichi	tentasiño	amaguiñerra	egiñenak
cristiñau	demoniño	eciñ	erregiña
tentaciño	villosac / billosac	mille	erreillea
deboziño		nescatilla	iltzaille
		makilla	neskatilla
		isillic	saillean

Galdetzaile eta zehatugabeei so eginez, jokaera ezberdinak ikus ditzakegu testuotan /in/ kontsonante multzoari dagokionean. Galdetzaileen alorrean, grafiaren arabera bakarrik soma dezakegu /n/-ren bustidura 1872ko testuan eta Londresen argitaratutako dotrinan:

<u>1828</u>	<u>1858 esk. / Lon.</u>	<u>1872 Loi. / Pa.</u>	<u>1925</u>
cein	sein	cein / ceñ ; ceñ	zein
ceinec	seinec	seinec ; ceñec / ceñec	-
ceineri	seineri / seiñeri	ceñeri ; ceñeri	-

ceinen	seinen	ceinen ; ceiñen / ceiñen	-
ceinegaz	seinegas / seiñegas	-	-

Zehaztugabeetan, aldiz, bustidura hau testu guztietan ematen da. Dena den, 1925ko testuari dagokionez, ezin egin dezakegu honelako baieztapenik, ez baita inogo adibiderik agertzen.

<u>1828</u>	<u>1858 esk. / Lon.</u>	<u>1872 Loi. / Pa.</u>	<u>1925</u>
iñor	iñor	-	-
iñoc	-	iñoc	-
iñoen ; iñoen	iñoen	iñoen	-
iñoz ; iños	iños	-	-

1.5.2.- Txistukariak:

Bizkaieraren gaur egungo txistukarien sailak, ondoko koadroan ikus ditzakegu:

	apiko albeolareak	mingain albeolareak	sabai aurrekoak
Frikariak	ś	Ø	š
Afrikatuak	Ø	c	č

Beraz, koadruan adierazitako egoera espero genezake. Baina ez da beti honela gertatzen. Ikus dezagun.

1828ko testuan, sail bakoitzeko hiru grafema agertzen zaigu. Honek, egileak hiru hotsak erabiltzen zituela pentsa arazten digu eta gainera hirurak oso ondo bereiztuak ditugu:

crisiñau	dagozala	elessa
sarri	guztiyoc	goshian
eracutsi	gorputz	chiquer
etse	artzaiteco	seinchuac

Bonapartek, berak prestaturiko 1858ko dotrinaren argitarapenaren sarreran hots hauei buruzko ohar bat ezarri zuen, <ts> mingain-albeolare afrikatua eta <s> apiko-albeolare frikaria ahozkatu behar direla azaltzeko:

“La **ts** se pronuncia siempre como la **tz**, y la **s** como la **s** del dialecto vizcaíno de los libros.”

Londreseko 1858ko argitarapena: Sarrera

Bonapartek, berak azaldutakoaren arabera moldatu zuen eskuskribua eta lehen aipaturiko lau hotsak baino ez zituen isladatu bere testuan. Honela jokatzean, gaur egungo txistukarien eskemarekiko paralelismoa ematen da Londreseko argitarapenean:

	apiko albeolareak	mingain albeolareak	sabai aurrekoak
FRIKARIAK	sara	-	elessa
	grasia	-	gassoac
AFRIKATUAK	-	gorputs	chiquien
	-	biots	apurchuric

Hala ere, <c> eta <z> grafemak agertzen zaizkigu; baina oker edo errakuntzatat jo ditzakegu, zenbaitetan forma bikotzak baititugu:

<c>-dunak:

<u>Idazkera bikoitzekoak</u>	<u>Idazkera bakarrekoak</u>
curcian / curse	menosprecios
gustiz / gustis	congregaciñoia
parcaciñoia / parcasiñoia	precioso
necesidede / nesetideco	juicioco
doncella / donsellatasun	mereciten
bicise / bisise	especialmente
ceruco / seruco	sacerdotiac
gracia / grasia	guzurregas
justicie / justisies	zorziguerrena
obedecidu / obedesiten	

<z>-dunak:

<u>Idazkera bikoitzekoak</u>	<u>Idazkera bakarrekoak</u>
gustiz / gustis	zorziguerrena
	guzurregas

Eskuskribuan ez dago ezberdintasun handirik. Nagusiena, <c> grafemaren maiztasuna dugu. Bonapartek, ia kasu guztietan <s>-z idatzi zuen. <z> grafema, lehen aipatutako kasuez gain, erdal maileguetan mantendu zituen itzultzaileak eskuskribuan.

Bestaldetik, sabai aurreko frikaria grafema biz adierazita agertzen da; <ss> eta <x> hain zuzen.

1872 urteko testuan, sail bakoitzeko hiru grafema erabili zuen egileak. Baina badirudi egileak ez zituela hots hauek ondo ebakitzen, erabileran nahastu baitzituen:

entzun / entsun
 seintzubei / seinsuec
 errirancha / erreñurantz
 jazo zan / jaso san
 zu / su
 izanic / isen / isin
 ceñeri / seinec
 eutzan / eutsan
 ezquero / esquero
 nogaz / nigas

Bukatzeko, Erizkizundi Irukoitzeko emaitzak zalantzatan ipini behar ditugu, berauen arabera ondo bereizten baitziren txistukariak Laudion:

agostue	ezkara	aixe
adiskide	bizitza	goixeko
aberatsa	etzan	gatzetxu
bizartsu	balitz	gatxa

Salbuespen bezala, <etzera> aipa dezakegu. Baina bizkaian ez da arraroa ebakera jakin hau.

1.5.3.- Ozenketa:

Normalean, ez da gertatzen /n/ ondoko /t/-ren ozenketa beste euskalkietan izan ohi den kasuetan:

1828	-	mandamentu pensamentu gente
1858	-	mandamentu pensamentu
1872	-	gente
1925	-	iruntarrak

1.5.4.- Afrikazioa:

Gaur egun /l/, /r/ eta /n/ ondoko txistukaria, afrikatua egiteko joera dugu. Ditugun testuak ikusita gaitz gertatzen da Laudioko euskararen joera zein zen finkatzea, era guztietako emaitzak baititugu testuotan eta batzutan testu berean ere:

	<u>1828</u>	<u>1858 esk.</u>	<u>1872 Loi.</u>	<u>1925</u>
/l/ + txistukaria:	dulce falso dulzuria elzaiten eltzaiteco galtzaiten	alsau elsaiten falso	altzau	iltzaille
/n/ + txistukaria:	alcancetan atenciño bencidu cienciya clemenciazco conceciño conciyenciya confiancia continenciya doncella doncellatasuna eranci ererberenciya esperancia indulgenciya paciyenciya penitenciya perseberanciya	concebidue doncella doncellatasun estremaunciñoia penitencie principalenac principalmente principio acordau gaitesansat alcansetan bensidu confiansiagas consagradue consagrasiño conseju consensicoa consentitan considerau	descendencia erreberencia renunciauric errirancha consedidu consejuegaitic conserbau consolau descansau descansua seinsuec cenzañaren eranzun herenzian oinzungo entsun ceintzuec entzun	neuntsen aurrentxa mendirentxa amentzako zeintzuk

potenciaia	consoletia	erantzun
principalenac	diligensie	erreinurantz
principiyoa	donsellatasun	errenuntzietan
prudenciaia	ensun	herentzian
sentenciadu	eransuten	Judaentzat
tenplanciaia	erreberensi	
vencidu	erreverensiadu	
yanciaia	esperansia	
seinchuac	intensiño	
aserracunsia	lansian	
consagraciño	pasensitan	
consagradua	penitensie	
conseju	pensamentu	
consentietan	pensau	
consoletia	prinsipalmente	
defensore	quensaiteco	
descansua	seinsuc	
mansoac	semejansabat	
mansotasuna	yansitia	
pensamentu	esperanzaco	
pensau		
sensun		
alabanzac		
alcanzau		
alcanzetaco		
bienaventuranza		
ceinzuc		
cenzunac		
confianziagaz		
enzun		
eranzuten		
esperanzia		
libradu gaguizanzat		
onzabat		
quenzaiten		
antzera		
arrauntzaric		
atzeracuntza		
bedeincatu daguiyentzat		
beintzat		
ceintzuc		
entzutia		
erantzita		
esperantzaco		
eurentzaco		
quenzaiteco		

/r/ + txistukaria:

perseberanciayagaz	curce	persuadis	bizartsu
persecuciñoia	arsaiten	sartzarua	bariku-kurtze
perseguidu	curse	umesurtze	kurtze
perseguietan	kursifiquedu		nortzuk
persona	norsuc		zertzuk

yatorzu	perseguitan
artzaiteco	persona
certzuc	sarsaitorduen
curtze	sorsigarrena
curtzifucadu	
nortzuc	
sartzaiten	
sartzaieria	
yartzen	
zortzi	
zortzigarrena	

1.5.5.- Kontsonante elkarketa:

ez + d

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
... ezтинiantzat	biarri eitestabena (E) ⁵	ez tago (L) ⁶	eztaki
eztau biar	biarri eitestaena (L)	estago (L)	
eztogu eguingo	estago	eztodala (P)	
eztauco	estagosana	eruan ez dabalaco (P)	
eztaueenac	ecusi estogune	galdu ezteiten	
eguin eztaben	estaigule echi	galaso eztaizun	
eguin eztaguidan	estirianac	eztot gure	
eguiten eztituzanac	estaquianari	gueldituco ezala (L)	
eztago	acabaduco estana	jakin ez dajela	
eztagozanac	cumplitan estabena (E)	ezta biurtu	
ecusi eztoguna	cumplitan estabena (L)	amaitu ez dajan	
ezta	zor estiralaco	ez dot amatau biar (P)	
eztira		ez dot uketan (P)	
eztaquiyanac			
eztauee sentiduco			

Ikus daitekeenez, gehienetan bete egiten da /s/ + /d/ > /st/. Dena den, badira salbuespenak testuetan zehar eta erregularrena 1828ko testua bada ere, badugu salbuespen bat honetan ere:

eguiten ezdabena

ez + b

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
bada-espada	espada	espada	ezpaleki
ezpadaucaz			
ezpadauco			
eguiten ezpadituez			

⁵ [E] = Eskuskrikua / [L] = Londreseko bertsioa.

⁶ [L] = Loiolako bertsioa / [P] = Pariseko bertsioa.

artzaiten ezpadaudee
 izango ezpada
 confesetan ezpadau
 urten ezpadau

ez + n

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
bendicu ez naguiyenzat	-	es neidesube deitu es nei-su indarric eguin es nas gausa (P) ez naz aldentzeco (P)	enago

Elkarketa honetan, bakarrik ematen da espero zitekeen kontsonante erorketa 1925ko testuan. Gainerako testuetan bi kontsonateei eusteko joera nabarmentzen da.

ez + j / dd

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
echatorque	-	-	etxakik

ez + z

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
gorde etzituezalaco etzana	-	ez zaitez ba bildurtu esagututen ez zendun (L) esagututen ez cendun (P) galaso ez zakidazula icusi ez zaizala etzara ibili (P) ez zatez juan ez zaitez apartau esan apartau (L) ez cematu dajola	etzan

1828 eta 1925ko testuetan, normalean /s/ + /s/ > /c/ ematen da. Baina 1827koan ez da ematen. Azken testu honetan bakarrik daukagu emaitza hau Pariseko bertsioaren kasu batetan:

etzara ibili

Loiolako bertsioan, behin /s/ + /s/ > /s/ ematen dela dirudi, baina ziur aski /š/ ebakitzen zenez, gertatzen den fenomeno fonetikoak /š/ + /š/ > /š/ dugu:

esan apartau

ez + l

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
gura ez leuqueenac	-	-	eleuke yango

Elkarketa honen adibide bi baino ez daukagu. Hauen arabera, bakarrik ematen da txistukariaren erorketa 1925ko testuan.

ez + g

1828

1858

1872

1925

-

-

-

**ezkara
ezkaitezan**

t + b

1828

1858

1872

1925

bapere

-

-

-

2.- ARLO MORFOSINTAKTIKOA

2.1.- Galdetzaileak:

Ezer baino lehen, ikus dezagun zeintzu diren testuotan agertzen diren galdetzaileak:

1828	1858	1872	1925
NOR	NOR	NOR [NORNA (?)	NOR
NORTZUC	NORSUC	—	NORTZUK
NOC	NOC	NOC	NOK
—	—	NORI	—
—	—	NOGANA	—
NOGANIC	NOGANIC	—	—
NOGAZ	NOGAS	NOGAZ	—
NON	NON	NON	NON
—	—	—	NONGOA
NORA	—	—	—
NONDI	NONDI	NONDIC	NONDI
NOIZ / NOS	NOS	—	NOZ
NOSIC	—	—	—
CEIN	SEIN	CEINZEIN	
CEINTZUC / CEINZUC	SEINSUC	SEINSUEC / CEINTZUEC	ZEINTZUK
CEINEC	SEINEC	SEINEC / CEIÑEC	—
CEINERI	SEINERI	CEIÑERI / CEÑERI	—
CEINTZUEI	—	SEINTZUBEI	—
CEINETAN	SEINETAN	—	—
CEINEGAN	—	—	—
CEINETARA	SEINETARA	—	—
CEINTZUC GANIC	—	—	—
CEINEN / CEINENAC	SEINEN	CEINEN / CEIÑEN	—
CEINEGAZ	SEINEGAS	—	—
CEINTZUCAZ	SEINSUQUES	—	—
CEINBAT	SEINBET / SEIMBET	—	ZEINBET
CEINBAT GARREN	SEIMBET GARREN	—	—
CELAN	SELAN	CELAN	ZELAN
CELANGO	—	—	—
CELANGOAC	—	—	ZELANGOAC
CELANGOAC	—	—	—
CER / CE	SER / SE	CER / CE / SE	ZER
CERTZUC	—	—	ZERTZUK
CETAN	SETAN	—	—
CETARA	SETARA	—	—
CETARACO	SETARACO	SETACO	—
CETARIC	SETARIC	—	—
CEGAZ	SEGAS	—	—
CEGAITIC / CEGATIC	SEGAITIC / SEGATIC	CEGAITI / SEGAITIC / CEGAITIC	—

Hasi baino lehen, fonologiaren ikuspuntutik testu hauetan agertzen diren galdetzaileen arteko ezberdintasunak, bat datozela arlo fonologikoaren atalean esandakoarekin aipatu behar dugu.

Eskema honetan, ez ditut Londreseko eta Pariseko testuen emaitzak ezarri, jatorrizko testuenak eta transkribapenenenak antzekoak baitira. Oso ezberdintasun gutxi agertzen da. Ondoren ezberdintasun hauek zertan dautzan ikusiko dugu, hauetako zenbait fonologia arloan ikusi badugu ere:

Londreseko dotrina: Eskuskribuan bustidurarik ez badugu ere, testu honetan kasu bitan dugu: **seiñegas**
seiñeri

Lehenengoa beti agertzen da bertsio honetan bustirik. Bigarrena, aldiz, behin agertzen da; eta beste kasu guztietan (hiru orotara) bustidurarik gabeko <seineri> forma dugu.

Bonapartek zuzenketa ortografikoa egin zuenez, <seinbet> formaren ordez beti agertzen zaigu <seimbet>.

“-gaitik” atzizkia izena eta artikuluatik aparte idatzia dugu beti. Galdetzaileetan berdin jokatzen zuen, <se gaitic> idazten zuelarik. Hala ere, behin <segaitic> dugu, baina okertzat jo dezakegu.

Bukatzeko, aipa dezagun <segaitic> ez dela inoiz agertzen, eskuskribuan lautan agertzen bada ere.

Pariseko Ruth-en liburua: Ez da <cegaitic> forma agertzen, beti <segaitic>; baina Loiolako eskuskribuan agertzen ez den <cegaiti> forma dugu honakoan.

<cein> forma ez da inoiz agertzen bustidura markarik gabe Pariseko bertsio honetan. Behin <ceiñ> forma dugu, eta beste behin <i> gabe agertzen da: <ceñ>. Loiolakoan ez da deklinabide kasu honetan bustidura agertzen; beste kasu batzutan, aldiz, bai.

Bestalde, Parisekoan ez dira <seinec> eta <ceinen> formak agertzen. Bai, aldiz, <ceiñec> eta <ceiñen>.

Bertsio bikoitza duten testuen afera partikular hau ikusi ondoren, has gaitezen zein nolako ondorioak atera ditzakegun ikusten, testu guztiak kontutan hartuz.

Ruth-en liburuaren bertsio bietan, nominatiboaren forma berezi bat agertzen da: <norna> hain zuzen. Bietan agertzen bada ere, oker edo errakuntzatat jo dezakegu.

Ergatiboaren “nork” galdetzailean testu guztietan somatzen da leherkari aurreko dardarkariaren erorketa: “nok”.

Ablatiboari dagokion “nondik” galdetzailea, 1872ko testuan izan ezik (zeinetan “nondic” agertzen den), beste guztietan “nondi” forma daukagu.

“zein” galdetzailean eta beronen eratorrietan, bakar bakarrik agertzen da bustidura Ruth-en liburuko zenbait kasutan eta Londresen argitaratutako dotrinaren kasu bitan.

“zer” galdetzailea deklinatua agertzen den testu guztietan, dardarkariaren galera dugu.

1828ko dotrinan <ceintzuei> agertzen bada ere, 1972koan <seintzubei> dugu. Azken honetan /b/ kontsonantea sortu da /u/-ren ondoren. Testu bereko beste kasuetan ez da

kontsonantizaziorik gertatzen.

2.2.- Zehaztugabeak:

Testuotan, galdetzaileetatik eratorritako honako zehaztugabeak ditugu:

1828	1858	1872	1925
EZER:	ESER:	—	EZER
ECE(BERE)	ESE(BERE)	—	—
ECER(BERE)	—	—	—
ECERI	—	—	—
ECETAN	—	—	—
—	EDOSE(BERE)	—	—
EDOCEIN	EDOSEIN:	—	—
—	EDOSEIM(BERE)	—	—
EDOCEINEC	EDOSEINEC	—	—
EDOCELAN(BERE)	—	—	—
IÑOR	IÑOR	—	—
IÑOC	—	IÑOC	—
IÑOEN / IÑOREN	IÑOEN	IÑOEN	—
—	IÑORI	—	—
EDONOR(BERE)	—	—	—
IÑOZ / IÑOS	IÑOS	—	—
—	—	NONGURA	—

1858ko testu bietan emaitza berberak ditugu. Gauza bera 1872 urteko testuetan gertatzen zaigu.

“**bere**”-dun formak koadro honetan ezarri ditut loturik agertzen baitira, “**bere**” elementua izatez autonomia bada ere. Honako kontestuotan ditugu:

E. Gauza guztiyac eguin cituzalaco **ecelere eceric**.

1828ko dotrina: 18. Orr.

...Bigarrena, criyadu eban Arima bat **ecelere eceric**...

1828ko dotrina: 22. Orr.

E. Da Espiritu bat, iñoz bere ilgo eztana, cein eguin eban **ecelere eceric** Jangoicoac bere antzera ta irudira.

1828ko dotrina: 83. Orr.

E. Gaberdico amabiyetic, eta comulgau artian **ecerbere** artu bagaric egotia.

1828ko dotrina: 71. Orr.

...; ta bai bacarric alcanzau leiz, **edocelanbere**, Jangoicoaganic mesederen batzuc....

1828ko dotrina: 53. Orr.

...; **edonorbere** il, eridu, edo manatuten dabenac;...

1828ko dotrina: 43. Orr.

E. Gause gustiec eguin ebesalaco **esebereserianic**.

1858ko eskuskribua: 6. Orr.

Bigarrenna criedu eguin arimebat **esebere eserianic**.

1858ko eskuskribua: 8. Orr.

E. Da esatia pensetia eitia edo desietia **edosebere** Jangoicoen leguinen contra gause pisuocan.

1858ko eskuskribua: 22. Orr.

E. Quensaiteco pecatu originala, eta veste **edoseimbere** aurquituiten dana batiatuiten danagan.

1858ko eskuskribua: 21. Orr.

2.3.- Erakusleak:

Atal honetan, erakusleak deklinabide atzizkiekin batera ikusiko ditugu. Dena den, testu arteko erkaketa oso kasu gutxitan egin daiteke, ez baitira forma guztiak testu guztietan agertzen.

Erakusleei dagokienez, zera dugu aipagarriena:

Kasu absolutuko singularreko hirugarren graduko erakuslea, tiletduna agertzen zaigu 1828ko dotrinian eta 1858koaren eskuskribuan: <á>.

Londresen argitaratutako bertsioan ez da tiletik agertzen forma honetan, ezta Ruth-en liburuaren bertsioetan ere.

Pluraleko formetan 1828koan “e + e > ee” agertzen bazaigu ere, 1858koan “e + e > ei” dugu:

1828	oneec
1958	oneic

1872ko testuan, aldiz, “e + e > e” dugu eta 1925koa aurreko bi emaitza desberdin hauek ditugu nahasian:

1872	onec
1925	onek / oneik

Pluraleko hirugarren gradukoa 1972 eta 1925 urteetako testuetan baino ez da agertzen; eta biotan emaitza desberdinak ditugu:

1872	ac
1925	aik

Ergatiboaren singularreko hirugarren graduari dagokion forma, 1872ko testuan baino ez da agertzen; eta testu honetan emaitza bikoitza dugu:

1872	arec / ac
------	------------------

Gainerako kasudun erakusleak, ez dira erkaketa egin ahal izateko behar beste maiztasunez agertzen. Ikus ditzagun, beraz, besterik gabe testuotan agertzen diren formak.

2.3.1.- Erakusleen paradigmak:

1828

	Absolutua	Ergatiboa	Datiboa
Hau	au	onec	oneri
Hori	ori	-	-
Ha	á	-	-
Honeek	oneec	-	onei
Horreek	orreec	-	-
Haek	-	-	-

1858

	Absolutua	Ergatiboa	Datiboa
Hau	au	onec	-
Hori	ori	-	-
Ha	á / a	-	-
Honeek	oneic	-	-
Horreek	orreic	-	-
Haek	-	-	-

1872

	Absolutua	Ergatiboa	Datiboa
Hau	au	onec	-
Hori	ori	orrec	-
Ha	a	arec / ac	-
Honeek	onec	-	-
Horreek	-	-	-
Haek	ac	-	-

1925

	Absolutua	Ergatiboa	Datiboa
Hau	-	-	-
Hori	-	-	-
Ha	-	-	-
Honeek	onek / oneik	-	-
Horreek	orrek	-	-
Haek	aik	-	-

1828

	Inesiboa	Leku-Genit.	Adlat. (Dest.)	Ablatiboa
Hau	onetan	-	onetara(co)	<i>oneganic</i>
Hori	orretan	-	orretara(co)	-
Ha	atan	ataco	-	aric
Honeek	-	-	-	oneetari oneetati
Horreek	orreetan	-	-	orreetaric
Haek	-	-	-	-

1858

	Inesiboa	Leku-Genit.	Adlat. (Dest.)	Ablatiboa
Hau	onetan	-	-	-
Hori	orretan	-	-	orretati orretaric
Ha	-	-	-	-
Honeek	-	-	-	oneitati
Horreek	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-

1872

	Inesiboa	Leku-Genit.	Adlat. (Dest.)	Ablatiboa
Hau	onetan	-	-	onetic <i>onengandic</i>
Hori	orretan	-	-	-
Ha	-	-	-	-
Honeek	-	-	-	-
Horreek	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-

1925

	Inesiboa	Leku-Genit.	Adlat. (Dest.)	Ablatiboa
Hau	-	-	-	-
Hori	-	-	-	-
Ha	-	-	-	-
Honeek	-	-	-	-
Horreek	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-

1828

	Genitiboa	Soziatiboa	Instrumentala	Motibatiboa
Hau	onen	-	onez	onegaitic
Hori	orren	-	-	orregaitic orregaitarren
Ha	-	-	aez	-
Honeek	oneen	oneecaz ¹	-	-
Horreek	orreen	-	-	-
Haek	-	-	-	-

1858

	Genitiboa	Soziatiboa	Instrumentala	Motibatiboa
Hau	onen	-	-	-
Hori	-	-	-	-
Ha	-	-	-	-
Honeek	-	oneicas ¹	-	-
Horreek	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-

1872

	Genitiboa	Soziatiboa	Instrumentala	Motibatiboa
Hau	onen	onegaz	onesaz	-
Hori	-	-	-	-
Ha	-	-	-	-
Honeek	-	-	-	-
Horreek	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-

1925

	Genitiboa	Soziatiboa	Instrumentala	Motibatiboa
Hau	-	-	onezaz	-
Hori	-	-	-	-
Ha	-	-	-	-
Honeek	-	-	-	-
Horreek	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-

¹ Instrumentalaren funtzioaz agertzen zaizkigu testuan.

2.4.- Izenordainak:

Izenordain pertsonalak, erakusleak bezala, deklinaturik ikusiko ditugu ere. Forma arrunta eta indartuak, elkarren ondoan ezarri ditut kuadrootan.

Singularreko bigarren pertsonari dagokiona, 1925ko testuan eta era indartuan baino ez da agertzen.

2.4.1.- Izenordainen paradigmak:

1858		Absolutua	Ergatiboa	Datiboa
Ni	Ni	-	nic	niri
Neu	Neu	-	-	-
Ha	Ha	á ¹	-	-
Bera	Bera	bera / vera	-	-
Gu	Gu	gu	guc	guri
Geu	Geu	-	gueuc	-
Zu	Zu	-	suc	suri
Zeuk	Zeuk	-	-	-
Zeuek	Zeuek	-	-	-
Haek	Haek	-	-	-
Eurak	Eurak	-	-	-

1925		Absolutua	Ergatiboa	Datiboa
Ni	Ni	-	-	-
Neu	Neu	neu	-	-
Ha	Ha	-	-	-
Bera	Bera	bera	-	-
Gu	Gu	-	-	-
Geu	Geu	geu	-	-
Zu	Zu	-	-	-
Zeuk	Zeuk	zeu	-	-
Zeuek	Zeuek	zeurok	-	-
Haek	Haek	aik	-	-
Eurak	Eurak	eurak	-	-

¹ Erizkizundi frukoitzan bigarren pertsonari dagokion "eu" izenordaina agertzen da.

1828		Absolutua	Ergatiboa	Datiboa
Ni	Ni	ni	nic	niri
Neu	Neu	-	-	-
Ha	Ha	á	-	berari
Bera	Bera	bera	-	-
Gu	Gu	gu	guc	guri
Geu	Geu	-	gueuc	-
Zu	Zu	zu	zuc	zuri
Zeuk	Zeuk	ceu	-	ceuri
Zeuek	Zeuek	-	-	-
Haek	Haek	-	-	-
Eurak	Eurak	eurac	eurac	eurei

¹ Londreseko argitarapenean ez da tiletik agertzen; beti "a" baizik.

1872		Absolutua	Ergatiboa	Datiboa
Ni	Ni	ni	nic	niri
Neu	Neu	neu	neuc	-
Ha	Ha	a	arec ¹	-
Bera	Bera	bera / berau	berac	-
Gu	Gu	gu	-	-
Geu	Geu	-	-	-
Zu	Zu	zu / su	zuc	-
Zeuk	Zeuk	seu	zeuc	zeuri
Zeuek	Zeuek	-	-	-
Zeuek	Zeuek	ceubec ²	seubec	-
Haek	Haek	-	-	-
Eurakeurac / eurec	Eurakeurac / eurec	-	eurac	-

¹ Hautaz gain, Pariseko testuan "ac" forma agertzen da.

² Parisekoan ez da "ceubec" forma agertzen; "zeuec" eta "ceuec" baizik.

1828

Ines.	Leku-Gen.	Adla.	Al. N. Z.	Al. Buk.	Abla.	Ines.	Leku-Gen.	Adla.	Al. N. Z.	Al. Buk.	Abla.
Ni	nigan	-	nigana	-	-	Ni	-	-	-	-	-
Neu	-	-	-	-	-	Neu	-	-	-	-	-
Ha	-	-	-	-	-	Ha	-	-	-	-	-
Bera	beragan	-	-	-	-	Bera	beragan	-	-	-	-
Gu	-	-	-	-	-	Gu	-	-	-	-	-
Geu	-	-	-	-	gueuganic	Geu	-	gueugana	-	-	-
Zu	zagan	-	zugana	-	-	Zu	-	-	-	-	-
Zeu	ceugan	-	-	-	ceuganic	Zeu	-	-	-	-	-
Zuek	-	-	-	-	-	Zuek	-	-	-	-	-
Zeuek	-	-	-	-	-	Zeuek	-	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-	-	Haek	-	-	-	-	-
Eurak	euretan	-	-	-	-	Eurak	euretan	-	-	-	-

1858

Ines.	Leku-Gen.	Adla.	Al. N. Z.	Al. Buk.	Abla.
Ni	-	-	-	-	-
Neu	-	-	-	-	-
Ha	-	-	-	-	-
Bera	beragan	-	-	-	-
Gu	-	-	-	-	-
Geu	-	-	-	-	-
Zu	-	-	-	-	-
Zeu	-	-	-	-	-
Zuek	-	-	-	-	-
Zeuek	-	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-	-
Eurak	euretan	-	-	-	-

1872

Ines.	Leku-Gen.	Adla.	Al. N. Z.	Al. Buk.	Abla.	Ines.	Leku-Gen.	Adla.	Al. N. Z.	Al. Buk.	Abla.
Ni	-	-	-	-	-	Ni	-	-	-	-	-
Neu	-	neugana ¹	-	nigandic	-	Neu	-	-	-	-	-
Ha	-	-	-	-	-	Ha	-	-	-	-	-
Bera	-	-	-	beraganic ²	-	Bera	-	-	-	-	-
Gu	-	-	-	-	-	Gu	-	-	-	-	-
Geu	-	-	-	-	-	Geu	-	-	-	-	-
Zu	-	-	-	-	-	Zu	-	-	-	-	-
Zeu	-	-	-	-	-	Zeu	-	-	-	-	-
Zuek	-	-	-	-	-	Zuek	-	-	-	-	-
Zeuek	-	-	-	-	-	Zeuek	-	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-	-	Haek	-	-	-	-	-
Eurak	-	-	-	-	-	Eurak	-	-	-	-	-

1925

Ines.	Leku-Gen.	Adla.	Al. N. Z.	Al. Buk.	Abla.
Ni	-	-	-	-	-
Neu	-	-	-	-	-
Ha	-	-	-	-	-
Bera	-	-	-	-	-
Gu	-	-	-	-	-
Geu	-	-	-	-	-
Zu	-	-	-	-	-
Zeu	-	-	-	-	-
Zuek	-	-	-	-	-
Zeuek	-	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-	-
Eurak	-	-	-	-	-

¹ Egia esan, ez da forma hau hutsean agertzen; aditz forman baizik: "neuganutzen".

² Honetaz gain, "beragandic" agertzen da.

1828

	Genitiboa	Soziatiboa	Instrumenten.	Motibati.	Destinati.
Ni	-	-	-	nigaitic	-
Neu	-	-	-	-	-
Ha	-	-	-	bera gaitic ¹	-
Bera	bere / beria	beragaz	-	gugaitic	-
Gu	gure / guria	gueugaz	-	-	-
Geu	gueure	gueugaz	-	-	-
Zu	zure	zugaz	-	-	-
Ze	ceure	ceugaz	-	-	-
Zuek	-	-	-	-	-
Zeuek	-	-	-	-	-
Haek	-	-	-	eurac gaitic	-
Eurak	euren(a)	euracaz	-	-	-

¹ Honela agertzeaz gain, loturik ere agertzen da testu honetan: "beragaitic".

1872

	Genitiboa	Soziatiboa	Instrumenten.	Motibati.	Destinati.
Ni	nire	nigas	-	-	-
Neu	neure / neuria	neugas	-	-	-
Ha	-	-	-	-	-
Bera	bere	beragaz / bera-gas	-	-	-
Gu	gure	-	-	-	-
Geu	gueure	-	-	-	-
Zu	zure	-	-	-	-
Ze	zeure ¹	ceugas ²	-	ceuretzat	-
Zuek	-	-	-	-	-
Zeuek	seuben ³	zeubecaz ⁴	-	-	-
Haek	-	-	-	-	-
Eurak	euren	-	-	-	-

¹ Honela agertzeaz gain, beste era hauetan ditugu ere: "seure" "ceure".

² Honela agertzeaz gain, beste era hauetan ditugu ere: "seugas" "ceugas".

³ Honela agertzeaz gain, beste era hauetan ditugu ere: "ceuen".

⁴ Honela agertzeaz gain, beste era hauetan ditugu ere: "seubecaz" "ceuecas".

1858

	Genitiboa	Soziatiboa	Instrumenten.	Motibati.	Destinati.
Ni	-	-	-	-	-
Neu	neure	-	-	-	-
Ha	-	-	-	-	-
Bera	bere	beragas	-	-	-
Gu	-	-	-	-	-
Geu	gueure ¹	gueugues	-	-	-
Zu	-	-	-	-	-
Ze	seure	-	-	-	seuresat
Zuek	-	-	-	-	-
Zeuek	-	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-	-
Eurak	euren	eurecas	-	-	-

¹ Londreseko argitarapenean, behin, "geure" agertzen da. Ziur asko oker baten ondorioa da.

1925

	Genitiboa	Soziatiboa	Instrumenten.	Motibati.	Destinati.
Ni	-	-	-	-	-
Neu	-	-	-	-	-
Ha	-	-	-	-	-
Bera	-	-	-	-	-
Gu	gure	-	-	-	-
Geu	-	-	-	-	-
Zu	-	-	-	-	-
Ze	-	-	-	-	-
Zuek	-	-	-	-	-
Zeuek	-	-	-	-	-
Haek	-	-	-	-	-
Eurak	-	-	-	-	-

2.5.- Izen deklinabidea:

Testuz testu ikusita, honakoak dira deklinabide kasuak:

1828

	Mggb.	M. Sing.	M. Plu.	M. S. H.	M. P. H.
Absolutua	Ø	-a	-ac	-au	-oc (-aec)
Ergatiboa	-(e)c	-ac	-ac	-	-oc
Datiboa	-(e)ri	-ari	-ai	-	-
Inesiboa	-tan I.B. + -(e)n	-an -agan	-etan	-	-
Leku-Genitiboa	-taco I.B. + -(e)co	-co	-etaco	-	-
Adlatiboa	-tara	-ra -agana	-etara	-	-
Adl. Nora. Zuz.	-	-	-	-	-
Adl. Bukatuzkoa	-	-	-	-	-
Ablatiboa	-taric / -tati -(e)ti	-ric / -tic / -ti -a ganic	-etaric / -etati	-	-oetaric
Partitiboa	-(r)ic	-	-	-	-
Genitiboa	-(r)en	-aren	-en	-	-
Soziatiboa	-(e)gaz	-agaz	-acaz	-	-
Instrumentala	-(e)z	-	-az	-	-
Motibatiboa	-	-a gaitic / -agatiarren-ac gaitic	-	-	-
Destinatiboa	-(r)entzaco	-arentzaco	-entzaco	-	-
Prolatiboa	-tzat	-	-	-	-

1858

	Mggb.	M. Sing.	M. Plu.	M. S. H.	M. P. H.
Absolutua	Ø	-a	-ac	-au / -ori	-oc
Ergatiboa	-(e)c	-ac	-ac	-	-oc
Datiboa	-(e)ri	-ari	-ai	-	-
Inesiboa	-tan	-an -agan	-etan	-	-
Leku-Genitiboa	-taco I.B. + -(e)co	-co	-	-	-
Adlatiboa	-	-ra	-etara	-	-
Adl. Nora. Zuz.	-	-	-	-	-
Adl. Bukatuzkoa	-	-	-	-	-
Ablatiboa	-(e)taric / -(e)ti -(e)tati	-ric / -tic / -ti -rianic -a ganic	-etaric / -etati	-	-otaric
Partitiboa	-(r)ic	-	-	-	-
Genitiboa	-(r)en	-aren / -en	-en	-	-
Soziatiboa	-(e)gas	-agas	-acas	-	-
Instrumentala	-(e)s	-	-as	-	-
Motibatiboa	-	-a gaitic	-ac gaitic	-	-
Destinatiboa	{-(r)ensat}	-	-	-	-
Prolatiboa	-sat	-	-	-	-

1872

	Mggb.	M. Sing.	M. Plu.	M. S. H.	M. P. H.
Absolutua	Ø	-a	-ac	-	-
Ergatiboa	-(e)c	-ac	-ac	-	-
Datiboa	-(e)ri	-ari	-ai	-	-
Inesiboa	-	-an	-etan	-	-
Leku-Genitiboa	I.B. + -(e)n	-co	-	-	-
Adlatiboa	I.B. + -(e)co	-ra	-etara	-	-
Adl. Nora. Zuz.	-	-rantza / -rancha	-	-	-
Adl. Bukatuzkoa	-	-raño	-	-	-
Ablatiboa	-(e)tati I.B. + -(e)tic -gandic	-tic / -ti	-etatic / -etati	-	-
Partitiboa	-(r)ic	-	-	-	-
Genitiboa	-(r)en	-aren / -en	-en	-	-
Soziatiboa	-(e)gaz / -(e)gas	-agaz / -agas	-acaz / -acas	-	-
Instrumentala	-(e)z -(e)s Erak. + -zaz	-	-	-	-
Motibatiboa	-gaitic	-agatic / -agaitic	-	-	-
Destinatiboa	-(r)entzat	-	-	-	-
Prolatiboa	-tzat	-	-	-	-

1925

	Mggb.	M. Sing.	M. Plu.	M. S. H.	M. P. H.
Absolutua	Ø	-a	-ak	-	-ok
Ergatiboa	-	-	-	-	-
Datiboa	-	-	-airi	-	-
Inesiboa	“baten”	-an	-	-	-
Leku-Genitiboa	-	-ko	-	-	-
Adlatiboa	-	-ra	-	-	-
Adl. Nora. Zuz.	-	-rentza	-	-	-
Adl. Bukatuzkoa	-	(1)	-	-	-
Ablatiboa	-(e)tati	-tik / -ti (2)	-	-	-
Partitiboa	-(r)ik	-	-	-	-
Genitiboa	-	-en	-	-	-
Soziatiboa	-(e)gaz	-	-	-	-
Instrumentala	-(e)z Erak. + -zaz	-	-	-	-
Motibatiboa	-	-	-	-	-
Destinatiboa	-	-entzako	-	-	-
Prolatiboa	-	-	-	-	-

¹ denbora zentzuaz: “-artño / -do / arte”.

² denbora zentzuaz: “-ganik / -gandi / -ti (lendi)”.

2.5.1.- Kasu gramatikalak:**a) Absolutoa:**

Testu guztien emaitzak, koadru batean bil ditzakegu (testuen arteko ezberdintasun ortografikoak direla eta, deklinabide kasuak egungo idazturauei begira ezartzea erabaki dut):

Mugagabea	Mugatua			
Ø	Singularra		Plurala	
	-a	Hurbila	-ak	Hurbila
		-au -ori		-ok -aek

Adibideak ikusten hasi baino lehen, honako ohar hauek izan behar ditugu kontutan:

1) Kasu honi dagokionez, 1858ko testuetan maiz gertatzen da /a/ > /e/ itxiera, pluralean zein singularrean, aurreko silaban /i/ zein /u/ bokal itxiak izatean. Beste testuetan ez da normalean gertatzen, 1872koan salbuespen bat agertzen bada ere: <esconduec>.

2) Koadro orokorrean ikusi ahal daitekeenez, mugatu singular hurbila dugu ezarrita. Zaila da oso, benetako singular hurbilak diren ala ez erabakitzea; baina erakusleak lexematik bereiz idazten dituzenez gero, lexemari lotuta agertzen diren singularreko forma hauek kasu absolutuaren mugatu singular hurbiltzat hartu ditut.

1858ko testuetan, Bonapartek kontrako erabakia hartu zuela ikus daiteke. Hau da, erakusletzat jo zituen eta lexematik bereiz idatzi zituen.

1858ko dotrina honetan, gainera, maila biko sigularrak ditugula dirudi, bigarren mailakoa behin baino agertzen ez bada ere.

Singular hurbileko markak, “-au” eta “-ori” ditugu.

3) Mugatu plural hurbilari dagokionez, 1828ko testuan beste marka berezi bat agertzen zaigula ematen du: “-aec” hain zuzen:

1828ko dotrina:

I. Eta berba **santuaec** esan baño leenago cer dago Ostiyan, eta cer Calizian?

72. orr.

4) Ruth-en liburuaren Loiolako eskuskribuan badugu aipagarria den fenomeno bat. Lehenengo kapitulu osoko kasu absolutuak, geroxeago zuzenduak izan zirela nabaritzen bada ere, ergatiboaren kasuaren morfemaz agertzen dira:

Ruth-en liburua (Loiola):

Senarrac deituten san Elimelech, eta bere **emastiac** Noemi; eta euren seme biyec deituten siren, **batec** Mahalon, eta **bestiac** Chelion, Efratheos-Juda-Bethlemocoac. ...

I - 2

Bukatzeko aipa dezagun, ez dela 1925ko testuaren aipurik agertzen, galdeketa izanik ez baitugu benetako kontesturik.

b) Ergatiboa:

Mugagabea	Mugatua		
-(e)k	Singularra	Plurala	
	-ak	-ak	Hurbila
			-ok

1858ko dotrinan zenbaitetan, “-ek” marka agertzen da sigularrean zein pluralean, baina honakoak agertzea bokal-harmoniaren ondorioa da eta ez kasu marka halakoa delako:

Christiñeuc (E) / Cristiñeuc (L)
bienaventuraduec (E) / bienabenturaduec (L)
Apostoluec

d) Datiboa:

Mugagabea	Mugatua		
-(e)ri	Singularra	Plurala	
	-ari	-ari -airi	Hurbila

Datibo kasuan, /i/ eta /u/ bokalek eragindako /a/ > /e/ bokal itxiera, testu guztietan ematen da, kasu guztietan gertatzen ez badira ere:

1828

ezconduci

1858

Dotoriai (E) / Dotoriei (L)**imaginai (E) / imajinei (L)****Santuai (E) / Santuei (L)****peregrinuci****esconduci**

1872

criaduei (E) / morroiei (L)

Erizkizundi Irukoitzan ez dugu datibo singularrari dagokion emaitzik, eta pluralean agertzen den marka hauekiko ezberdina da oso: “-airi”:

gizonairi

Ikus dezagun orain, hurrengo orrialdetik aurrera, kasu gramatikalen zenbait adibide; eta testuen arteko erkaketa hobeto egin ahal izateko, elkarren ondoan izango ditugu aipuak.

Absolutua

Kristinau doktrina
1828

Eskuskribua

Londres

Mugagabea:	Ø	Mugagabea:	Ø
E. Curtze Santua. 11. Orr.	I. Christiñeu sara ? 1. Orr.	E. Curtze Santua. 11. Orr.	I. Christiñeu sara ? 1. Orr.
E. Da eguitia iru curtze escu escoaco orcoroagaz; lengoa becoquiyan, bigarrena aogan, irugarrena bulerrian, gueure Jangoicoagaz berba eguiten dogula. 11. Orr.	E. Eitia iru escu escuaco ats orcoroagas; lengoa becoquin, bigarrena aogan, irugarrena bulerrian, berva eiten dogule guere Jangoicoagas. 2. Orr.	E. Eitia iru curse escu escoaco ats orcoroagas; lengoa becoquiyan, bigarrena aogan, irugarrena bulerrian, berba eiten dogule gueure Jan-goicoagas. 3. Orr.	E. Eitia iru curse escu escoaco ats orcoroagas; lengoa becoquiyan, bigarrena aogan, irugarrena bulerrian, berba eiten dogule gueure Jan-goicoagas. 3. Orr.
E. Jangoicoac libradu gaguzanzat berba deunguetaric. 12. Orr.	E. Jangoicoac libredu gaguisen berba deunguetaric. 2. Orr.	E. Jangoicoac libredu gaguisen berba deunguetaric. 2. Orr.	E. Jangoicoac libredu gaguisen berba deunguetaric. 4. Orr.
E. Cegaitic denpora, eta lecu guziyetan tentau, eta perseguietan gaituezan gueure areriyoa. 13. Orr.	E. Segaitic gueure areriyoa perseguitan gaituesan denpora, eta lecu gustietan. 3. Orr.	E. Segaitic gueure areriyoa perseguiten gaituesan denpora, eta lecu gustietan. 6. Orr.	E. Segaitic gueure areriyoa perseguiten gaituesan denpora, eta lecu gustietan. 6. Orr.
I. Eta ceimbat persona eta memoriya dauco ? 20. Orr.	I. Ser da oracino eitia ? 12. Orr.	I. Ser da oracino eitia ? 31. Orr.	I. Ser da oracino eitia ? 31. Orr.

Ruth-en liburua - 1872

Loiola

Paris

Mugagabea:	Ø	Mugagabea:	Ø
carestia andi baten... ...Noemi bere emaste , eta bere seme biecas,... I - 0	Elimelech , bethlehemitiac ...Noemi bere emaste , eta bere seme biecas,... I - 0	Elimelech bere emaste eta semiecas Moab-eco lur aldera doa. I - 0	Elimelech bere emaste eta semiecas Moab-eco lur aldera doa. I - 0
Jues baten denporan, Juesac agintariac isen siren, jaso san munduan gose-aldi andi bat. I - 1	Jues baten denporan, Juesac agintariac isen siren, jaso san munduan gose-aldi andi bat. I - 1	Jues baten denporan, Juesac agintariac sirela, jaso san munduan gose-aldi bat. I - 1	Jues baten denporan, Juesac agintariac sirela, jaso san munduan gose-aldi bat. I - 1
Eta jagui san bere errena bijecas,... I - 6	Eta jagui san bere errena bijecas,... I - 6	Eta jaqui san bere errena bijecas,... I - 6	Eta esan eutsan Booz-ec eguitarien buruzay eguan gaztiari: II - 5
Eta esan eutzan Booz-ec eguitarien cuidadure eguan gaztiari:... II - 5	Eta esan eutzan Booz-ec eguitarien cuidadure eguan gaztiari:... II - 5	Eta esan eutzan Booz-ec eguitarien buruzay eguan gaztiari: II - 5	...sabaldu eguizu soñian dacasun oyala, eta escu biecaz ondo oratu. III - 15
...: sabaldu eguizu eyata cubritan zarian oyala, eta ezcu biecaz ondo oratu eguiozu. III - 15	...: sabaldu eguizu eyata cubritan zarian oyala, eta ezcu biecaz ondo oratu eguiozu. III - 15	...sabaldu eguizu soñian dacasun oyala, eta escu biecaz ondo oratu. III - 15	...sabaldu eguizu soñian dacasun oyala, eta escu biecaz ondo oratu. III - 15
...Gu gara testiguac : Jau- nac eguin dajela emacume one- gaz cein ceure echian sartuen dant... IV - 11	...Gu gara testiguac : Jau- nac eguin dajela emacume one- gaz cein ceure echian sartuen dant... IV - 11	Gu gara testigu : Jau- nac eguin dajela ceure echian... IV - 11	Gu gara testigu : Jau- nac eguin dajela ceure echian... IV - 11

Mugatu singularra:

-a

E. Cristoren **guizona**.
10. Orr.
E. Da Jangoicoagana **biyotza** eragutia, ta berari mesediac escatutia.

E. Lelengoa da santificadu bedi zure **ucena**.
30. Orr.

I. Cetaraco da Sacramentu Santu **Estremaunciñocoa** ?
32. Orr.

75. Orr.

Mugatu singularra:

-a

E. Jangoicoari **viotsa** alsau, eta mesediac escatutia.
12. Orr.
E. Lelengoa da santificadu bedi seure **usena**.

Ingarrena, confesiño **generala** esatiagatic.
12. Orr.

I. Setaraco da Sacramentu santu **Estremaunciñocoa** ?
25. Orr.

28. Orr.

Mugatu singularra:

-a

E. Jangoicoari **biotsa** alsau, eta mesediac escatutia.
31. Orr.
E. Lelengoa da: Santificadu bedi seure **usena**.

Inguerrena, Confesiño **jenerala** esatia gaitic.
33. Orr.

I. Setaraco da Sacramentu santu **Estremaunciñocoa** ?
69. Orr.

77. Orr.

Mugatu singularra:

-a

..., eta Jangoicoaren **escuba** dago yaguiric neure contra.
I - 13

Jaunac emon deizula **zarie** ceure ~~ebatez~~ eguitadiacaz conformidadian...
II - 12

Eta guero bueltau zanian bere amaguiñarragana, entsun eban bera ganic: Neure **alabia**, neuc topauco ~~zaitzala~~

deutsut **descansua** eta eguingo dot ondo egon zaitzezala.
III - I

..., Maalon-en **emazia** izin zana, altzetaco bere senar defuntuen **icena** bere propiedadian,...

IV - 10

Mugatu singularra:

-a

..., eta Jangoicoaren **escuba** dago yaguiric neure contra.
I - 13

Jaunac emon deizula **zarie** ceure eguitadiacaz bardiñ,...

Eta guero biurtu zanian bere amaguiñarragana, entzun eban beraganic: Neure **alabia**, neuc topauco deutsut

descansua eta eguingo dot ondo zariala.
III - I

..., Mahalon-en **emastia** izin zana, altzetaco bere senar-sanaren **isena** bere ondorenian,...

IV - 10

Mugatu plurala:	Mugatu plurala:	Mugatu plurala:	Mugatu plurala:
-ac	-ac	-ac	-ac
Cristiñauac yaquin biar dituzan gauzac .	Cristiñau doctrinariaren Lau partiac .	Cristiñeu doctrinien Lau partiac .	Jues baten demporan, Juesac aguintariac sircela,...
13. Orr.	1. Orr.	1. Orr.	I - 1
E. Yaquinic, eta entendi- duric Aita guria, eta beste Elessa Ama Santiaren oraciñoac .	Cristiñeuc iaquin biarda- besanac .	CRISTINEUEC JAQUIN BIAR DAUESANAC .	..., Jaunac biurtu situala beguiac euren errirancha eta emon eutsela janaria.
14. Orr.	3. Orr.	7. Orr.	I - 6
E. Dira Fedeco misteri- yoetarie principalenac .	E. Yaquinic eta entendi- duric Patemosterra eta beste Elexa ama santien orasiñoiac .	E. Jaquinic, eta entendi- duric Patemosterra, eta beste Elessa Ama Santien orasiñoiac .	Seintzubei erantzun eutzu- en berac, biurtu saguides atzera neure alabac .
16. Orr.	4. Orr.	9. Orr.	I - 11
E. Jangoicoaren legue- coac obeto gordetaco.	E. Dire fedeco misteri- oric principalenac .	E. Dire Fedeco Misteri- oric prinsipelenac .	..., eta batuco dodaz eguitarien escuetatic jausten diresan galburuac ,...
48. Orr.	5. Orr.	12. Orr.	II - 2
I. Eta pecatu venialac confesau biar dira ?.	E. Obeto gordetaco Jan- goicoen leguecoac .	E. Obeto gordetaco Jangoicoen leguecoac .	..., zelaien gueratuten zi- rian garagar buruac , eguita- rien atze pausuen atzetic seguiten zituala,...
70. Orr.	19. Orr.	50. Orr.	II - 7
	I. Eta bago obligue- siñoric confesetaco pecatu benialac ?.	I. Eta bago obligue- siñoric confesetaco pecatu benielac ?.	Esan deustiez zuc egin dozusan gauza gustiac ceure amaguñarragas,...
	26. Orr.	70. Orr.	II - 11

-au

E. Cristiñauoc daucagun
fedí-au confesetaco.

15. Orr.

Irugarrena, Ni **becatari-
yau** esatia gaitic.

69. Orr.

Ni **pecatariyau** confese-
tan nayaco Jangoico guztiz
poderosoari, ...

89. Orr.

-au

E. Cristiñeuec dauquegun
Fedi au confesetaco.

10. Orr.

-ori

I. Nondi dauco Cursiac
birtuti ori ?.

6. Orr.

-au

E. Cristiñeuec dauque-
gun **fedean** confesetaco.

4. Orr.

-ori

I. Nondi dauco Cursiac
virtutiori ?.

3. Orr.

Mugatu plural hurbila:**-oc**

..., Erregutu eguizu gu
pecatariyoc gaitic,...

5. Orr.

...; Evaren ume **desterra-**
duoc... .., biyortu eguizuz
 gugana zure misericordiyazco
beguiyoc...

6. Orr.

Irugarrena, siniistu artu
 ebalá eriyotzia, ta pasñoia gu
pecatariyoc salbetarren.

9. Orr.

E. Crisñiauc daucagun
 fedí-au confesetaco.

15. Orr.

E. Da araco pecatua,
 ceinegaz yayoten garian
guztiyoc,...

58. Orr.

..., ta Cristo ceure Semianen
 Guizon eguitia **ezagutu dogm-**
oc... ..betico gloriyara eroanac
 izan gáitezan.

100. Orr.

-atec

I. Eta berba santuaec esan
 baño leenago cer dago Ostiyan,
 eta cer Calizian ?

72. Orr.

Mugatu plural hurbila:**-oc**

E. Da Erromaco Ponti-
 fice Christoen viquerioa lurri-
 an, seineri **gustioc** gagos obli-
 gueduric obedesitan.

10. Orr.

E. Juicioco egunian
gustioc vistuco gariala orain
 dauquegusen gorputs, ta
 arime eurecas erresibitaco
 bacochac aloguera, edo
 castigue segun merecitan
 daudien vere obrac.

11. Orr.

Mugatu plural hurbila:**-oc**

E. Da Erromaco Ponti-
 fise, Cristoen Biquerioa lurri-
 an, seineri **gustioc** gagos obli-
 gueduric obedesiten.

28. Orr.

E. Juicioco egunian
gustioc bistuco gariala orain
 dauquegusen gorputs, ta
 arime eurecas: erresibiteco
 bacochac aloguera, edo
 castigue segun mereciten
 daudien bere obrac.

28 - 29. Orr.

Mugatu plural hurbila:**Mugatu plural hurbila:**

Ergatiboa

Kristinau doktrina
1828

Doktriniaren lau partiak - 1858
Eskuskribua

Londres

<p>Mugagabea:</p> <p>-(e)c</p> <p>AITA GASPAR ASTE- TEC ERDERAZ ESCRI- BIDUA</p> <p>2. Orr.</p> <p>D. Gabriel Menendez de Luareac gauza asco erantzita atera ebana.</p> <p>2. Orr.</p> <p>E. Cristoc berian bere eriyotziagaz bencidu cituzalaco.</p> <p>13. Orr.</p> <p>I. Cer esan gura dau JESUSEc ?</p> <p>20. Orr.</p> <p>E. Da juramentu eguitia guzurragaz, edo batec uste dabarenen contra.</p> <p>39. Orr.</p> <p>...: eta conulgau azquero esquer onac emon mesede ain andiya gaitic, urten bagaric bertati (Judasec leguez)</p> <p>Elessaric campora.</p> <p>74. Orr.</p>	<p>Mugagabea:</p> <p>-(e)c</p> <p>E. Bensidu ebalaco</p> <p>Christoc berian bere erio-siagas.</p> <p>3. Orr.</p> <p>I. Ser esan gure dau Jesusec ?</p> <p>8. Orr.</p> <p>I. Eta pecatu mortalian yaustendan gustien biardau batec confesau bertati parcatu daquiunsat ?</p> <p>25. Orr.</p> <p>E. Bai, jaune, baite pro-vechu бага eta bere caltian, eiten dabelaco pecatu mortal iqueragarribat eta Judasec eguin pecatu berbera.</p> <p>28. Orr.</p>	<p>Mugagabea:</p> <p>-(e)c</p> <p>E. Bensidu euesalaco</p> <p>Cristoc berian bere erio-siagas.</p> <p>7. Orr.</p> <p>I. Ser esan gure dau Jesusec ?</p> <p>20. Orr.</p> <p>I. Eta pecatu mortalian jausten dan gustien, biar dau batec confesau bertati parcatu daquiunset ?</p> <p>67. Orr.</p> <p>E. Bai Jaune, baye pro-bechu бага, eta bere caltian, eiten dauelaco pecatu mortal iqueragarri bet, eta Judasec eguin euen pecatu berbera.</p> <p>76 - 77. Orr.</p>
---	--	--

Ruth-en liburuia - 1872

Loiola

Paris

<p>Mugagabea:</p> <p>-(e)c</p> <p>Orphac mun eguitia eutzan bere amaguñerrari eta biurtu sani:...</p> <p>I - 14</p> <p>Nori Noemic esan eutzan; seure cuñetia biurtu da bere errira,...</p> <p>I - 15</p> <p>Ruth-ec Booz-en soluan galburuac batzen ditu.</p> <p>II - 0</p> <p>Eta esan eutzan Booz-ec eguitarien buruzay eguan gaztiari:...</p> <p>II - 5</p> <p>..., bai euren arteco batec ceditan ebanian bere derechoa beste bateri,...</p> <p>IV - 7</p> <p>..., Tamarrec Juda-entzat sein ebana,...</p> <p>IV - 12</p> <p>Onec direz Phares-en ~~señ-eguin ebana~~ guizaldia: Phares-ec sortu eban Eston.</p> <p>IV - 18</p>	<p>Mugagabea:</p> <p>-(e)c</p> <p>Orphac mun-eguiten eutzan bere amaguñerrari eta biurtu sani:...</p> <p>I - 14</p> <p>Nori Noemic esan eutzan; seure cuñetiac biurtu da bere errira,...</p> <p>I - 15</p> <p>Eta esan eutzan Boozec eguitarien cuidadure eguan gaztiari:...</p> <p>II - 5</p> <p>..., bai euren arteco batec ceditan ebanian bere derechoa beste bateri,...</p> <p>IV - 7</p> <p>..., Tamarrec Juda-entzat sein ebana,...</p> <p>IV - 12</p> <p>Onec direz Phares-en ~~señ-eguin ebana~~ guizaldia: Phares-ec sortu eban Eston.</p> <p>IV - 18</p>
---	---

Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:
-ac	-ac	-ac	-ac
I. Cer gura esan dau Cristinauac ? 10. Orr.	E. Jangoicoac libredu gaguaisen pensamentu deunguetaric. 2. Orr.	E. Jangoicoac libredu gaguaisen pensamentu deunguetaric. 4. Orr.	... Jaunac eguindayela seubecas misericordia, seubec euquidosuen moduan, illacas eta nigas. I - 8
I. Eta cer esan gura dau Cristoren guizonac ? 10. Orr.	I. Bada cursiac virtuteric bauco euren contra ? 3. Orr.	I. Bada Cursiac virtuteric bauco euren contra ? 6. Orr.	... Gustis-poderosoac garrastasunes betenabelaco. I - 20
I. Bada curtziac baucorreen contra indarric ? 13. Orr.	I. Seinbet gause iaquin, eta entendidu biarditus Christiñeuec usu errasoecora elsaiten danian ? 3. Orr.	I. Seinbet gause jaquin, eta entendidu biar ditus Christiñeuec usu errasoecora elsaiten danian ? 8. Orr.	Eucan bada bere senar Elimelech sanac senide bat, guison alstua, eta guztiz aberatsa, Booz deituten zana. II - 1
I. Ceimbat gauza obrau cituzan, bada, Espiritu Santuac Encarnaciñoco Misterioan ? 22. Orr.	E. Jangoicoac alan errebelau dabelaco, eta Elexa ama santiac alan irecasten desculeco. 5. Orr.	E. Jangoicoac alan errebelau dauelaco, eta Elessa Ama Santiac alan irecasten desculeco. 11. Orr.	Eta esan eutsan Ruth Moa-bitarrac bere amaguñarrari: II - 2
..., eguzquiyaren arguiyac cristal bateti urteiten daben leguez, ... 23. Orr.	Laugarrena Santisime Trinidadeco bigarren Personiac artu ebasan beragan gorputs, ta arime oneic; ... 9. Orr.	Laugarrena, Santisime Trinidadeco biguerren Personiac artu euesan beragan gorputs, ta arime oneic; ... 23. Orr.	Ceñeri erantzun eutsan bere amaguñarrac : obeto da, neure alabia, joan zakidaz galburuac topetan ... II - 22
I. Cer esan gura dau Jangoico guztiz poderosoaren alde escoan ? 26. Orr.	I. Ser esan gure dau seculeco vicisiac ? 11. Orr.	I. Ser esan gure dau: Seculeco Bisisiac ? 29. Orr.	Eta contau eutsan beragaz guizonac eguin eban gustia. III - 16 ..., beste urcoagoac ceni-tasuna lagatzen deutsala, ... IV - 0

Mugatu plurala:**-ac**

E. Cristiñau **fielac** dau-
quiela parte batac bestien
obra onetan,....

27. Orr.

E. Da cristiñau fiel **guz-
tiyac** batera eguiten daudeen
gorputza, ceinen burua dan
Aita Santua.

27. Orr.

E. Cristoc bere aotic
esan ebalaco, **Apostoluac**
escatu ta.

31 - 32. Orr.

E. Bai, Jauna, **nagusi-
yagoac** euren azpicoen alde-
raco, eta **gurasoac** euren hu-
mien alderaco dauquezanac
bere.

42 - 43. Orr.

I. Eta ce pecatu eguiten
daudee gordetan **ezfitueza-
nac** ?

51. Orr.

Bostgarrena, **Confesoriac**
emoiten daberen penitencia
cumpliyetaco gogoia artzaitia.

61. Orr.

Mugatu plurala:**-ac**

E. Segaitic gueure **are-
rioac** perseguitan gaituesan
dempora, eta lecu gustietan.

3. Orr.

I. Noc esan eban
Credoa ?

E. **Apostoluec** jaune.

4. Orr.

...., edo castigue segun me-
recitan daudien vere **obrac**.

11. Orr.

...**bienaventuraduec** ei-
ten daudien legues Cernen.

13. Orr.

I. Eta usu errasoecora eldu
asqueroacoac gaxo peligrusco-
agas aurquituten badire bau-
quie obligesiñoeric erresibi-
taco Sacramentu santu au ?

29. Orr.

I. Eta Sacramentu santu
au ondo erresibitaco biar dau-
de egon Jangoicoen grasian
esconduten dirianac ?

29. Orr.

Mugatu plurala:**-ac**

E. Segaitic gueure **are-
rioac** perseguiten gaituesan
dempora, eta lecu gustietan.

6. Orr.

I. Noc esan euen
Credoa ?

E. **Apostoluec**, Jaune.

10. Orr.

...., edo castigue segun me-
reciten daudien bere **obrac**.

29. Orr.

...**bienaventuraduec** ei-
ten daudien legues Seruen.

34 - 35. Orr.

I. Eta usu errasoecora eldu
asqueroacoac, gaxo peligrus-
coagas aurquituten badire, ba-
quie obligesiñoeric erresi-
bitaco Sacramentu santu au ?

78. Orr.

I. Eta Sacramentu santu
au ondo erresibitaco, biar dau-
de egon Jangoicoen grasien
esconduten dirianac ?

80. Orr.

Mugatu plurala:**-ac**

...sabaldu san famia gen-
te gustien artian: eta esaten eu-
euden **embrac**: Au da araco
Noemi.

I - 19

..., eta egarriric
badaucazu bere, juan zaite
maletara eta edaizu urati
neure **criaduac** edaten
dabena.

II - 9

Erantzun eban ~~erri~~
atian euban erri gustiac eta
aguriac:....

IV - 11

Mugatu plurala:**-ac**

...sabaldu san famia gente
gustien artian eta esaten eu-
den **embrac**: Au da araco
Noemi:

I - 19

..., eta egarriric badau-
cazu bere, juan zaite maletara
eta neure **mutillac** edaten
daben ureti edaizu.

II - 9

Erantzun eben ate-alboan
eguan erri gustiac eta
aguriac:....

IV - 11

Mugatu plural hurbila:**-oc**

E. Crisfiñauoc dauca-
gun fedí-au confesetaco.

15. Orr.

E. Pecatu eguiten ebala
Adan gure lelengo gurasoac,
ceinegan **guztiyoc** eguin
guendun pecatu.

23. Orr.

E. Da Sumo Pontifice
Erromacoa, Cristoren Vica-
riyo, edo ordeco mundu one-
tan, ceineri **guztiyoc** obeditu
biar deutsagun.

27. Orr.

**E. Eguin daigula Jangoi-
coaren borondatia lurrían ga-
gozanoc**, Ceruan dagozanac
eguiten daudeen leguez.

32. Orr.

Mugatu plural hurbila:**-oc**

**E. Eguindaigule Jangoi-
coen vorondatia lurrean ga-
gozanoc** bienaventuraduec
eiten daudien legues Certen.

13. Orr.

E. Da á, sein gustioci
eredadu guendun gueture le-
lengo guresoetaric.

21. Orr.

Mugatu plural hurbila:**-oc**

**E. Eguin daigule Jan-
goicoen borondatia lurrían ga-
gozanoc**, bienaventuraduec
eiten daudien legues Seruen.

34 - 35. Orr.

E. Da a, sein gustioci
eredadu guendun gueture le-
lengo guresoetaric.

57. Orr.

Mugatu plural hurbila:**Mugatu plural hurbila:**

Datiboa

Kristinau doktrina
1828

Mugagabea:

-(e)ri

E. Da Sumo Pontifice
Erromacoa, Cristoren Vica-
riyo, edo ordeco mundu
onetan, **ceineri** guztiyoc
obeditu biar deutsagun.

27. Orr.

...: eta norberari, edo
besteri birao eguiten
deutsenac.

41. Orr.

...: confesau baño leena-
go, parcatuten yacaz **bateri**
pecatu mortalac,...

63. Orr.

Doktriniaren lau partiak - 1858

Eskuskribua

Mugagabea:

-(e)ri

E. Bacarric Semia, **sei-
neri** guison eguin asquero
derecho Jesu Christo.

18. Orr.

E. Da Erromaco Pon-
tifice, Cristoen Biquerioa lu-
rrian, **seineri** gustioc gagos
obligueduric obedesiten.

28. Orr.

Ruth-en liburua - 1872

Loiola

Mugagabea:

-(e)ri

Eta Booz-ec esan eutzan
Rutheri: Entzun izu, alabia,

ez zatez jua beste solora
garagar buruac topetan,...

II - 8

Eta esaten eutsien emacu-
cumac **Noemiri**: Bedeincatua
izin dila Jauna...

IV - 14

...: Jajo jaco **Noemiri**
seme bat: ...

IV - 17

Paris

Mugagabea:

-(e)ri

Eta diño Booz-ec

Ruth-
eri: Entzun-izu, alabia, ez

zatez jua beste ifioen solora
galburuac topetan,...

II - 8

Eta esan eutsien emacu-
mac **Noemi-ri**: Bedeincatua
izin dila Jauna,

IV - 14

...: Jajo jaco **Noemi-ri**
seme bat: ...

IV - 17

Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:
-ari	-ari	-ari	-ari
... gueratu zan guizon egumic; ceñari derecho JESU Cristo.	E. Jangoicoari viotsa alsau, eta mesediac escatutia. 12. Orr.	E. Jangoicoari biotsa alsau, eta mesediac escatutia. 31. Orr.	Orphac mun-eguiten eutzan bere amaguñerrari eta biurtu san:...
22. Orr. ... eta Jangoicoac bere Elessiari aguertu deutsan guztiya.	I. Se oraciño esaten deutesu principalmente Ama Virjiniari ?. 14. Orr.	I. Se oraciño esaten deutesu principalmente Ama Birjiniari ?. 38. Orr.	I - 14 Eta esan eutsan Booz-ec eguitarien buruzay eguan gaziari :...
28. Orr. I. Ceintzuc dira ama Virjiniari esaten deutsa-zuzan oraciforic onenac ?. 34. Orr.	E. Bai jaume jurementu eiten yacolaco Criedoriari eurretan. 17. Orr.	E. Bai Jaume, juremento eiten yacolaco Criedoriari eurretan. 44 - 45. Orr.	II - 5 Ceñeri erantzun eutsan: au da a Moabitarra; Moabaco paragetie etorri zan Noemigaz.
...: contu daigun, progi-muari gachen bat eguingo deutsala.	Lelengoa, estaquinari irecastia. 19. Orr.	Lelengoa, estaquinari irecastia. 51. Orr.	II - 6 ..., kenduten eban arec bere zapatia, eta emoten eutsan bere lagunurcoari .
39. Orr. E. Bai, Jauna, eurretan euren criyadoriari juramentu eguiten yacolaco.	E. Da esatia confesori-ari pecatu mortal gustiec en-gañu eta guzur baga. 24. Orr.	E. Da esatia Confesori-ari pecatu mortal gustiec, en-gañu, eta guzur baga. 56 - 66. Orr.	IV - 7 Esan eutsan bada Booz-ec bere ceñidiari .
40. Orr. Bostgarrena Amarenac, eta primiciyac Elessa Ama Santiari paguetia. 48. Orr.	Irugarrena, emoiteco gorputseri osasune com-benitan bayaco. 29. Orr.	Irugarrena, emoiteco gorputseri osasune, com-beniten bajaco. 78. Orr.	IV - 8 Boozec bere ceñidiari .

Mugatu plurala:**-ai**

M. Ondo diñozu: bada
Doctoriai yagoque, ta ez
zuri, gure fede santuco gauza
guztuyen contu emoitia:

29. Orr.

E. Parcatu eguiguzuz
gueure zorrac; gueuc gueure
zordunai parquetan deutse-
guzan leguez.

33. Orr.

M. Bada besteainbeste
eguin biar deutsezu beste
Santuen **imaginai** eta **gorpu-
zatiyai** bere.

35. Orr.

I. Eguin biar deutsegu
oraciño **Angueruai**, eta
Santuai bere ?.

35. Orr.

...egenplu deungacaz e-
moiten deutseen **bestiai** Jan-
goicoa ofendiyetaco bidia...
44 - 45. Orr.

E. Ezconduteco, ta **ez-
conduci** graciya emoiteco...
77. Orr.

Mugatu plurala:**-ai**

M. Ondo diñosu **Docto-
riai** toquetan yaquiela ta es
suri contu emoitia

11. Orr.

E. Jangoicoac parcatu
daigusela gueure peccatuec,
gueuc parcatu deutsegunle-
gues gach edo agravio **eguin
descuenai**.

13. Orr.

M. Bada vardin eingo
deutesu veste Santuen
imaginai vere.

15. Orr.

I. Eingo deutsegu ora-
ciño Angueru eta **Santuai**
vere ?.

E. Bai jaune gueure
bitertecoai legues.

15. Orr.

Seigarrena, **peregrinui**
ostatu emoitia.

19. Orr.

E. Esconduiteco eta
esconduei emoiteco
grasie,...

29. Orr.

Mugatu plurala:**-ai**

M. Ondo diñosu **Docto-
riei** toquetan jaquiela, ta es
suri contu emoitia

30. Orr.

E. Jangoicoac parcatu
daigusela gueure peccatuec,
gueuc parcatu deutsegun le-
gues gach edo agravio **eguin
deuscuenai**.

36. Orr.

M. Bada bardin eingo
deutesu beste Santuen
imaginai bere.

40. Orr.

I. Eingo deutsegu ora-
siño Angueru, eta **Santuei**
bere ?.

E. Bai Jaune, gueure
bitertecoai legues.

40. Orr.

Seiguerrena, **peregrinui**
ostatu emoitia.

52. Orr.

E. Esconduiteco eta
esconduei emoiteco
grasia,...

80. Orr.

Mugatu plurala:**-ai**

..., eta ezan eutzan egui-
ter egozanai: Jauna izin dila
zeubecaz, eta eurac erantzun
eutzen: Jaunac bedeincatu
zaiyela....

II - 4

...Cegaitic ce emon deu-
tsiet ordenia nire **crieduei**
iñoc galaso ez zakidazula,...

II - 9

...Eta Boozec emon
eutsen ordenia bere **otzeñai**,
esanic:...

II - 15

Eta Boozec ezan **ebææ**
eutsan **agurai** eta errico
guztai:...

IV - 9

Mugatu plurala:**-ai**

..., eta esan eutsan, egui-
ter egozanai: Jauna izin dila
zeubecaz, eta eurac erantzun
eutsen: Jaunac bedeincatu
zaiyela.

II - 4

...Cegaiti ce emon deu-
tsiet ordenia nire **morrroiei**
iñoc galaso ez zakidazula,...

II - 9

...Boozec otera emon
eutsen ordenia bere **otzeñai**,
esanic:...

II - 15

Eta ac (Booz-ec) esan eu-
tsan **agurai** eta errico **gus-
tai**:...

IV - 9

2.5.2.- Leku-denborazko kasuak:

a) Inesiboa:

Bizidunen kasuan, ez zaigu mugagabe eta mugatu pluraleako formarik agertzen:

Mugagabea	Mugatua		
-tan -(e)n —	Singularra	Plurala	
	-an -agan	-etan —	Hurbila

Bizkaieran normala den bezala, “**bat**” zenbakariari inesibo marka eranstea “**baten**” gertatzen zaigu, eta ez “**batetan**”. Honen adibideak, aztertzen ari garen testu guztietan dauzkagu:

1828ko dotrina:

E. Obra onen bat asten dogun guztiyan, edo tentaciñoren **baten**, necesidade, edo peligroren **baten** aurquituten garianian:...

12. orr.

...: orduan egon biar dau batec, ordu lauren **baten** guichiyenez, leen esan doguzan bere artian gogoan darabiltzala.

75. orr.

1858ko dotrina (eskuskribua):

..., necesidade, edo peligrurembaten aurquituiten garianian,...

2. orr.

E. Es jaune, bada ain osoric dago satibaten, sein bestian, ain osoric ostie chiquien sein andien;...

28. orr.

Ruth-en liburua (Loiola):

..., eta goizaldetic ordu presente artiño dago soloan eta mementu **baten** bere ezta biurtu bere echera.

II - 7

...: Eldu zatez ona dempora apur **baten** eta jarri zaites....

IV - 1

Erizkizundi Irukoitza:

(mendi) **baten**

II - 23 A galdera

1858ko eskuskribuan, behin <**becoquin**> agertzen zaigu, geroxeago <**becoquien**> badugu ere, testu berean. Londresekoan <**becoquin**> forma, zuzenduta daukagu:

1858ko dotrina (eskuskribua):

E. Eitia iru curce escu escuaco ats orcoroagas: lelengoa **becoquin**, bigarrena aoan,...

2. orr.

1858ko dotrina (Londresekoa):

E. Eitia iru curse escu escoaco ats orcoroagas: lelengoa **becoquien**, biguerrena aoan,...

3. orr.

Eskuskribu berean, beste salbuespen bat daukagu. Honakoan <**santan**> agertzen zaigu espainierazko femeninoaren formari eutsiz. Berriz ere zuzendua dugu Londreseko argitarapenean, Bonapartek genero marka kendu zuelarik:

1858ko dotrina (eskuskribua):

E. Lelengoa formau eguin gorputs bat Ama Virginien savel **santan** bere odol gustis garbiegas.

8. orr.

1858ko dotrina (Londresekoa):

E. Lelengoa, formau eguin euen gorputs bet Ama Birjiniaren sabel **santuen** bere odol gustis garbiegas.

22. orr.

b) Leku-genitiboa:

Mugagabea	Mugatua		
-tako -(e)ko	Singularra	Plurala	
	-ko	-etako	Hurbila

Mugagabeko marka “**-tako**” bada ere, izen bereziekin, beste euskalkietan bezala, “**-ko**” marka dugu.

1858ko eskuskribuan, salbuespen gisa, kontsonante baten sorrera dugu mugatzaile singularrarekin agertzean. Londreseko argitarapenean, aldiz, /b/-rik gabe agertzen da:

1858ko dotrina (eskuskribua):

I. Nos erresibitandogu sacramentu **Penitencicoba**?

22. orr.

1858ko dotrina (Londresekoa):

I. Nos erresibiten dogu Sacramentu **Penitensiecoa**?

60. orr.

d) Adlatiboa:

Mugagabea	Mugatua		
-tara -(e)ra —	Singularra	Plurala	
	-ra -agana	-etara —	Hurbila

1872ko testuan “e + e > ee” egin beharrean, “e + e > e” egin du:

Ruth-en liburua:

Esan euchiaen; juan satese seuben ameen **echetara**:...

I - 8

e) Ablatiboa:

Ablatiboa, testuotan aldakin gehien duen deklinabide kasua dugu. Lehenagoko koadroetan ikusi ahal izan dugunez, testu guztietan forma bat baino gehiago agertzen zaigu. Ikus ditzagun emaitza guztiak koadro batetan laburbildurik:

Mugagabea	Mugatua		
	Singularra	Plurala	
-tarik			
-tati	-rik	-etarik	Hurbila
-tatic	-ti	-etatic	-otarik
-(e)ti	-tik	-etatic	-oetarik
-(e)tic	-(e)riatic	—	
—	-a gatic	—	
—	-a gatic	-ak gatic	

Ablatiboari dagokionez, testu guztietan nolabaiteko joera arkaizantea nabari daitekeela esan dezakegu. Guztietan aipagarriena, 1858ko testuetan agertzen zaigun “**-riatic**” aldakia dugu. Honakoa, “**-rean**” ablatibo zaharraren forma bilakatua dugu:

1858ko dotrina (eskuskribua):

E. Gause gastic eguin ebesalaco **esebereseriatric**.

6. orr.

Bigarrena criedu eguin arimebat **esebere eseriatric**.

8. orr.

Ruth-en liburuan, birritan agertzen zaizkigu bizigabeentzako markak izen bizidunekin:

Ruth-en liburua:

..., galdu ezteiten bere icena familiatic, **nebarrabatic** eta bere erritic:...

IV - 10

...Cegaitic ce jajo da ceure **erreñatic**, ceñeñc ametan zaitu:...

IV - 15

Bestalde, bizidunen alorrean, mugatu singularrean behin “**-agatic**” marka dugu Loiolako bertsioan. Honetaz gain, behin <**beragatic**> agertzen zaigula eta beste behin <**beragatic**> dugula aipatu behar dugu (Pariseko bertsioan birritan dugu <**beragatic**>).

Ikus dezagun orain deklinabide kasu bakoitzeko zenbait kontestu:

Kristinau doktrina

1828

Mugagabea:

-tan

I. Ceinbat **modutan** e-guiten dau Cristiñauac señale ori ?

E. Bitan.

11. Orr.

I. Ce **modutan** ?

26. Orr.

I. Ce **modutan** eguiten da juramentu Criyatutac gaitic ?

40. Orr.

Seigarrena, progimuaren faltac, ta argaltasumac **paciyeciyatan** eroatia.

51. Orr.

bat + (e)n

E. Obra onen bat asten dogun guztiyan, edo tentaciñoren **baten**, necesidade, edo peligroren **baten** aurquituiten

Inesiboa*Doktriniaren lau partiak - 1858**Eskuskribua**Londres*

Mugagabea:

-tan

I. Seimbat **moduten** use-tan dau Cristiñuebec señale orretaric ?

E. Biten.

1. Orr.

I. Se **moduten** erresucitedu san irugarren egunian ?

9. Orr.

I. Se **moduten** eitenda juremento criaturac gaitic ?

17. Orr.

bat + (e)n

E. Obra onembat asten dogun gustien, edo tentaciñoe, necesidade, edo peligruren **baten** aurquituiten garia-

*Ruth-en liburuu - 1872**Loiola**Paris*

Mugagabea:

-tan

I. Seimbat **moduten** use-tan dau Cristiñuebec señale orretaric ?

E. Biten.

2 - 3. Orr.

I. Se **moduten** erresucitedu sen irugarren egunian ?

25. Orr.

I. Se **moduten** eiten da juremento criaturec gaitic ?

45. Orr.

bat + (e)n

Elimelech, bethlehemitiac carestia andi **baten** igues eguiten dau bere patriatic,...

I - 0

bat + (e)n

<p>garianian: baita bere, oeric yaiguitorduan, etseric urteitorduan, Elessan sartu-torduan, yaten asitorduan, eta oera yoatorduan.</p> <p>12. orr.</p> <p>E. Gauza oneataric edo-cein eguiten dabena, edo beste moduren baten progimuari bere ondasunetan calte andiya eguiten deutasanac.</p> <p>46. orr.</p> <p>E. Atenciñoe, errespeto, eta debociñoe andiyagaz; Cristoren pasiño santuan, edo beste gauza onen baten pen-setan dogula; edo debociñoerrecetan dogula.</p> <p>48. orr.</p>	<p>nian, prin-sipalmentee oeric yaiguitorduen, etseric urteitorduen, elessan sarsaitorduen, iaten astorduen, eta oera joatorduen.</p> <p>2. orr.</p> <p>E. Es jaune, bada ain osoric dago satibaten, sein bestian,...</p> <p>28. orr.</p>	<p>nian; prin-sipalmentee oeric yaiguitorduen, etseric urteitorduen, elessan sarsaitorduen, jaten astorduen, eta oera joatorduen.</p> <p>5. orr.</p> <p>E. Es Jaune, bada ain osoric dago sati beten, sein bestian;</p> <p>76. orr.</p>	<p>..., eta goizaldetic ordu presente artño dago soloan eta mementu baten bere ezta biurtu bere echera.</p> <p>II - 7</p> <p>...: Eldu zatez ona dempora apur baten eta jarri zaites....</p> <p>IV - 1</p>	<p>..., eta goiñeti ordu-artño dago soloan, eta mementu baten bere ezta biurtu bere echera.</p> <p>II - 7</p> <p>...: Eldu zatez ona dempora apur baten, eta jarri zait emen. Eldu zen a eta jarri zen.</p> <p>IV - 1</p>
<p>Izen Berezia + -(e)n</p> <p>Bilbon</p> <p>Azala</p>	<p>Izen Berezia + -(e)n</p>	<p>Izen Berezia + -(e)n</p>	<p>Izen Berezia + -(e)n</p>	<p>Izen Berezia + -(e)n</p>
<p>...</p>	<p>...</p>	<p>...</p>	<p>...</p>	<p>...</p>

Mugatu singularra:**-an**

E. Guizon bat, ceinec dau-can Jesu Cristoren fedia, Bautismu **Santuan** artu ebana, eta cein dagoan bera serbiyetao opaturic.

10. Orr.

I. Cegatic cñatuten zara **becoquiyan** ?

11. Orr.

E. Obra onen bat asten dogun **guziyan**,... .. oeric **yaiguitorduan**, etseric **urteitorduan**, Elessan **sartutorduan**, yaten **asitorduan**, eta oera **yoatorduan**.

12. Orr.

I. Cer sinistuten dozu en-carnaciño **misteriyoan** ?

21. Orr.

..., ceinetara yoaten dirian pecatu **mortalian** ilten dirianac,...

24. Orr.

I. Ceinbat garren **egunian** igo eban ceruetara ?

26. Orr.

Mugatu singularra:**-an**

E. Jesu Christoren fedia dauquen guisona, sein artu eben Bautismu **santuen**, eta ofreciduric dagoana vere serbio sature.

1. Orr.

I. Segatic siguinetuiten sara **becoquiuen** ?

2. Orr.

E. Obra onemat asten dogun **gustien**,... .. prin-sipalmente oeric **yaiquitorduen**, etseric **urteitorduen**, elessan **sarsaitorduen**, iaten **astorduen**, eta oera **joatorduen**.

2 - 3. Orr.

I. Seinbet gause obradu situsen bada Espiritu santuec encarnaciño **misterioan** ?

8. Orr.

E. Lelengoa formau eginu gorputs bat Ama Virginien savel **santan** bere odol gustis garviegas.

8. Orr.

Mugatu singularra:**-an**

E. Jesucristoren fedia dauquen guisona, sein artu euen Bautismu **Santuen**, eta ofresiduric dagoana bere serbio sature.

2. Orr.

I. Se gaitic siguinetuiten sara **becoquiuen** ?

4. Orr.

E. Obra onen bat asten dogun **gustien**,... .. prin-sipalmente oeric **yaiguit orduen**, etseric **urteit orduen**, elessan **sarsait orduen**, **jaten ast orduen**, eta oera **joat orduen**.

5 - 6. Orr.

I. Seinbet gause obradu situsen bada Espiritu Santuec Encarnasiño **Misterioan** ?

22. Orr.

E. Lelengoa formau eginu euen gorputs bet Ama Bijiniaren sabel **santuen** bere odol gustis garbiegas.

22. Orr.

Mugatu singularra:**-an**

Jues baten **demporan**, Juesac aguintariac isen siren, jaso san **munduan** gose-aldi andi bat...

I - I

..., eta **bidian** egtianian,...

I - 7

...¿ Daucadas menturas neure **sabelian** seme guejago icharoteco nigandic senar gueyago ?...

I - 11

...: Eta sartu sirianeco ain laster **urian**, bertati sabaldu san familia...

I - 19

Ruth-ec Booz-en **solian** galburuac batzen ditu.

..., eta goizaldetic ordu presente artiño dago **soloan**... ..eta busti eguizu ceure

II - 7

Mugatu singularra:**-an**

Jues baten **demporan**, Juesac aguintariac sirela, jaso san **munduan** gose-aldi bat.

I - 1

..., eta **bidian** egtianian,...

I - 7

...¿ Daucadas menturas neure **sabelian** seme guejago icharoteco nigandic senar gueyago ?...

I - 11

...Gaur **gabian** semiac artu eta eginu albañeus bere.

...Eta sartu sirianeco laster **urian**, bertati sabaldu san familia...

I - 19

Ruth-ec Booz-en **solian** galburuac batzen ditu.

..., eta goizaldetic ordu presente artiño dago **soloan**,... ..eta busti eguizu zeure

II - 7

<p>..., especialmente Ceruan, eta Santisimo Sacramentu Altaracoan.</p> <p>31. Orr. E. Da sentimentu, pena, edo damutasun eguiyazco bat, peccariyac bere biyotzian artzaiten dabena,...</p> <p>62. Orr.</p>	<p>I. Seimbet garren eguni-an igoeban Ceruetara ?.</p> <p>9. Orr. ..., especialmente Ceruen, eta Santisimu Sacramentu Altaracoan.</p> <p>12. Orr. E. Da sentimentu, pena, edo damu eguiescobat arsaiten dabena peccariyac bere viotsian ofendidu dabelaco bere Jangoicoa isenic ain ona.</p> <p>23. Orr.</p>	<p>I. Seimbetgarren eguni-an igon euen Seruetara ?.</p> <p>25. Orr. ..., especialmente Seruen, eta Santisimu Sacramentu Altaracoan.</p> <p>32. Orr. E. Da sentimentu, pena, edo damu eguiesco bat, arsa-iten dauena peccariyac bere biotsian ofendidu dauelaco bere Jangoicoa, isenic ain ona.</p> <p>63. Orr.</p>	<p>copauba biñagrian:...</p> <p>II - 14</p> <p>..., eta ichi-eizuez bertan gueldi lurrian,...</p> <p>II - 16</p> <p>..., eta gau onetan garbituten dau garagarra bere larrinñian.</p> <p>III - 2</p>	<p>copauba ospiñ edo biñagrian:...</p> <p>II - 14</p> <p>..., eta gau onetan garbituten dau garagarra bere larrinñian.</p> <p>III - 2</p>
---	---	---	---	---

Mugatu plurala:	Mugatu plurala:	Mugatu plurala:	Mugatu plurala:
-etan	-etan	-etan	-etan
E. Cegaitic denpora, eta lecu guztietan tentau, eta perseguietan gaituezan gueure areriyoc.	E. Santissime Trinidadeco vigarren persona, sein dan semia, guison eguinsala Ama Virginien entraña gustz garbietan ,....	E. Santissime Trinidadeco biguerren Persona, sein den Semia, guison eguin sela Ama Birjiniaren entraña gustis garbietan ,...	E. Emon deisuebela arquitutia descansua, suertian tocauco jachubesan senarren echetan .
13. Orr.	8. Orr.	21 - 22. Orr.	I - 9
E. Trinidadede guztiz santuco bigarren persona, cein dan Semia, guizon eguin zala Ama Virginianen errai guztiz garbietan ; ez guizonaren obraz, ezpaba Espiritu Santuaren...	M. Ondo diñosu Doctoriai toquetan yaquiela ta es suri contu emoitia banan banan fedeco gausestan ,....	M. Ondo diñosu Dotoriei toquetan jaquiela, ta es suri contu emoitia banan banan Fedeco gausestan ,....	..., aurkidutia gracia ceure beguietan ,....
21. Orr.	11. Orr.	30 - 31. Orr.	II - 10
E. Erreineau daiyala Jangoicoac gure arimetan emen lurrian gracyaz, eta guero emon daigula gloriya.	E. Lecu gustietan , espicialmente Ceruen, eta Santisimemu Sacramentu Altaracoan.	E. Lecu gustietan , espicialmente Seruen, eta Santisimemu Sacramentu Altaracoan.	
31. Orr.	12. Orr.	32. Orr.	
I. Eta ce pecatu da Jai egunetan necesidade bagaric biar eguitia ?.	E. Erreineu daguila Jangoicoac gueure arimetan ...	E. Erreineu daguile Jangoicoac gueure arimetan ...	
41. Orr.	13. Orr.	34. Orr.	
E. Izan gaitzala castoac, eta garbiyac pensamentuetan , berbetan , eta obretan .	E. Jangoicoac es taigule echi yausten, da es consentitan pensamentu ta tentaciño deunguetan ,....	E. Jangoicoac estaigule echi jausten, da es consentiten pensamentu, ta tentasiño deunguetan ,....	
45. Orr.	13 - 14. Orr.	36 - 37. Orr.	
	E. Da Ceruetan dagoanen imajine eta semejansa bat.	E. Da Seruetan dagoanen imajine, eta semejansa bat.	
	15. Orr.	39. Orr.	
	E. Isen gaitesala castu eta garbiac pensamentu, berva, eta obretan .	E. Isen gaitesala castu, eta garbiac pensamentu, berba, eta obretan .	
	18. Orr.	47. Orr.	
	Lelengoa, mesa osoa ensutia domeca eta jaietan .	Lelengoa, Mesa osoa ensutia Domeca, eta jayetan .	
	18. Orr.	49. Orr.	

Inesiboa (bizidunak)

Kristinau doktrina
1828

Mugatu singularra:

-agan

...; **Jangoicoagan** biar
dan asperanzia galtzaiten
dabenac;...

38. Orr.

E. Quentzaiteco pecatu
originala, ta beste, **batiatu-**
ten danagan, aurquituten
dan edocein.

56. Orr.

Doktriniaren lau partiak - 1858

Eskuskribua

Londres

Mugatu singularra:

-agan

E. Quensaiteco pecatu
originala, eta veste edoseim-
bere aurquituten dana **bati-**
tuiten danagan.

21. Orr.

Ruth-en liburua - 1872

Loiola

Paris

Mugatu singularra:

-agan

E. Quensaiteco pecatu
orijinela, eta beste, edoseim-
bere aurquituten dana, **bati-**
tuiten danagan.

57. Orr.

Mugatu singularra:

Leku-genitibo

Kristinau doktrina
1828

Mugagabea:

-taco

I. Ceinbat **modutacoa** da
oraciñoa ?.

E. **Bitacoa**.

I. Ceinbat **modutacoa** da
damua ?.

E. **Bitacoa**.

62. Orr.

Izen Berezia + -(e)co

E. **Erromaco** Elessa Ama
Santiac daucazan, ta sinistu-
ten dituzanac.

62. Orr.

Doktriniaren lau partiak - 1858

Eskuskribua

Londres

Mugagabea:

-taco

I. Seimbat **modutecoa** da
damue ?.

E. **Bitecoa** jaune.

23. Orr.

Ruth-en liburua - 1872

Loiola

Paris

Mugagabea:

-taco

I. Seimbat **modutecoa** da
damue ?.

E. **Bitecoa**, Jaune.

62. Orr.

Izen Berezia + -(e)co

E. Dauquesanac, eta sinis-
tuitendabesanac **Erromaco**
Elessa santiac.

5. Orr.

Izen Berezia + -(e)co

E. Dauquesanac, eta sinis-
tuiten daudiesanac **Erromaco**
Elessa Santiac.

12. Orr.

Izen Berezia + -(e)co

Ruth-en liburua **Llodio-**
co Euskeran
...**Moab-eco** lur aldera
doa.

I - 0

...**Bethleneco** gison bat...

I - 1

...**Bethlehemeco** juda-
tar ...

I - 1

Seinsuec escondu sirian

Seinsuec escondu sirian

Moabitaco andraças, ...

Moabitaco andra-cas, ...

I - 4

I - 4

Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:
-co	-co	-co	-co
E. Da eguitia curtze bat escu escoaco atz biyacaz, becoquiric bularrera, ta esquerreco sorbaldaric escoaco- ra,...	E. Eitia curcebat escu escuaco ats biecas becoquiric eta bularrera esquerreco solbardaric eta escoacora,...	E. Eitia curse bat escu escoaco ats biecas, becoquiric eta bularrera, esquerreco solbardaric eta escoacora,...	Escritura Santaco Ruth-en Liburia, lainiñeti Lodio- balle-raco euskerara... Azala ..., bere pelegrinañino lecutic,...
12. Orr.	2. Orr.	4 - 5. Orr.	I - 7
E. Yaquinic, eta entendiduric Credo, edo articulu fedecoac .	E. Yaquinic eta entendiduric Credo, edo amalau Articulu fedecoac .	E. Jaquinic eta entendiduric Credo, edo amalau Articulu fedecoac .	Eldu san Noemi Ruth Moabitaco bere errenagas pelegrinañino lurretic;...
14. Orr.	4. Orr.	8 - 9. Orr.	I - 22
E. Yaquinic, eta entendiduric Jangoicoaren legueco amar Mandamentuac, bost Elessacoac , eta Obra miseri-cordiyazcoac .	E. Yaquinic eta entendiduric Jangoicoen legueco Mandamentuec, bost elaxacoac , eta amalau obra miseri-cordis-coac .	E. Jaquinic, eta entendiduric Jangoicoen Legueco Mandamintuec, bost elessacoac , eta amalau obra miseri-cordis-coac .	..., zabaldu eguizu zeure capia zeure mempenco onen gañian,...
14 - 15. Orr.	4. Orr.	9. Orr.	III - 9
I. Cer sinistuten dozu encarnañino misteriyon ?	I. Eta ser entendidutendosus Encarnañino misteriyobagaitic ?	I. Eta ser entendidutendosus Encarnañino Misteriyobagaitic ?	Eta arturic Booz-ec amar guizon urico zarrenac,...
21. Orr.	8. Orr.	21. Orr.	IV - 2
E. Jangoicoac libradu gailzala arimaco ta gorputzeco gach, eta peligru gustiyetaric.	E. Jangoicoac libradu gailzala arimeco eta goputseco gach eta peligru gustiyetaric.	E. Jangoicoac libradu gailzala arimeco eta gorputseco gach eta peligru gustiyetaric.	...,eta neure errico anchi-ñaco guizonen aurrian,...
34. Orr.	14. Orr.	37. Orr.	IV - 4
I. Cetraco da Sacramentu Santo Estremauñino ?	I. Setaraco da Sacramentu santu Estremauñino ?	I. Setaraco da Sacramentu santu Estremauñino ?	..., bai euren arteco batec bestegantzen ebanian,...
75. Orr.	28. Orr.	77. Orr.	IV - 7
			...,eta eukiteco icen entzute andicoa Bethlehem-enen,...
			Auzoco emacumeac ostera beragaz batera pozturic,...
			IV - 17

Mugatu plurala:**-etaco**

8. Zoriyonecoac onac iza-nagaitic persecuciñoia daruenac, bada eurena izango da

Ceruetaco Erreinua.

85. Orri.

Ave Mariyetacoac.

99. Orri.

Mugatu plurala:**Mugatu plurala:****Mugatu plurala:****Mugatu plurala:**

Adlatiboa

Kristinau doktrina

1828

Doctrinariaren lau partiak - 1858

Eskuskribua

Londres

Mugagabea:

-tara

Orain eusquerara bihurtuta, urteiten dau arguitara cer-baist gueyagoturic.

2. Orr.

Izen berezia + -(e)ra

Mugagabea:

-tara

Eta lotara ~~cedinian~~ joan cedinian,...

III - 4

Izen berezia + -(e)ra

Mugagabea:

-tara

Eta lotara joan cedinian,...

III - 4

Izen berezia + -(e)ra

Ruth-en liburua - 1872

Loiola

Paris

Mugagabea:

-tara

Orain eusquerara bihurtuta, urteiten dau arguitara cer-baist gueyagoturic.

2. Orr.

Izen berezia + -(e)ra

Mugagabea:

-tara

Eta lotara ~~cedinian~~ joan cedinian,...

III - 4

Izen berezia + -(e)ra

Mugagabea:

-tara

Eta lotara joan cedinian,...

III - 4

Izen berezia + -(e)ra

Elimelech, bethlehemitiac
carestia andi baten igues
eguiten dau bere patriatic, eta
doa **Moaldera**, Noemi bere
emaste, eta bere seme biecas,
baye bertan il siriatalaco Eli-
melech eta bere seme biyec,
biurtu san Noemic **Bethle-
nera**, Ruth bere amagui-
nerragas.

I - 0

Elimelech bere emaste eta
semiecas Moab-eco lur
aldera doa. Noemi ostera
Ruth-egaz **Bethlehem-era**
biurtuten da.

I - 0

Mugatu singularra:**-ra**..., eta **oera** yoatorduan.

12. Orr.

I. Ceinbat gauza yaquin, eta entendidu biardituz **Cristiñauc uso errazocera** elzaiten danian ?

14. Orr.

I. Ecusi cendun ilten, edo **Cerura** igoiten ?

16. Orr.

E. Pecatu mortala, ordu

biz **gora** eguiten bada; etaaez **beera** bada, pecatu

beniala gueiyen partez.

41. Orr.

...; edo **aurpeguira** bere

faltac esarten deusazala ?

47. Orr.

..., ecin **aurrera** eroan, ta ecin acabau guñaiquian salbacinoraco gauzaric.

55. Orr.

Mugatu singularra:**-ra**..., eta **oera** joatorduen.

3. Orr.

I. Seimbet gauze iaquin, eta entendidu biardituz **Cristiñauc usu errasocera** elsaiten danian ?

3. Orr.

E. Es condenaduec egosan **lecture**, es pada **Limborra**, non egosan justoac.

9. Orr.

... Verba oneicas batera

esarten deusela señiri ure

buruti **bierra** Cristiñeu eiteco

intensifioagas.

22. Orr.

E. Len ondo confesau

senic, eta artian eguin ditusen

pecatuec **gogora** edo**memorira** ecartia ?

23. Orr.

Mugatu singularra:**-ra**..., eta **oera** joat orduen.

6. Orr.

I. Seimbet gauze jaquin, eta entendidu biar ditus **Cristiñauc usu errasocera** elsaiten danian ?

8. Orr.

E. Es condenaduec egosan **lecture**, espada **Limborra**, non egosan justoac.

24. Orr.

...Berba oneicas batera

esarten deusela señiri ure

buruti **bera** Cristiñeu eiteco

intensifioagas.

58. Orr.

E. Len ondo confesau

senic, eta artian eguin ditusen

pecatuec **gogora** edo**memoriera** ecartia ?

61. Orr.

Mugatu singularra:**-ra**

..., eta bidian egianian,

viurtuteco Judá bere **paragera**,...

I - 7

Biurtu saiteze **atzera**; neure alabac, eta juan saiteze.

I - 12

Nori Noemic esan eutzan; seure cuñetiac biurtu da bere **errira**,...

I - 15

..., su juaten saran **lecture**, neuc bere juangonas;...

I - 16

...Aguinduten ~~bedez~~ banosu juango naz **solora**,...

II - 2

... eta mementu baten bere ezta biurtu bere **echera**.

II - 7

...berba eguin dozulaco ceure esclaven **biotzara**...

II - 13

Eta imiñi ezkerogan, biurtu zan **urira**...

II - 18

...Cegaiti ce erri gustia neure urien atez **barrure** bici danac daki,...

III - 11

Mugatu singularra:**-ra**

...Llodio-balleraco **euskerara**,...

Azala

..., eta bidian egianian, viurtuteco Juda bere **paragera**,...

I - 7

Biurtu saiteze **atzera**, neure alabac,...

I - 12

Nori Noemic esan eutzan; seure cuñetiá biurtu da bere **errira**,...

I - 15

..., su juaten saran **lecture**, neu bere juangonas;...

I - 16

...: Aguinduten banosu, juango naz **solora**,...

II - 2

..., eta mementu baten bere ezta biurtu bere **echera**....

II - 7

...berba-eguin dozulaco ceure mirabi-onen **biotzara**,...

II - 13

Ac eruanaz, biurtu zan **urira**,...

II - 18

Cegaiti ce neure urien atez-**barrure** bici dan erri gustiec badaki,...

III - 11

<p>Mugatu plurala:</p> <p>-etara</p> <p>...; yatzi zan infernuetara, aric iru garren egunian erresucitadu zan...</p> <p>5. Orr.</p> <p>I. Ceinbat garren egunian igo eban ceruetara ?</p> <p>26. Orr.</p> <p>...; beguiratuten dala norberen bicimodu, oficioyo, eta estaduco obligaciñoetara bere:...</p> <p>62. Orr.</p> <p>... pensau ondo nor dan euren biyotzetara datorren Jaun andiya:...</p> <p>74. Orr.</p>	<p>Mugatu plurala:</p> <p>-etara</p> <p>I. Seimbat garren egunian igoeban Ceruetara ?</p> <p>9. Orr.</p> <p>...; beguireturic vere em-ñoetara,...</p> <p>23. Orr.</p>	<p>Mugatu plurala:</p> <p>-etara</p> <p>I. Seimbetgarren egunian igon euen Seruetara ?</p> <p>25. Orr.</p> <p>...; beguireturic bere em-ñoetara,...</p> <p>62. Orr.</p>	<p>Mugatu plurala:</p> <p>-etara</p> <p>Esan euchien; juañ satese seuben ameen echetara...</p> <p>I - 8</p> <p>...; es gueyago gurautzan contraegui; es bere alegui-ñic, bere artecoetara yua-teco.</p> <p>I - 18</p> <p>...: eta icussi eban embra bat echunic bere oñetara.</p> <p>III - 8</p>
<p>Mugatu plurala:</p> <p>-etara</p> <p>Esan euchien; juañ satese seuben ameen echetara...</p> <p>I - 8</p> <p>...; es gueyago gurautzan contraegui; es bere alegui-ñic, bere artecoetara yua-teco.</p> <p>I - 18</p> <p>...: eta icussi eban embra bat echunic bere oñetara.</p> <p>III - 8</p>	<p>Mugatu plurala:</p> <p>-etara</p> <p>Esan euchien; juañ satese seuben ameen echetara...</p> <p>I - 8</p> <p>...; es gueyago gurautzan contraegui; es bere alegui-ñic, bere artecoetara yua-teco.</p> <p>I - 18</p> <p>...: eta icussi eban embra bat echunic bere oñetara.</p> <p>III - 8</p>	<p>Mugatu plurala:</p> <p>-etara</p> <p>Esan euchien; juañ satese seuben ameen echetara...</p> <p>I - 8</p> <p>...; es gueyago gurautzan contraegui; es bere alegui-ñic, bere artecoetara yua-teco.</p> <p>I - 18</p> <p>...: eta icussi eban embra bat echunic bere oñetara.</p> <p>III - 8</p>	<p>Mugatu plurala:</p> <p>-etara</p> <p>Esan euchien; juañ satese seuben ameen echetara...</p> <p>I - 8</p> <p>...; es gueyago gurautzan contraegui; es bere alegui-ñic, bere artecoetara yua-teco.</p> <p>I - 18</p> <p>...: eta icussi eban embra bat echunic bere oñetara.</p> <p>III - 8</p>

Adlatiboa (bizidunak)

Kristinau doktrina
1828

Doktriniaren lau partiak - 1858
Eskuskribua   *Londres*

Ruth-en liburuia - 1872
Loiola   *Paris*

Mugatu singularra:

-agana

E. Da Jangoicoagana
biyotza eregutia, ta berari
mesediac escatutia.   30. Orr.

Izenordaimi erantsita baino ez da agertzen honako testu
hauetan.

Mugatu singularra:

-agana

...; seure cuñetia*e* biurtu
da bere errira, eta bere **Jaun-**
goicoagana;...

I - 15

Eta guero ~~beletta~~ biurtu
zanian bere **amaguinarra-**
gana;...

III - I

Mugatu singularra:

-agana

...; seure cuñetia biurtu da
bere errira, eta bere **Jaungoi-**
coagana;...

I - 15

Eta guero biurtu zanian
bere **amaguinarragana**;...

III - I

Ablatiboa

Kristinau doktrina

1828

Eskuskribua

Londres

Ruth-en liburua - 1872

Paris

Mugagabea:	Mugagabea:	Mugagabea:	Mugagabea:
-tarić	-tarić	-tarić	-tati
I. Cėtarić salbau guinduzan ?.	I. Setarić salvadu guendusen ?.	I. Setarić salbadu guendusen ?.	....: Eta sartu sirianeco ain laster urian, bertati sabaldu san familia...
E. Gueure pecatuetic, eta Diabruaren cautiiberi- ritic .	E. Gueure pecatuetic, eta Diabruen cautiivederic.	E. Gueure pecatuetic, eta Diabruen cautiivederic.	....: Eta sartu sirianeco ain laster urian, bertati sabaldu san familia...
21. Orr.	8. Orr.	20. Orr.	I - 19
-(e)fi / -tati	-(e)fi / -tati	-(e)fi / -tati	-(e)fić / -tatić
Seigarrena, sinistu igo e-bala Ceruetara, eta an dagoala yarric: Aita Jangoico guziiz poderosoaren escoatati .	...., egusqueic urteiten daben legues cristel batefi urrutu baga, eta loitu baga.	...., egusqueic urteiten dau en legues, cristel batefi urrutu baga, eta loitu baga.	....: Eta sartu sirianeco ain laster urian, bertati sabaldu san familia...
9. Orr.	9. Orr.	23 - 24. Orr.	I - 19
...., eguzquiaren arguiyac cristal batefi urteiten daben leguez,...	E. Gu veretati acordau gaitesansat Ceruetan dagoana-ganic, eta dalaco vere imajinia erreverensiadu daigun.	E. Gu beretati acordau gaitesansat Seruetan dagoanagas, eta delaco bere imajinia erreberensiedu daigun.	-(e)fić / -tatić
23. Orr.	15. Orr.	39. Orr.	Eta ona-emen bera setorren zala Bethlehem-etic , eta ezan eutzan eguiter egozantai:...
I. Eta pecatu mortalian yaustendari guziyian, biar dau batec bertati confesau parcatu daquiuyontzat ?.	I. Eta pecatu mortalian yaustendari gustien biardau batec confesau bertati parcatu daquiunsat ?.	I. Eta pecatu mortalian jausten dan gustien, biar dau batec confesau bertati parcatu daquiunset ?.	Eta ona-emen bera setorren zala Bethlehem-etic , eta ezan eutzan eguiter egozantai:...
67. Orr.	25. Orr.	67. Orr.	II - 4 ...., ceñiñ nic eztodala pocic bertatić aitortzen dot.
			IV - 6

Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:
-ric	-ric	-ric
E. Da eguitia curtze bat escu escoaco atz biyacaz, becoquiric bularrera, ta ezquerreco sorbaldaric escoacora, ucentetan dogula Trinidad guztiz santua.	E. Eitia curcebat escu escoaco ats biecas becoquiric eta bularrera esquerreco sorbaldaric eta escoacora, ...	E. Eitia curse bat escu escoaco ats biecas, becoquiric eta bularrera, esquerreco sorbaldaric eta escoacora, ...
12. Orr.	2. Orr.	4 - 5. Orr.
...: baita bere, oeric yai-guitorduan, etseric urteitor-duan,...	..., prinsipalmente oeric yaiquitorduen, etseric urteitorduen,...	..., prinsipalmente oeric jaiguit orduen, etseric urteitorduen,...
12. Orr.	2 - 3. Orr.	5 - 6. Orr.
I. Cetaric salbau guinduzan ?.	I. Setaric salvadu guenduzen ?.	I. Setaric salbadu guenduzen ?.
E. Gueure pecatuetaric, eta Diabruaren cautiberiyo-ric .	E. Gueure pecatuetaric, eta diabruen cautivederic .	E. Gueure pecatuetaric, eta diabruen cautibideric .
21. Orr.	8. Orr.	20. Orr.
E. Urteiten eballa Mariya Santimaren Sabeleric , bere doncellatasunaren calle bagaric,...	E. Urteitebala Marie santimien sabeleric vere doncellatasunen calle baga,...	E. Urteit euela Marie Santimien sabeleric bere doncellatasunen calle baga,...
22 - 23. Orr.	9. Orr.	23 - 24. Orr.
E. Gu libretarren pecatuaric , eta betico eriyotzaric .	E. Gu libretarren pecatuaric , eta betico eriotzaric .	E. Gu libretarren pecatuaric , eta betico eriotzaric .
23. Orr.	9. Orr.	24. Orr.
E. Gu libretarren pecatuaric , eta betico eriyotzaric .	I. Eta comuniño santuric frutu gueiago ateretaco ser eguin biarda ?.	I. Eta Comuniño Santuric frutu gueyego ateretaco ser eguin biar da ?.
	28. Orr.	77. Orr.

-ti	-ti	-ti	-ti
<p>Ecusi dogu Cristiñaua zairiana, Cristiñauaren uceneti, ta señaleti: Esan eguidazu orain.</p> <p>13. Orr.</p> <p>I. Credo eta Fedeco Artituculuez ganeti beste gauzeric sinistuten dozu ?</p> <p>28. Orr.</p> <p>E. Daucazalaco zazpi esicari caridadeti datozanac.</p> <p>32. Orr.</p> <p>E. Contriciñozcoa amore garbiti datorrelaco, atriciñozcoa barriz, bildurreti...</p> <p>65. Orr.</p> <p>I. Zoriyonecoac biyotzeti pobre dirianac,...</p> <p>85. Orr.</p> <p>I. Eta infernuti librau, eta Gloriya alcanzetaco cer eguin biar da ?</p> <p>88. Orr.</p> <p>.... ceimec mandamentu Santuen bideti eroango zaituzan Ceruco Gloriya goce-tara eltzaitartian.</p> <p>89. Orr.</p> <p>.... ametan dot neure Jan-goicoa neure biyotz guztiti...</p> <p>93. Orr.</p> <p>.... neure Jangoicoa, ecce-recteti cryyadu nozulaco,...</p> <p>93. Orr.</p>	<p>Ecusi dogu Cristiñeu sari-ala Cristiñeuen usen eta señaleti; esan eguidesu orain:</p> <p>7 - 8. Orr.</p> <p>I. Credo, eta Fedeco Artitucules ganeti sinistuiten dosu beste gauzeric ?</p> <p>30. Orr.</p> <p>E. Esan eualaco Cristoc bere aoti Apostoluen escaris.</p> <p>33. Orr.</p> <p>... Berba oneicas batera esarten deusela señiri ure buruti bera Cristiñeu eiteco intensiñoagas.</p> <p>58. Orr.</p>	<p>Ecusidogo Cristiñeu sari-ala Cristiñeuen usen eta señaleti; esan eguidesu orain:</p> <p>3. Orr.</p> <p>I. Credo eta fedeco Artitucules ganeti sinistuitendosu beste gauzeric ?</p> <p>11. Orr.</p> <p>E. Esan ebalaco Cristoc vere aoti Apostoluen escaris.</p> <p>12. Orr.</p> <p>... Verba oneicas batera esarten deusela señiri ure buruti biera Cristiñeu eiteco intensiñoagas.</p> <p>22. Orr.</p>	<p>Escritura Santiago Ruth-en Liburua, latineti Llodio-balleraco euskerara,...</p> <p>Azala</p> <p>..., eta goiseti ordu-artiño dago soloan,...</p> <p>II - 7</p> <p>..., jua zaitte maletara eta neure mutillac edaten dabene ureti edaizu.</p> <p>II - 9</p>

-tic

E. Cristoc bere **aotic** esan ebalaco, Apostoluac escatu ta.

31 - 32. Orr.
E. Confesetara yoan baño leenago Jaungoicoari escatu arren, lagundu daguiyola; gogora ecarri bere magestadiac eguin deutzazan mesediac, edo bere pasño, ta eriyotzia, edo bere ontasun parebacoa; eta biyotz **biyotzetic** ascotan esan acto contricñozcoa.

66. Orr.

-tic

Eta jagui san bere errena bijecas, Moabaco **paragetic**, ostera biurtuteco bere erreinura,...

I - 6
Urten eban bere errena biyecas, bere pelegrinasinoco **lecutic**,...

I - 7
Juan zan bada eta batuten zituzan garagarr buruac eguitarien **ostetic**:...

II - 3
..., Moabaco **paragetic** etorri zan Noemigaz.

II - 6
Eta imiñi ezkerro ganian, biurtu zan urira eta eracutzi eutsezan bere amaguiñarrari: eta onesaz **ganetic** atera eban, eta emon eutsan janarien sobrac...

II - 18
...: eta joango zara, al-tzaucozu oñen **aldetic** cubritan daben capia,...

III - 4
..., deitu ~~esqero~~-ten deutsela bere **isenetic**,...

IV - 1
...puntuan kendu eban bere **oñetic**.

-tic

Eta jagui san bere errena bijecas, Moabaco **paragetic**, ostera biurtuteco bere erreinura,...

I - 6
Urten eban bere errena biyecas, bere pelegriñasiñoco **lecutic**,...

I - 7
Juan zan bada, eta batuten zituzan galburuac eguitarien **ostetic**:...

II - 3
..., Moabaco **paragetic** etorri zan Noemigas.

II - 6
Ac eruanaz, biurtu zan urira, eta eracusten eutsezan bere amaguiñarrari: onesaz **ganetic** atera ta emon eutsezan **janaritic**,...

II - 18
...: eta joango zara, ta al-tzaucozu oñen **aldetic** estaltzen daben capia,...

III - 4
..., deituten deutsela bere **icenetic**,...

IV - 1
...puntuan kendu eban bere **oñetic**.

IV - 8

-rianic

E. Gause gustieac eguin ebesalaco **esebereserianic**.

6. orr.

Bigarrena criedu eguin arimebat **esebere eserianic**.

8. orr.

E. Baie gagnosis libradu **gacherianic**.

14. orr.

-rianic

E. Gause gustieac eguin euesalaco **eseber eserianic**.

16. orr.

Biguerrena, criedu eguin euen arime bat **esebere eserianic**.

22 - 23. orr.

E. Baye gagnosis libredu **gacherianic**.

37. orr.

Mugatu plurala:	Mugatu plurala:	Mugatu plurala:	Mugatu plurala:
-etatic E. Curtze santiaren † señaia gaitic, gueure † arericoyetic , libradu gaguizuz † gueure Jauna, ta Jangoicoa. 11. Orr. E. Jangoicoac libradu gaguizanzat pensamentu deun-guetaric . 11. Orr. E. Dira Fedeco misteri-yoeticaric principalenac. 16. Orr. I. Iru personeticaric cein eguin zan guizon ?. 19. Orr. E. Jangoicoac libradu gazuza arimaco ta gorputzeco gach, eta peligru gustiyet-aric . 34. Orr.	-etatic E. Curce santiaren señaia gaitic gueure arericoyetic libredu gaguizus... 2. Orr. E. Jangoicoac libredu gaguizen pensamentu deunguetaric . 2. Orr. I. Iru personeticaric sein eguinsen guizon ?. 7. Orr. E. Jangoicoac libredu gaguisela arimeco eta goputseco gach eta peligru gustietaric . 14. Orr. E. Da á, sein gustioc eredadu guendun gueure lelengo guresoeticaric . 22. Orr.	-etatic E. Curse Santien señaia gaitic gueure arericoyetic libredu gaguizus... 3 - 4. Orr. E. Jangoicoac libredu gaguizen pensamentu deunguetaric . 4. Orr. I. Iru personeticaric sein eguin sen guizon ?. 17. Orr. E. Jangoicoac libredu gaguí-sela arimeco eta gorputse-co gach eta peligru gustietaric . 37. Orr. E. Da a, sein gustioc eredadu guendun gueure lelengo guresoeticaric . 57. Orr.	-etati Eta ceuen asauetati bere bota ejozue apropos galburu batzuec... II - 16
-etati E. Eracusteco artu biar dogula pecatu venialen damu santua, euren parcañoa gauza oneetati alcanzau gura ba-	-etati E. Amar mandamentuetati , bost elexacoetati , eta a-malau obra misericoordisco-etati , discurritan dabela man-	-etati E. Amar mandamintuetati , bost Elesacoetati , eta a-malau obra misericoordisco-etati , discurriten dauela man-	

dogu.

69 - 70. Orr.

E. Da estadu, edo bicimodu bat alde **guztiyetati** eguin eguina, ceinetan dagozan on guztiyac gachic bapere bagaric:...

88. Orr.

...: eta obeto artuan izan ditezan, ofreciyetan deutsudaz Ama Virginiaren **escuetati**,...

95. Orr.

Mugatu plural hurbila:

-oetatic

I. Eta damu **biyoetatic** cein da onena ?.

63. Orr.

I. Eta damu **biyoetatic** cein euqui biar da ondo confesetaco ?.

63. Orr.

damentu bacochoian setan faltau daben obras, verbas, eta pensamintus;...

23. Orr.

damintu bacochoian setan faltau dauen obras, verbas, eta pensamintus;...

61 - 62. Orr.

-etatic

Eta ceuen **asaubetatic** bota ejozue apropos garagar buru batzuc;...

II - 16

...eta bатуco dodaz eguitarien **escuetatic** jaus-ten direzan garagarr buruac;...

II - 2

Mugatu plural hurbila:

-otatic

I. Damu **biotatic** onena sein de ?.

24. Orr.

I. Eta damu **biotatic** sein biarda ondo confesetaco ?.

24. Orr.

Mugatu plural hurbila:

-otatic

I. Damu **biotatic** onena sein de ?.

64. Orr.

I. Eta damu **biotatic** sein biar da ondo confesetaco ?.

64. Orr.

-etatic

..., eta bатуco dodaz eguitarien **escuetatic** jaus-ten direzan galburuac;...

II - 2

Mugatu plural hurbila:

Mugatu plural hurbila:

Ablatiboa (bizidunak)

Kristinau doktrina
1828

Doktrinariaren lau partiak - 1858
Eskuskribua

Loiola

Ruth-en liburua - 1872

Paris

Mugatu singularra:

-a ganic
...; yayo zan **MARIYA**
Virginia ganic: ...

5. Orr.
E. Cristo gueure **Jauna ganic**.

10. Orr.
I. Cristo gueure Jauna celan sortu zan, eta celan yayo zan Doncella zan **Ama ganic**?

21. Orr.
..., eta alcancetan dituz **Jangoicoaganic** ondasun andiyac,...

53. Orr.
I. Celan vencidu, ta iñes eguiten da **mundua ganic**?

81. Orr.
..., ta iñes e-guiten da **De-moniñoa ganic**?

81. Orr.
I. Celan vencidu, ta iñes eguiten da **araguiya ganic**?

81. Orr.

Mugatu singularra:

-a ganic
E. Christo gueure **Jaune ganic**.

1. Orr.
I. Christo gueure Jaune selan isensan concebidue, eta yatosan Marie **Virginia-ganic**?

8. Orr.

E. Gu veretati acordau-gaitesansat Ceruetan **dagoa-na-ganic**, eta dalaco vere imaginia erreverensiadu daiGUN.

15. Orr.

Mugatu singularra:

-a ganic
E. Cristo gueure **Jaune ganic**.

1. Orr.
I. Cristo gueure Jaune selan isen san consebidue, eta jayo san Marie **Birjinia-ganic**?

21. Orr.

Mugatu singularra:

-a ganic
...: Bedeincatua izin dila bera **Jauna ganic**:...

II - 20

Jaun **Jaungoicoagan dic**, nogana etorri zara eta ceñen egopean ipiñi zara.

II - 12

-agati
...: eta artu daizula beneta-co premiooso bat, Israel-eco

II - 20

Jaun **Jaungoicoagati**, nogana etorri zara eta ceñen egopean ipiñi zara.

II - 12

Mugatu singularra:

-a ganic
...: eta zeuc artu daizula mesede oso bat Israel-eco Jaun **Jaungoicoagan dic**, nogana etorri zara eta ceñen egopean ipiñi zara.

II - 12

...: Bedeincatua izin dila bera **Jaunagandic**:...

II - 20

Mugatu plurala:

-ac ganic
...: eta emastiac guertu san umesurtze, bere senar, eta bere seme **bijec-gandic**:...

I - 5

...

I - 5

...

I - 5

...

I - 5

2.5.3.- Gainerako kasuak:

a) Partitiboa:

Mugagabea	Mugatua		
-(r)ik	Singularra	Plurala	
			Hurbila

b) Genitiboa (edutezkoa):

Mugagabea	Mugatua		
-(r)en	Singularra	Plurala	
	-en -aren	-en	Hurbila

Aipatzekoa da, 1858 eta 1872ko testuetan singularrean “-ren” eta “-en” atzizkiak erabiltzen dituztela. Ez dago begibistako arrazoirik bata edo bestea erabiltzeko, kontestu berberetan erabiltzen baitituzte biak. 1925ko galdetegian, singularreko formaz baino ez zen galdetzen eta agertzen den emaitza “-en” dugu:

Erizkizundi Irukoitza:

amena

II - 17 A galdera

gizonena

II - 17 B galdera

Singularrean “-en” agertzeak, nolabaiteko joera arkaizantea adieraz dezake.

1828ko testuan, aldiz, askoz ere erregularragoa da erlazio atzizki honen erabilera.

Bukatzekeo aipa dezagun Ruth-en liburuaren Liolako bertsioan behin “-ko” atzizkia dugula genitibo edutezkoaren funtzioarekin:

Ruth-en liburua (Loiola):

Ruthec obligauric nesetidadiagaitic doba eguiter **Boozeco** solora, eta Bozec artuten dau atzeguines beteric: Viurtuten da Ruthec bere amaguñerragana alegrias beteric, erauten dautzela garagarra eta sobrau jacon jatecoa, eta beragaitic daqui, Booz dala bere senidia.

II - 0

Parisekoan, erabat aldatuta agertzen zaigu kontestu hau:

Ruth-en liburua (Paris):

Ruth-ec Booz-en soluan galburuac batzen ditu.

II - 0

d) Soziatiboa:

Mugagabea	Mugatua		
-(e)gaz	Singularra	Plurala	
	-agaz	-akaz	Hurbila

Deklinabide kasu honi dagokionez, ez dago ezberdintasun aipagarriarik testuen artean. Dugun bakarra, ortografiari dagokiona da, 1828 eta 1925 urteetako agirietan beti <z>-z agertzen den bitartean, 1858koan beti <s> dugu. 1872koan, aldiz, bi emaitzak ditugu nahasirik.

Bestalde, eta 1872ko testu honi dagokionez, numero aldaketa bat aipatu behar dugu Loiola eta Pariseko testuen artean. Lehenengoan pluralean agertzen bada ere, bigarren bertsioan singularrean dugu:

Ruth-en liburua (Loiola):

Au Booz au, ceñen **criadacaz** sagoz batzanduric soloan, da gueure zenidia eta ~~gaur~~ gau onetan garbituten dau garagarra bere larrifian.

III - 2

Ruth-en liburua (Paris):

Ori-Booz-ori, ceñen **necatillagaz** sagoz batzanduric soloan, da gure zenidia, eta gau onetan garbituten dau garagarra bere larrifian.

III - 2

e) Instrumentala:

Mugagabea	Mugatua		
-(e)z	Singularra	Plurala	
		-az	Hurbila

Berezko atzizkiez gain, testu guztietan aurreko atalean ikusi ditugun soziatiboarenak erabiltzen dira instrumenlaren funtzioaz. Hau da:

-(e)gaz**-agaz****-akaz**

Hauekin batera, beste marka bat dugu 1872 eta 1925 urteetako agirietan erakusleekin eta zenbait kontestu berezitan; “**-zaz**” hain zuzen:

Ruth-en liburua:

onesaz gainetic
ascozaz obeto da

Erizkizundi Irukoitza:

onezaz

Izenlagun bihurtzeko “-ko” atzizkia eranstea, gehien bat “-(e)z” marka erabiltzen da:

1828ko dotrina:

misericordiyazcoac
eguiyazco
obrazco
misericordiyazco
graciyazcoan

1858ko dotrina (eskuskribua / Londresekoa):

misericordiscoac / misericordiescoac
eguiescobat / eguiesco bat
gustiscoagas
araguisco

Ruth-en liburua:

birtutezco

Dena den, 1828ko testuan badugu zenbait salbuespen:

gogoagazcoa
aoagazcoa

Ondorengo aipuetan, instrumentala funtzioa izan dut kontutan eta sozietiboaren kasu markaz agertzen direnak, berezkoa dutenekin batera ezarri ditut.

Partitiboa

*Doktriniaren lau partiak - 1858**Eskuskribua**Londres**Ruth-en liburua - 1872**Loiola**Paris*

-(r)ic
Seigarrena, aragoizco **pe-**
caturic ez eguitia.

7.orr.
I. Bada curtziaac **bauc**
orreen contra **indarric** ?.

13.orr.
I. Bauc Jangoicoac, guc
leguez, **gorputzic** ?.

19.orr.
I. Eta nortzuc dagoz obli-
gauric vigiliya, ta barau egu-
netan **oquclariic** jan ez ei-
ten;... : eta **arrauntzaric**,
ta esne **gauzaric** garizuman,
bulda **bagaric**, yan ez eiten?
50. orr.

-(r)ic
I. Bada cursiac **virtu-**
teric bauc euren contra ?.

3.orr.
E. Dire fedeco **misterio-**
ric principalenac.

5.orr.
I. Bauc Jangoicoac
gorputsic gneuc legues ?.

7.orr.
I. Credo eta fedeco Ar-
ticulues ganeti sinistuitendosu
beste **gauseric** ?.

11. orr.
E. Bere usen santuen **Ju-**
rementoric es etia **alperric**.
16. orr.

-(r)ic
I. Bada Cursiac **virtu-**
teric bauc euren contra ?.

6.orr.
E. Dire Fedeco **Misterio-**
ric prinsipelenac.

12.orr.
I. Bauc Jangoicoac
gorputsic gneuc legues ?.

17.orr.
I. Credo, eta Fedeco Ar-
ticulues ganeti sinistuiten do-
su beste **gauseric** ?.

30. orr.
E. Bere usen santuen **Ju-**
rementoric es etia **alperric**.
44. orr.

-(r)ic
Ez nei-su **indarric** eguin,
su[X] desamparetaco, eta juan
nadin;...

I - 16
..., eriyotzia espada, beste
gausaric estago seuganic a-
partauco nabenic.

I - 17
..., neuc **duda baric** artu-
co zaitudaz, bici da Jauna...

III - 13
...Cegaitic ce ez tago bes-
te **cenideric** ez ~~peda~~ pazara
zu lenengoa zariana, eta neu
bigarrena nazana....
IV - 4

-(r)ic
Ruthec erantzun eutzan:
Ez nei-su **indarric** eguin su
desamparetaco,...

I - 16
..., eriyotzia espada, bes-
te **gausaric** seugandic apar-
tauten banau.

I - 17
..., neuc **duda-baric** artu-
co zaitudaz; bici da Jauna....

III - 13
...; Cegaiti ce ez dago bes-
te **cenideric** ezpazara zu le-
nengoa zariana, eta neu biga-
rren nazana.
IV - 4

Genitiboa (edutezkoa)

Kristinau doktrina
1828

Doktriniaren lau partiak - 1858
Eskuskribua

Ruth-en liburua - 1872
Loiola
Paris

<p>Mugagabea:</p> <p>-(r)en</p> <p>I. Eta cer esan gura dau Cristoren guizonac ?</p> <p>10. Orr.</p> <p>E. Obra onen bat asten dogun guziyan, edo tentaciñoren baten, necesidade, edo peligroren baten aurquittuten garianian:...</p> <p>... eta Justuen Linboa, edo Abrahamen Senoa.</p> <p>24. Orr.</p> <p>...: fediareen contraco guzaren bat sinistuten dabenac; edo fedeco misteriyo santuren baten dudetán dabenac; ...</p> <p>37 - 38. Orr.</p> <p>...; edo Sacramenturen bat disposiciñoec charragaz artzaiten dabenac.</p> <p>38. Orr.</p>	<p>Mugagabea:</p> <p>-(r)en</p> <p>E. Cristoren guisona, edo Cristoren dicipulue.</p> <p>1. Orr.</p> <p>E. Obra onembat asten dogun gustien, edo tentasiñoec, necesidade, edo peligroren baten aurquittuten garianian:...</p> <p>2. Orr.</p> <p>E. Cristiñeu fiel gustiee dauquiela parte bestien obra onetan gorputs baten satiee legues, sein den Elexia.</p> <p>10. Orr.</p> <p>I. Eta pecatu mortalen bat echiten dabenac ...</p> <p>24. Orr.</p> <p>E. Bai Jaune ostie consagraduen Jesuchristoen gorputsegas vatera dago vere odola, arimia eta Jangoicotasune; eta bardin calis consagraduen Jesu Christoen odolagas vatera dago...</p> <p>27. Orr.</p>	<p>Mugagabea:</p> <p>-(r)en</p> <p>Ruth-en liburua</p> <p>Sarrera</p> <p>Jues baten demporan, ...</p> <p>I - 1</p> <p>Eta il san Elimelech</p> <p>Noemiren senarrac, ...</p> <p>I - 3</p> <p>...ain sala andie Ruthen borondatia...</p> <p>I - 18</p> <p>Ruth-ec Booz-en soluan galburuac batzen ditu.</p> <p>II - 0</p> <p>...ceure otzainen bategaz, ...</p> <p>II - 13</p> <p>...aspel-mota baten ondora, ...</p> <p>III - 7</p> <p>...: Noemien soloa...</p> <p>IV - 5</p> <p>...celan neuganaten di-siñoan Elimechen, Chelionen eta Maalonen ondasune-tan, ...</p> <p>IV - 9</p>	<p>Mugagabea:</p> <p>-(r)en</p> <p>Escritura Santaco Ruth-en Liburua, ...</p> <p>Azala</p> <p>Jues baten demporan, ...</p> <p>I - 1</p> <p>Eta il san Elimelech</p> <p>Noemiren senarra, ...</p> <p>I - 3</p> <p>...ain sala andie Ruthen borondatia ...</p> <p>I - 18</p> <p>Ruth-ec Booz-en soluan galburuac batzen ditu.</p> <p>II - 0</p> <p>...ceure otzainen bategaz, ...</p> <p>II - 13</p> <p>...aspel-mota baten ondora, ...</p> <p>III - 7</p> <p>...: Noemien soloa...</p> <p>IV - 5</p> <p>...celan neuganaten di-tudan Elimelech-en Chelionen eta Mahalon-en ondasune-tan, ...</p> <p>IV - 9</p>
---	---	---	---

Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:				
-aren Cristiñau doctrinariaren es- plicaciñoia itandu, ta eranzu- ten dala. ... Jangoicoaren graciya gaitic. 10. Orr. 10. Orr. 10. Orr. E. Aitiaren , eta Semiarren , eta Espiritu Santuaren uenian. 12. Orr. E. Yaquinic , eta entendi- duric Aita guria, eta beste E- lessa Ama Santiaren oraci- ñoac. 14. Orr. E. Emoiteco ezauera ar- guiyago bat gueure Jangoi- coarena , eta JESU Cristo gueure Erredentoriarena . 16 - 17. Orr. E. Da Jangoico biciyaren Semia,...	-aren / -en Cristiñau doctrinariaren Lau partiac. 1. Orr. I. Sein de Cristifñeuen señalia ? 1. Orr. E. Aitiaren , eta semiarren , eta Spiritu santuaren usenian. Amen. 2. Orr. ...eta beste Elexa ama santien orasinoiac. 4. Orr. ...gueure Jangoicoena , eta Jesu Christo gueure erreden- tortiena . 5. Orr. E. Da Jangoico visien semia... 7. Orr. ... guison eguinsala Ama Virginien entraña gustiz gar- bietan, es guisonen obras, espada espiritu santuen vir- tutes vere donsellatasunen calte vaga. 8. Orr. E. Es jaune , espada bac- arric oguien eta ardaoen uru-dic edo accidientiac... 28. Orr.	-aren / -en Cristifñeu doctrinien Lau partiac. 1. Orr. I. Sein de Cristifñeuen señalia ? 2. Orr. E. Aitiën , eta semien , eta Espiritu Santuen usenian. Amen. 5. Orr. ...eta beste Elessa Ama Santien orasinoyac. 9. Orr. ...gueure Jangoicoena , eta Jesu Christo gueure Erreden- tortiena . 13. Orr. E. Da Jangoico bisien Semia... 18. Orr. ...guison eguin sela Ama Birjinien entraña gustis garbietan; es guisonen obras, espada Espiritu Santuen bir- tutes bere donsellatasunen calte baga. 21 - 22. Orr. E. Es Jaune , espada baca- rric oguien eta ardaoen irudi, edo asidentiac... 75. Orr.	-aren / -en ... eta Jangoicoaren escu- ba dago yaquinic neure con- tra. I - 13 ...eta esan eutsan guizonen icena, Booz deituten zala. II - 19 ...eguitariecas batzandute- co, garagarren eguiteraldia amaitu artian. II - 21 ...Elimelech gueure anajen lur-parte bat;... IV - 3 Nai bozu ceuretzat gueratu cenidetasunaren escubi- dea,...	-aren / -en ...cein defuntuen emastia izan zani;... IV - 5 ...: Errenuntziatien dot ce- neitassunen derechoa; cegai- tic ce eciñ dot nic amaitu edo amatau neure familien des- cendencia... IV - 6 ...Au iziten zan Israelen cesñoaren testimonioa. IV - 7	-aren / -en ... eta Jangoicoaren es- cuba dago yaquinic neure con- tra. I - 13 ...eta esan eutsan guizonen icena, Booz deituten zala. II - 19 ...eguitariecas batzandute- co, garagarren eguiteraldia amaitu artian. II - 21 ...Elimelech gueure anajen lur-parte bat;... IV - 3 Nai bozu ceuretzat gueratu cenidetasunaren escubi- dea,...	-aren / -en ... eta Jangoicoaren es- cuba dago yaquinic neure con- tra. I - 13 ...eta esan eutsan guizonen icena, Booz deituten zala. II - 19 ...eguitariecas batzandute- co, garagarren eguiteraldia amaitu artian. II - 21 ...Elimelech gueure anajen lur-parte bat;... IV - 3 Nai bozu ceuretzat gueratu cenidetasunaren escubi- dea,...	-aren / -en ... eta Jangoicoaren es- cuba dago yaquinic neure con- tra. I - 13 ...eta esan eutsan guizonen icena, Booz deituten zala. II - 19 ...eguitariecas batzandute- co, garagarren eguiteraldia amaitu artian. II - 21 ...Elimelech gueure anajen lur-parte bat;... IV - 3 Nai bozu ceuretzat gueratu cenidetasunaren escubi- dea,...

Mugatu plurala:	Mugatu plurala:	Mugatu plurala:	Mugatu plurala:
-en ... Jaun bat ecin gueiyagotan ona, poderoso, sabiyoa, justoa, gauza guztihen principioa, eta acabua.	-en ...: Jaun bat gustis ona, poderoso, sabioa, justoa, gauze gustien principio eta fine.	-en ...: Jaun bet gustis ona, poderoso, sabioa, justoa, gauze gustien principio eta fine.	-en ...:juan satese seuben amen echetara.
17. Orr. E. Bai Jauna, lau dagoz lurraren biyotzian; eta dereche condenaduen Infernua, Purgatorioa, seinen Linboa, eta Justuen Linboa, edo Abrahamen Senoa.	5. Orr. E. Christineu fiel gustiec dauquiela parte bestien obran onetan gorputs baten satiec legues, sein den Elexia.	13. Orr. E. Cristineu fiel gustiec dauquiela parte bestien obran onetan, gorputs baten satiec legues, sein den Elessia.	I - 8 ..., suertian tocauco jachubesan senarren echetan.
24. Orr. Purgatorioa da lecu bat, ceimetara yoaten dirian gracyan ilten dirianen animac....	10. Orr. E. Da fiel christineuen congregacinoia seinen burue da Aite Santue.	27. Orr. E. Da fiel Cristineuen congregacinoia, seinen burue da Aite Santue.	I - 9 ...Aguinduten banosu, juango naz solora, eta batuco dodaz eguitarien escuetatic jausten direzan garagar buruac, nongura aurkituten bot guresuen carifua....
24. Orr. I. Cer simistuten dozu esaten dozunian: simistuten dot Santuen comuniñoa ?.	10. Orr. I. Ser esan gure dau pecatuen paracinoiac ?.	27 - 28. Orr. I. Ser esan gure dau: Peccatuen Paracinoiyac ?.	II - 2 ..., eta batuten zitusan galburuac eguitarien ostetic:....
27. Orr. I. Cein da oracinoen artian onena ?.	15. Orr. M. Bada vardin eingo deutesu veste Santuen imaginai vere.	28. Orr. M. Bada bardin eingo deutesu beste Santuen imaginai bere.	II - 3 ...: bada etzara gaste probien edo aberatsen ondoren ibili.
31. Orr. E. Aztuen contuac, ta barranti emonac simistuten dituzanac:...		40. Orr. ..., eta zeurie esatia emen jarriric dagosan guztien aurrian eta neure errico anchiñaco guizonen aurrian....	III - 10 ..., eta zeuri esatia emen jarriric dagosan gustien aurrian eta neure errico anchiñaco guizonen aurrian.
38. Orr.			IV - 4

Soziatiboa

Kristinau doktrina
1828

Mugagabea:

-(e)gaz

Irugarrena, gorputza, ta
arimia batu cituzan
alcarregaz.

22. orr.

I. Aita guria esaten dozu-
nian **nogaz** berba eguiten
dozu ?.

31. orr.

Doktriniaren lau partiak - 1858
Eskuskribua
Londres

Mugagabea:

-(e)gas

Irugarrena á arime eta gor-
putsa batu eguisen **alcarre-**
rgas.

8. orr.

I. Patemosterra esaten do-
sunian **nogaz** verba eitiosu ?.

12. orr.

31 - 32. orr.

Ruth-en liburua - 1872
Loiola
Paris

Mugagabea:

-(e)gas / -(e)gaz

Elimelech bere emaste eta
semiecas Moab-eco lur aldera
doa. Noemi ostera **Ruth-egaz**
Bethlehem-era biurtuten da.

I - 0

Ceñeri erantzun eutsan: au
da a Moabitarra; Moabaco pa-
ragetic etorri zan **Noemigaz**.

II - 6

...comparau ecin nazalaco
ceure otzaiñen **bategaz**.

II - 13

Mugagabea:

-(e)gas / -(e)gaz

Irugarrena, a arime eta
gorputse batu eguisen **alca-**
rregaz.

23. orr.

I. Patemosterra esaten do-
sunian, **nogaz** berba eitiosu ?.

31 - 32. orr.

II - 6

...comparau ecin nazalaco
ceure otzaiñen **bategaz**.

II - 13

Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:
-agaz E. Da eguitia iru curtze es- cu escoaco orcoroagaz; lelen- goa becoquyan, bigarrena ao- an, irugarrena bularrian, gue- ure Jangoicoagaz berba eguiten dogula. 11. orr. E. JESU Cristoc Jangoico dan partez daucala gloriya bardina Aitiagaz , ta Espiritu Santuagaz : eta guizon dan partez beste guztiyac baño gueiyago. 26. orr. E. Gueure Jaun, eta Jan- goicoagaz . 31. orr. E. Ama Virginiagaz . 35. orr.	-agaz E. Eitia iru curce escu es- cuaco ats orcoroagas; lelen- goa becoquin, bigarrena aooan, irugarrena bulerrian, berva ei- ten dogule guere Jangoicoa- gas . 2. orr. I. Patemosterra esaten do- sunian nogas verba eitiosu ? E. Gueure Jangoicoagas . 12. orr. I. Avemarie edo Salvia esaten dosunian nogas verba eitendosu ? E. Ama Virginiagas jaume. 14. orr.	-agaz E. Eitia iru curce escu es- coaco ats orcoroagas; lelen- goa becoquien, biguerrena ao- an, irugarrena bulerrian, ber- ba eiten dogule gueure Jan- goicoagas . 3. orr. I. Patemosterra esaten do- sunian, nogas berba eitiosu ? E. Geure Jangoicoagas . 32. orr. I. Abe Maria edo Salvia esaten dosunian, nogas berba eiten dosu ? E. Ama Birjiniagas , Jaume. 39. orr.	-agaz / -agaz ...Baye Ruth alcartusan bere amaguñerragas . I - 14 Eidu san Noemic Ruth Moabita bere errenagas pelegrinaciñooco lurretic;... I - 22 Ori-Booz-ori, ceñen nes- cañillagaz sagoz batzanduric soloan,... III - 2 ...laster ezcondu biozu Ruth Moabitarragaz ,... IV - 5

Mugatu plurala:**-acaz**

Eta bota ura **berbacaz**
batera.

59. orr.

E. Confesau, venialacaz
batera, leenago confesauta
daucan pecatu mortalen bat
bere.

70. orr.

Mugatu plurala:**Mugatu plurala:****Mugatu plurala:****-acaz / -acaz**

..., eta doa Moaldera, Noemi bere emaste, eta bere seme **biecas**,...

I - 0

...Noemic alargunac Gueratusan bere seme **biecas**.

I - 3

Seinsuec escondu sirian Moabitaco **andracas**,...

I - 4

...euquidosuen moduan nigas eta **defuntu-ecaz**.

I - 8

..., ez zaitetz apartau Iecu onetic; baña batzandu zaitetz neure **otzaiñacaz**,

II - 8

Jaunac emon deizula zarie ceure ~~ebaez~~ **eguitadiacaz**...

II - 12

...: bada **biciecaz** euki dabene caridadia euki dau bere **defuntuecaz**:...

II - 20

...: Bai-ta bere agundu eustan aimbeste demporaguiño **eguitariecaz** ni batzandute-co...

II - 21

Mugatu plurala:**-acaz / -acaz**

Elimelech bere emaste eta **semiecas** Moab-eco lur alde-
ra doa.

I - 0

..., eta Noemi Gueratusan bere seme **biecas**.

I - 3

Seinsuec escondu sirian Moabitaco **andracas**,...

I - 4

...seubec euquidosuen moduan, **illacaz** eta nigas.

I - 8

..., ez zaitetz apartau Iecu onetic: ezpada bazandu zaitetz neure **otzaiñacaz**.

II - 8

Jaunac emon deizula zarie ceure **eguitadiacaz** ...

II - 12

...bada **biciecaz** euki dabene maitaeria euki dau bere **illacaz**:...

II - 20

...: Baita bere agundu eustan ni aimbeste demboraguiño **eguitariecas** batzandute-co...

II - 21

Instrumentala

Kristinau doktrina
1828

Doktriniaren lau partiak - 1858
Eskuskribua

Ruth-en liburua - 1872
Loiola

Paris

Mugagabea:

Mugagabea:

Mugagabea:

Mugagabea:

Mugagabea:

-(e)z

E. Ez iñori gachic eguitia, ez **obraz**, ez **berbaz**, ezta **desioz** bere.

43. orr.

E. Jangoico dan **partez**, ez Jauna, dalaco espiritu purua; baya bai guizon dan **partez**.

19. orr.

E. Batuten crialala barriro bere gorputz, ta arima **gloriyaz** betia, ostera iños il ezeti-teco.

25. orr.

E. Erreinau daiyala Jan-goicoac gure arimetan emen lurrian **gracyaz**, eta guero emon daigula gloriya.

32. orr.

-(e)s

E. Natureleza vi, vata Jaungoico dan **partes** eta vestia guison dan **partes**....

7. orr.

.... es guisonen **obras**, es-pada spiritu santuen **virtutes** vere donsellatasunen calte vaga.

8. orr.

E. Erreineu daguila Jan-goicoac gueure arimetan emen lurrian **grasias**, eta guero emondaigule glorie.

13. orr.

E. Es quendu, es euqui, es gure bestena javien **vorondates** contra.

18. orr.

-(e)s

E. Naturelesa bi, bata Jan-goico dan **partes**, eta bestia guison dan **partes**....

18. orr.

.... es guisonen **obras**, es-pada Espiritu Santuen **virtutes** bere donsellatasunen calte baga.

21 - 22. orr.

E. Erreineu daguile Jan-goicoac gueure arimetan emen lurrian **grasias**, eta guero emon daiigule gloria.

34. orr.

E. Es quendu, es euqui, es gure bestena javien **borondates** contra.

47 - 48. orr.

-(e)gas / -(e)gaz

Egon zan bada garagar bu-ruac topetan soloan arratsaldeartean: eta astindutazkero eta joazkero makilla **bategaz**,...

II - 17

-(e)s / -(e)z

.... **isenes** batac Orpha, eta bestiac Ruth:....

I - 4

...., asi sirian **negarres**,

I - 9

...Gustis-poderozac

garrastasunes betenabelaco.

I - 20

Cegaiti ce erri gustia neure urien **atez** barrure bici danac daki,...

III - 11

-(e)gas / -(e)gaz

Egon zan bada galburuac topetan soloan arratsaldeartian: eta batu citusan galburuac makilla **bategaz** joaz eta astinduric,...

II - 17

-(e)s / -(e)z

... **isenes** batac Orpha, eta bestia Ruth:....

I - 4

...., asi sirian **negarres**.

I - 9

Gustis-poderozac

garrastasunes betenabelaco.

I - 20

...neure urien **atez**-barrure bici dan erri gustieci,...

III - 11

Mugatu singularra:	Mugatu singularra:	Mugatu singularra:
<p>-agaz</p> <p>E. Da eguitia iru curtze es-cu escoaco orcoroagaz, lengoa becoquiyan, bigarrena aoan, irugarrena bularrian, gueure Jangoicoagaz berba eguiten dogula.</p> <p>11. orr.</p> <p>E. Cristoc berian bere eriyotziagaz bencidu cituzalaco.</p> <p>13. orr.</p> <p>E. Lelengoa, formau eban gorputz bat Ama Virginiaren Sabel santuan bere odol guztiz garbiyagaz.</p> <p>22. orr.</p> <p>E. Da arimaco sensun, edo potenciyaçaz eguiten dana: memoriyagaz gogora gauza onen bat ecarten dogula: entendimentuegaz gogoan gauza ori darabilgula, ta bere ganian pensetan dogula: eta borondatiagaz afectoac, eta de-seo santuen frutu onac ateraten doguzala: contu daigun, pecatuen gorrotoa, humiltasuna &a.</p> <p>30. orr.</p>	<p>-agaz</p> <p>E. Eitia iru curce escu es-cuaco ats orcoroagas: lenglgoa becoquin, bigarrena aoan, irugarrena bulerrian, berva eiten dogule guere Jangoicoagas.</p> <p>2. orr.</p> <p>E. Bensidu ebalaco Christoc berian bere eriosiagas.</p> <p>3. orr.</p> <p>E. Bere poderioagas bacarric eiten dabelaco gure daben gustie ?.</p> <p>6. orr.</p> <p>E. Lelengoa formau eguin gorputz bat Ama Virginiensavel santan bere odol gustis garviagas.</p> <p>8. orr.</p> <p>E. Contriciñoço damuegas confesau baño lenago alcansetan dalaco pecatuen par-casiñoia, eta Jangoicoen gra-sie; baie atriciñoço damuegas bacarric es confesiñoagas batera espada.</p> <p>24. orr.</p>	<p>-agaz</p> <p>E. Eitia iru curce escu es-coaco ats orcoroagas: lenglgoa becoquien, biguerrena aoan, irugarrena bulerrian, ber-ba eiten dogule gueure Jan-goicoagas.</p> <p>3. orr.</p> <p>E. Bensidu euesalaco Christoc berian bere eriosiagas.</p> <p>7. orr.</p> <p>E. Bere poderioagas bacarric eiten dauelaco gure dauen gustie ?.</p> <p>16. orr.</p> <p>E. Lelengoa, formau eguin euen gorputz bet Ama Birji-niaren sabel santuen bere odol gustis garbiegas.</p> <p>22. orr.</p> <p>E. Contriciñoço damuegas confesau baño lenago alcansetan dalaco pecatuen par-casiñoia, eta Jangoicoen gra-sia; baye Atrisiñoço damuegas bacarric es confesiñoagas batera espada.</p> <p>64. orr.</p>

Mugatu singularra:

-agaz

..., cegaiti ce oinzungo **ontasunagaz** lenengoa goitu dozu: ...

Mugatu singularra:

Mugatu singularra:

-agaz

E. Eitia iru curce escu es-coaco ats **orcoroagas**: lenglgoa becoquien, biguerrena aoan, irugarrena bulerrian, ber-ba eiten dogule gueure Jan-goicoagas.

3. orr.

E. Bensidu euesalaco Christoc berian bere **eriosiagas**.

7. orr.

E. Bere **poderioagas** bacarric eiten dauelaco gure dauen gustie ?.

16. orr.

E. Lelengoa, formau eguin euen gorputz bet Ama Birji-niaren sabel santuen bere odol gustis **garbiegas**.

22. orr.

E. Contriciñoço **damuegas** confesau baño lenago alcansetan dalaco pecatuen par-casiñoia, eta Jangoicoen gra-sia; baye Atrisiñoço **damuegas** bacarric es **confesiñoagas** batera espada.

64. orr.

Mugatu plurala:	Mugatu plurala:	Mugatu plurala:	Mugatu plurala:
<p>-acaz</p> <p>E. Da eguitia curte bat escu escoaco atz biyacaz, becoquiric bularrera, ta ezquerreco sorbaldaric escoacora, ucentetan dogula Trinidad egutziz santua.</p> <p>12. orr.</p> <p>E. Da arimaco sensun, edo potenciycacz eguiten dana:...</p> <p>30. orr.</p> <p>I. Cer da oraciao bocala ?</p> <p>E. Da berbacaz eguiten dana,...</p> <p>31. orr.</p> <p>I. Nortzuc, bada, eguiten daudee pecatu mortala alango desio bagaco biraoacaz ?</p> <p>44. orr.</p> <p>E. Biciric, Jauna, Ceruan dagoan leguez, baya estalduta oguiyaren eta ardaoarean irudiyacaz, edo accidentiacaz.</p> <p>73. orr.</p>	<p>-acaz</p> <p>E. Eitia curcebat escu escoaco ats biecas becoquiric eta bularrera ezquerreco sorbaldaric eta escoacora, aitetuten dogule Santisime Trinidadia.</p> <p>2. orr.</p> <p>I. Segas isensan ungidue ?</p> <p>E. Espiritu santuaren gracie eta doiacaz.</p> <p>8. orr.</p>	<p>-acaz</p> <p>E. Eitia curse bat escu escoaco ats biecas, becoquiric eta bularrera, ezquerreco sorbaldaric eta escoacora, aitetuten dogule Santisime Trinidadia.</p> <p>4 - 5. orr.</p> <p>I. Segas isen san unjidue ?</p> <p>E. Espiritu Santuen gracie, eta doyecaz.</p> <p>21. orr.</p>	<p>-acaz</p> <p>..., eta ezcu biecaz ondo oratu.</p> <p>III - 15</p> <p>...: Eztot gure biurtu zaitetzala ceure amaguñarregana escu utzecaz.</p> <p>III - 17</p> <p>III - 17</p> <p>escu utsecaz.</p>
<p>-acaz</p> <p>I. Credo eta fedeco Arcticuluez gaineti beste gauzeric simistuten dozu ?</p> <p>28. orr.</p>	<p>-as</p> <p>I. Credo eta fedeco Arcticulues ganeti simistutendosu beste gauzeric ?</p> <p>7. orr.</p>	<p>-as</p> <p>I. Credo, eta Fedeco Arcticulues ganeti simistutendosu beste gauzeric ?</p> <p>30. orr.</p>	

2.6.- Aditza:**2.6.1.- Aspektua:**

Ekintza bukatua dela adierazten digun aspektu mota, hau da [+ buk.], zenbait era edo forma ezberdinez agertzen zaigu testu hauetan:

-a(d)u
-tu / -du
-i

Azken biak aski ezagunak eta erabiliak dira Euskal Herriko euskalki guztietan eta ez dute aipamen berezirik behar.

Lehenengoa, aldiz, bizkaieraren ezaugarritzat hartzen den partizipio berezia osatzeko atzizkia dugu.

Aspektu burutua adierazteko, bada beste egitura bat 1858ko dotrinan. “-rik”-dun partizipioak ditugu hain zuzen:

E. Bai jaune Escriure santan dagoan gustie eta Jangoicoac
errebeladuric deuten gustie bere Elexiari.

11. orr.

Aditz forma hauei, Alfonso Irigoienek IRAGAN PERFEKTU ABSOLUTUA deitzen die¹.

Lehen aipatutako aspektuaren osakera, edo bestela esanda partizipioaren forma, erabakiorra da orainaldiko aspektua eta aditz izena osatzeko erabili behar dugun atzizkia aukeratzeko unean. Orainaldiko aspektua, hau da [-buk., -gert., -punt.], lau atzizki ezberdinez osatua agertzen zaigu testuotan:

-(e)tan
-iten
-(t)zaiten
-ten

a) “-a(d)u”-dun partizipioei, normalean “-(e)tan” aspektu marka atxekitzen zaie:

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>
juzguetan	consentitan	enterretan
pertenebietan	obliguetan	bolbitan
perseguietan	esperetan	escapetan
adoretan	adoretan	topetan

Atzizki bera “gorde” aditzak hartzen du, aipaturiko partizipio forma ez badu ere:

1828ko dotrina:

E. Bere mandamentuac **gordetan** dituzanac.

37. orr.

1858ko dotrina:

E. Bere mandamentuec **gordetan** dabesanac.

16. orr.

Beste salbuespen bat, “parkatu” aditza dugu. Kasu honetan “-tu”-z bukatutako

¹ IRIGOIEN, Alfonso: “Euskal berboaren sistema perifrastikoko aspektu denborez” in *De re philologica uasconicae* II. 91-99 orr. Bilbo, 1987.

partizipioa bada ere, “-a(d)u”-dun partizipioen jokaera bera du:

1828ko dotrina:

...: eta parcatu eiguzuz gueure zorrac, gueuc gueure zordunai **parquetan** deutseguzan leguez:...

4. orr.

1858ko dotrina:

E. Parcatu eigusus gueure sorrac, selan gueuc **parquetan** deutsugusen gueure sordunei.

13. orr.

b) “-n”-z bukatuturiko partizipioek, normalean “-iten” atzizkia eskatzen dute:

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>
igoiten	igoiten	-
emoiten	emoiten	-
urteiten	urteiten	-

Baina salbuespen gisa honakoak ditugu:

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>
edaten	edaten	edaten
esaten	esaten	esaten

d) “-tu / -du”-z osoturiko partizipioek, infinitiboa silaba bakarrekoa denean, “-(t)zaiten” atzizkia hartzen dute:

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>
elzaiten	elsaiten	-
artzaiten	arsaiten	-
galtzaiten	-	-
sartzaiten	(sarsaitorduen)	-
quenzaiten	(quensaiteco)	-

Salbuespen modua 1828ko dotrinan, behin, <**sartuten**> agertzen dela aipatu behar da.

e) Gainerako partizipio guztiek, hau da “-i”, “-o”, “-n” eta “-tu / -du”-z bukatuturikoek (azken hau silaba bat baino gehiagoko infinitiboak direnean), “-ten” atzizkia hartzen dute. Baina aipatutako atzizki hau hartzean —beste euskalkietan ez bezala— bizkaierak ez du partizipioaren marka galtzen, berau “-tu / -du” denean. Laudioko aldakian portaera bera dugu:

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>
yausten	aitetuten	deituten
sinistuten	sinistuten	guyetuten
eranzuten	iaten	juaten
itanduten	yaioten	viurtuten
ciñatuten	irecasten	aguinduten
asten	asten	eroaten

Orain arte orainaldiko aspektua eta aditz izenak osatzeko azaldutako arauak ez dira beti betetzen. Testu guztien artean arregularrena 1828ko dotrina da, eta normalean azaldutako arau hauek betetzen ditu salbuespenen bat bada ere.

1858koan anabasa handiagoa dago eta “-iten” eta “-ten” formak nahasten dira, “-iten”-ez osatzeko joera dagoela ikusten delarik. Kasu batetan ere, “-(e)tan” forma agertzen da aurreko arauen arabera ez dagokion aditz batekin. Azken hau, agian, erdaratik hartutako mailegu bat izateagatik gertatzen da:

parcatuten	parcatuiten	parquetan
sinistuten	sinistuiten	-
-	bedeinquetuiten	-
aurquituten	aurquituiten	-
-	siguinetuiten	-

1872 urteko testuan askoz ere sinplifikatuagoa agertzen zaigu aditz forma hau, lau aldakin agertu barik bi baino ez dugularik; “-ten” eta “-(e)tan”, hain zuzen:

viurtuten	enterretan
deituten	bolbitan
juaten	topetan
aurkituten	neguetan (L) / uketan (P)
aguinduten	
jausten	

1828 eta 1858ko dotrinetan [-buk., -gert., -punt.] aspektua adierazteko, nolabaiteko kutsu arkaizantea duen beste baliabide bat aurki dezakegu. Aipaturiko aspektua markatzeko, **eroan** aditza erabiltzen zen laguntzaile gisa. Ondoan transkribatutako testuotako pasarteetan agertzen zaigu erabilera hau:

1828ko dotrina:

E. Cerura **guedar eguin daroan** pecatua, eta Jangoicoac aserre **castigau daroiana**.

58. orr.

I. Eta nortzuc **eguin daroez** euren confesiñoac damu bagaric, eta propositu bagaric?

66. orr.

E. Euren buruai, ta besteenai baque ona **emon daroyoenac**.

87. orr.

1858ko dotrina:

E. **Esan daroe** atrisiñoecoa dala bastante, baie obeto eta segurugo da eroatia contriciñoecoa; eta au logretaco diligensie eingo dau confesetan danac.

24. orr.

2.6.2.- Aoristoa:

Aditzari dagokionez, kasu aipagarri bat dugu 1858ko dotrinan. Dotrina honen bertsio biak erkatzen baditugu, enkarnazioko misterioak aipatzean ezberdintasun nabaria soma dezakegu testu bien artean:

Eskuskribua

Lelengoa **formau eguin** gorputs bat
Ama Virjiniaren savel santan bere odol
gustis garviegas.

Bigarrena **criedu eguin** arime bat
esebere eserianic.

8. orr.

Londreseko argitarapena

Lelengoa, **formau eguin euen** gorputs
bet Ama Birjiniaren sabel santuen bere odol
gustis garbiegas.

Biguerrena, **criedu eguin euen** arime bat
esebere eserianic.

22-23. orr.

Aurrean ezarritako pasarteetan, ortografia eta fonetika mailako ezberdintasunez gain badugu beste gauza nabarmen bat aditzetan. Dotrina honen egileak, “**formau eguin**” eta “**criedu eguin**” aditzak ipini bazituen ere, transkribapena eta argitarapena egitean Bonapartek “**euen**” laguntzailea ezarri zuen. Dirudienez, Bonapartek “**eguin**” partizipiotzat hartu zuen eta itzultzailea okertu zelakoan aditz laguntzailea ezarri zuen berak egindako argitarapenean.

Dotrina honetan zehar hauen antzeko beste kontesturik izango ez bagenu, agian, ez genioke honi bestelako garrantzirik emango; baina lehentxoago ikusitakoen ondoan, honako hau daukagu:

Eskuskribua

Irugarrena á arime eta gorputsa **batu**
eguisen alcarregas.

8. orr.

Londreseko argitarapena

Irugarrena, a arime eta gorputse **batu**
eguisen alcarregas.

23. orr.

Azken hau ikusita, aurreko testuetan agertu zaigun “**eguin**” hori, aditz partizipioak ez direla susma dezakegu; “**egin**” aditzaren adizki jokatuak baizik. Honela izanda, zera edukiko genuke:

hark - hura:**eguin****hark - haiek:****eguisen**

Baina kontestuaren arabera pertsonak eta, zeintzu diren ikustea erreza bada ere, zein aditz formak ditugu honako hauek?

Zentzuaz, badirudi indikatiboko iraganari dagozkiola. Baina paradigma honen aditz laguntzaileak honako hauek ditugu, dotrinan zehar agertzen den hainbeste adibidetan ikus dezakegunez (bokaledun formak, Londreseko argitarapenean baino ez dira agertzen):

hark - hura:**eban / euan****hark - haiek:****eben / euen**

Beraz, subjuntiboko iraganaz osatutakoak baina indikatiboko iragana zentzua duten aditz formak ditugu aipatutako hauek.

Aditzak jokatzeko era hau ez da ezezaguna euskal literaturan zehar. Oso testu zahar askotan ditugu honen adibideak. Leizarragaren *Jesus Christ gure Iaunaren Testamentu Berria*-n (1571), esaterako, oso maiz agertzen dira honelako formak:

Eta Afac **engendra ceçan** Iofaphat. Eta Iofaphatec **engendra ceçan**
Achaz. Eta Achazec **engendra ceçan** Ozias.

I - 8

Bizkaieraren eremuan baditugu aditz-joko berezi honen beste zenbait adibide. Esate baterako, 1896an W. J. van Eys-ek argitara eman zuen 1596ko atsotzitzen artean, honakoa topa dezakegu:

Oçac **yl eguia(n)** Mayaça,
ta ni afenenza.

535. atsotitza

Bizkaieraren eremuan ere, Rafael Mikoletak 1953.an egindako *Modo breve de aprender la lengua Vizcayna* liburuxoan, badugu aditz mota honen beste zenbait adibide. Dena den, aurki ditzakegun adibideen gaztelerazko bertsioak ez daude denbora berean emanda. Alde batetik, “**egin**”-en aditz-jokoa azaltzean “*Pretérito Pluscuamperfecto del Indicativo*” izendatu zuen:

PRETER.º PLUSQUAM PREF.º

	SING. ^R	PLURAL
Yo hauia hecho	— nic eguin eguian	Nosotros auiamos hecho — guc eguin guenguian
Tu hauias hecho	— suc eguin senguian	Vosotros auiades hecho — suec eguin senguian
Aquel hauia hecho	— ac eguin eguia	Aquellos auian hecho — aec eguin eguien

5. orr.

Geroxeago, aldiz, liburuskan eskaini zigun elkarrizketa eta poemetan lehenago aipatutako zentzuaz itzuli zituen aditz formok:

A. Memoria de la ropa de mi amo que lleuo la luandera, ...	A. Memoria ene gasaben trapu ycusleac eroan eguisanena , ...
--	--

30. orr.

Dempora baten on oynerechu
baya **mudadu nindia** ...
Baya, besteren **astu senguia**
nigasco on erechia...

En un tiempo quiçe bien,
pero ya **mude**: ...
Pero por otro **me oluidastes**
el amor que tenias conmigo: ...

34. orr.

Hauetaz gain, **XVII.** mendean honakoa dugu, Martin Ochoa de Capanagaren *Exposición breve de la doctrina Cristiana* (1656) liburuan:

...**pecatu eguian**...

Kontestuon berezitasuna, beraz, ez datza jokatzeko eran; **XIX.** mendearen erdialdeko testu batean agertzean baizik. Aoristodun forma hauek, aintzinean usuagoa zen erabilera berezi honen lekuko ditugu.

Honela izanda, eskuskribua zuzendu nahian Bonapartek aditz laguntzailea ezarri zuenean, “**egin**” adizkia partizipiotzat hartu zuela eta okertu egin zela ondoriozta dezakegu.

2.6.3.- Aditz paradigmak:

2.6.3.1.- Aditz laguntzaileak:

a)

INDIKATIBOA

NOR:

IZAN

Oraina

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
nas	nas	nas / naz	-
da	dá / da*	da	-
gara	gara	gara	gara
zara	sara	zara / (zariala)	-
-	-	zare / saré	-
dira	diré / dire*	dirés / direz	dira

* Londresen argitaratutako dotrinan ez da tiletun adizkirik agertzen.

Iragana

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
zan	san	san / zan	zan
guintzan	-	-	-
-	-	ciñian	-
-	-	-	-
cirian	-	siren / ciran sirian / zirian	zirean

Baldintza

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	balitz

Ondorioa I

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
litzateque	-	-	-

NOR - NORI:

IZAN

Oraina

ni - hari

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
nayaco	-	-	-

hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
yat(a)	-	-	yat / (ddatanean)
yaco / (yacalaco)	yaco / iaco / (yacala)*	jaco	-
-	-	-	-
yatzu	-	-	-
-	-	-	-
yaque / (bayatee)	yaquie*	-	-

* Londresekoan idazkera erregularragoa dugu: "jaco / jaquie".

haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	ddataz
yacaz	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	jachubes	-
-	-	-	-

NOR - NORK:**EDUN****Oraina****ni**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	nau / (nabelaco) ¹	-
-	-	-	-
-	-	-	-
nozu	-	nosu / nozu (nasulaco) ²	-
-	-	nosube ³	-
-	-	-	-

¹ Loiolako eskuskribuan ez da "nau" agertzen, "nabenic" eta "nabelaco" baizik; bai ordea Parisekoan.

² Parisekoan: "nazulaco".

³ Parisekoan: "nausube".

hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
dot	dot	dot	dot / (dodala)
dau / (dabelaco)	dau / (dabena) ¹	dau / (dabe / dabela)	deu
dogu	dogu	dogu	dogu
dozu	dosu	dozu ²	-
-	-	dosue	-
daudee	daude / daudie	dabe	daudie

¹ Londresekoan ez da kontsonantizaziorik gertatzen: "dauenac / dauenian".

² Parisekoan, behin "dosu" agertzen da.

gu

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
gaituz	gaitus	-	-
-	-	-	-
gozuz	-	-	-
-	-	-	-
gaituez	gaitues	-	-

zu

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
zaitudaz	saitudes	zaitudaz	-
zaituz	-	zaitu	-
zaituguz	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
dodaz	-	dodaz / dodas ²	-
dituz	ditus / dabes ¹	dituz	-
doguz	-	-	-
dozuz	dosus	dozus / dozuz	-
-	dosues	-	-
dituez	-	-	-

¹ Londresekoan: “**ditus / daues**”. Behin, “**daues**”-en ordez pluraleko forma agertzen da: “**daudies**”.

² Pariseko testuan, hauetaz gain “**ditudan**” adizkia agertzen zaigu, eta ez da “**dodas**” agertzen.

Iragana**hura**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	nendun	neuen
eban / evan	eban / (ealaco) ¹	eban	-
guendun	guendun	-	-
cendun	sendun	zendun ³	-
-	-	-	-
-	eben ²	euden	-

¹ Londresekoan, behin “**eualaco**” dugu, besteetan “**eban**”.

² Londresekoan: “**euen**”.

³ Pariseko bertsioan: “**cendun**”.

hark - gu			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
guinduzan / guenduzan	-	-	-

hark - zu			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
cinduzan	-	-	-

haiek			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
cituzan	ebasan / situsen	situan / cituan	-
-	guendusén	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
cituezan	ebasan / situesan	situsan / cituzan / zituzan*	-

* Pariseko bertsoan ez da "cituzan" forma agertzen, baina bai "zituzan" eta "cituzan".

Baldintza			
nik - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	baneu

nik - haiek			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	bañeus *	-

* Pariseko bertsoan, ez baita Loiolako bertsoan agertzen.

Ondorioa I			
hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
leuque / (leiquian)	-	-	leuke
gueunque / (gueunquian)	gueunque / (gueunquian)	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
leuquee	-	-	-

NOR - NORI - NORK:**EUTS(I)****Oraina****niri - hura**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
deust	-	deust	-
-	-	-	-
deustazu	-	deustazu	-
-	-	-	-
-	-	-	-

niri - haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
deustaz	-	deustez / deustas*	-
-	-	-	-
deustazuz	-	-	-
-	-	-	-
-	-	deustiez	-

* Pariseko bertsioan, ez da "deustas" adizkia agertzen.

hari - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
deutsat	-	-	-
deutsa	deutse / dautse	deutso / deutse*	-
deutsagu	-	-	-
-	deutsesu	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

* Pariseko bertsioan, ez da "deutso" adizkia agertzen, baina bai "deutsala".

hari - haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
deutsaz	-	deutses*	-
-	-	-	-
deutsazuz	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

* "deutses" adizkia Pariseko bertsioan baino ez da agertzen.

guri - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
deuscu	deuscu / descu / dauscu	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
deuscue	descue	-	deuskue

guri - haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
deuscuz	-	-	-
-	-	-	-
deuscuzuz	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

zuri - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	deutsut	-
-	-	deutsu	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

zuri - haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
deutsudaz	-	-	-
-	-	-	-
deutsuguz	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

haiei - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	deutsiet	-
deutse	-	-	-
deutsegu	deutsegu	-	-
deutsezu / deutseezu	deutsesu	-	-
-	-	-	-
deutsee	-	-	-

guk - haiei - haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
deutseguz	deutsegus	-	-

Iragana**hari - hura**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	neuntsen
-	-	eutson / eutsan / eutzan	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	eutsien / eutsian / eutzian*	-

* Pariseko testuan ez dira “eutsian” eta “autzian” agertzen, eta bigarrenaren tokian “eutzien” daukagu.

hark - hari - haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
eutsazan	-	eutsezan	-

hark - guri - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
euscun	-	-	-

hark - guri - haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
euscuzan	-	-	-

hark - haiei - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	eutsen / euchien / eutsan / eutzan / eutzuen	-

Zenbait ohar:

1) Izan aditzaren **NOR** aditz-jokoaren indikatiboaren orainaldian aipagarria da Ruth-en liburuan agertzen zaigun pluraleko hirugarren pertsona, “z” pluralgilea agertzen baita. Beste testuetan ez da halakorik ematen. Adizki bera, Laudio inguruko zenbait herritako hizkeretan (Orozko kasurako), topa dezakegu.

Testu berean, “**zuek**” pertsona agertzen zaigu “e + e > e” eginez; eta ez normalagoa den “e + e > ie” eginez:

(zuek) — zare / saré

2) Iraganean, pluraleko adizkietan eraikiera ezberdineko emaitzak ditugu testuotan:

<u>1828</u>	<u>1872</u>
guintzan	ciñian

3) **EDUN** aditzaren orainaldia, ez ohizkoa bada ere, 1872ko testuan “**au**” diptongoari eusten dio “**zuek - ni**” adizkian, “**au > o**” monoptongazioa saihesten duelarik: **nausube**.

“**haiek - hura**” adizkiari dagokion emaitza testuotan “**daudee**” edo beronen aldakiren bat bada ere, 1872koan “**dabe**” baino ez da agertzen.

4) **EDUN** aditzan, maiz agertzen dira adizki pleonastikoak, orain zein iraganean; zeinetan pluralgile bi agertzen den:

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>
gaituz	gaitus	-
zaitudaz	saitudes	zaitudaz
dituz	dituz / dabes	ditus
cituzan	situsen / ebasan	situan / cituan
cituezan	situesan / ebesan	zituzan / cituzan / zituzan

5) Iraganean, “**hark - hura**”-ri dagokion adizkia behin <v> grafemaz idatzita agertzen zaigu 1828ko dotrinan salbuespen gisa.

6) **NOR - NORI - NORK** aditz-jokoaren adizkietan, “**hari**”-ri dagokion morfema bikoitza dugu testuotan. Hau dela eta, 1858ko testuan “**hari**” eta “**haiei**”-ri dagozkienak, morfema bera dela pentsa genezake:

	<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>
hari -	tsa	tse	tsa / tse
haiei -	tse	tse	tsie

Baina egia esan, “**e + e > e**” gertatzean ematen da berdintasun hau. 1972koan, “**e + e > ie**” eginez apurtzen da antzekotasuna.

b)		AGINTEZKOA	
NOR:		EDIN	
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
bedi / bidi	bidi	-	beite
-	-	-	-
-	-	sates / zatez / zaitetz / zaite	zaite
-	-	zaitetze / saiteze / satese*	-
-	-	-	-

* Pariseko bertsioan ez da "satese" agertzen.

NOR - NORI:		EDIN	
		zu	
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	zakidaz	-
zaquiyo	saquios*	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

* Bonapartek Londresen argitaratutako dotrinan, "sequios" agertzen da. "a > e" bokal itxiera, aurreko bokalaren eraginez gertatzen da: "encomendau sequios"

		zuek - niri	
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	saguides*	-

* Ikus 3. oharra.

NOR - NORK:		EGIN	
		ni	
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
naguizu	-	naizu	naizu
naguizue	-	neisube*	-
-	-	-	-

* "naisube" izan behar izango luke, baina "a > e" gertatzen da. Bokal itxiera, aurreko bokalaren eraginez gertatzen da: "deitu neisube".

		zuk - hura	
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
eguizu	eguisu	eguizu / eguisu*	-

* <s>-z idatzita, behin baino ez da agertzen.

zuk - gu			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
gaguzuz	gaguisus	-	-
zuk - haiek			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
eguizuz	eguisus	eguizuz	-
NOR - NORI - NORK:		EGIN	
zuk - niri - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
eguidazu	eguidesu	-	-
hari - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
eguiyozu	eguiosu	-	-
-	-	ejojue / ejezue	-
-	-	-	-
zuk - guri - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
eguiguzu / eiguzu	-	-	-
zuk - guri - haiek			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
eguiguzuz / eiguzuz	-	-	-
zuk - haiei - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
eguiyezu	-	-	-

Zenbait ohar:

1) 1925ko testuan **EDIN** aditzaren **NOR** aditz-jokoaren singularreko 3. pertsonari dagokion adizkia “**beite**”, gainerako testuetan “**bedi**” zein “**bidi**” dugularik.

2) 1872ko testuan, **NOR - NORI** aditz-jokoarena dirudien adizki bat dugu (“**zu - niri**”, hain zuzen). Dena den, kontestuari **NOR** aditz-jokoaren adizkia hobe legokiokela ematen du:

Ceiñeri erantzun eutsan bere amaguiñarrac: *obeto da, neure alabia, joan zakidaz garagar buruac topetan bere otzeiñen artian*, iñoc galaso eztaizun beste iñoen soloan.

II - 22

Adizki hau alokutiboa dugu; zeinetan komunztadurarik gabe **NORI** (**niri**, hain zuzen), morfema ezarri den.

3) Aurreko oharrean, “**zakidaz**” adizkiaren berezitasuna aipatu dugu. Oraingoan ere, lehen aipatu bezala, **NOR** aditz-jokoaren adizkia hobe legokeen tokian, **NOR - NORI**-ri dagokiona ezarri zuen egileak (“**zuek - niri**”, hain zuzen):

Seintzubei erantzun eutzuen berac, *biurtu saguides atzera neure alabac* ;
 ¿ Setaco satose neugas ? ¿ Daucadas menturas neure sabelian seme guejago
 icharoteco nigandic senar gueyago ?

I - 11

Kontestuaren arabera, beste zenbaitetan agertzen den **NOR** aditz-jokoaren “**zaitze**” adizkia litzateke egokiena; baina aurrekoa bezala, honakoa ere adizki alokutiboa dugu eta “**niri**”-ri dagokion morfema ezarrita dauka.

4) **NOR - NORK** aditz-jokoaren adizkiei dagokienez, zera aipa dezakegu: zenbait adizkitan bokal arteko /g/ fonemaren erorketa badugu ere, 1828ko testuan fonema honi eusten dio nolabaiteko kutsu akademizista ezartzen diolarik testuari:

<u>1828</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
naguizu	naizu	naizu

NOR - NORI - NORK aditz-jokoaren adizkietan ere, 1828 eta 1858ko testuek /g/-ri eusten diote, oraingoan 1828koan emaitza biak baditugu ere:

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>
eguiyozu / eguiozu	eguiosu	-
-	-	ejozue
eguiyozu / eiguzu	-	-

5) 1872ko testuan, definitzen eta azaltzen nahiko gaitz suertatzen den **NOR - NORK** aditz-jokoari dagokion adizkia dugu; “**neidesube**” hain zuzen. Ezer baino lehenago, ikus dezagun zein kontestutan agertzen zaigun:

Ruth-en liburua:

Seintzubei esan eutzan: *Es neidesube deitu Noemi*: (au da, **Noemi**, galanta) *deitu neisube Mara*, (au da garratza:) *Gustis-poderosoac garrastasunes betenabelaco*.

I - 20

Ikusi ahal izan dugunez, elkarren ondoan ditugu “**neidesube**” eta “**neisube**” adizkiak, zeinak **NOR - NORK** aditz-jokoaren “**zuek - ni**”-ri dagozkion.

Itxuraz ezberdinak direnez, esanahiz ere ezberdinak direla pentsa dezakegu. Baina zertan datza ezberdintasuna? Nolabaiteko erkaketa egin ahal izateko, ikus dezagun Bonaparterentzat ere, Uriartek egindako testu bereko itzulpena:

Jose Antonio Uriarte²:

Ceintzubei esan eutsen: *Ez eguidazube deitu Noemi* (au da, ederra)
ezpabere deitu eguidazube Mara (au da, mingocha) cerren guztija daiguanac
mingoxtasunez guztiz nete nau.

Ruth-en Liburua. Azkue Biblioteka. 2.C.21 mikrofilma.

Ikus daitekeenez, Uriartek deitu aditza **NOR - NORK** aditz-jokoaz jokatu beharrean, **NOR - NORI - NORK**-ez jokatu zuen.

Beste bertsio hau ikusita, nolabaiteko gurutzamendua izan zela **NOR - NORK** eta **NOR - NORI - NORK** aditz-jokoen artean pentsa genezake. Baina testu honetan nabaritzen den **NORI**-ren elementua adizkietan ezartzeko joera ikusirik, dagokigun “**neidesube**” adizkiaren “**de**” morfema “**niri**”-ri dagokiona izan daitekeela pentsa dezakegu. Elementu hau ezarriz, “**neisube**” adizkia, nolabaiteko adizki alokutiboa bihurtu zaigu.

6) Ruth-en liburuan, aginterako zenbait adizki gehiago agertzen da:

entzun-izu

edaizu

aitu-izu

ichoizu

---

² **URIARTE, Jose Antonio:** [Ruth-en liburua](#). Azkue Bibliotekaren Bonaparte ondarearen 2.C.21. mikrofilma.

d) **SUBJUNTIBOA****NOR: EDIN****Oraina**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	nadin	-
din / (dila / deila)	din / (dila / dinsat)	deitian / din / (dila)*	-
gaitezan / (gaitezala)	gaitesan / gatesan	-	gaitezan / (ezkaitezan)
-	-	zaitezan / (zaitezala)	-
-	-	-	-
ditezan	ditesan	-	-

* Loiolako testuan aurrean dagoen bokal itxiaren eraginez “**deitian**” adizkia bokal itxiera agerian dagoelarik agertzen bada ere, Parisekoan fenomeno hau gertatzeko daukagu: “**entzun daitian**”.

Iragana**hura**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	cedin / (cediñian)	-

NOR - NORI: EDIN**Oraina****hura - hari**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
daquiyon / (daquiyontzat)	daquiun / (daquiunsat)	-	-

NOR - NORK: EGIN**Oraina****ni**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
naguian / (naguiala)	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
naguiyen	-	-	-

hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
daguidan	-	-	-
daiyan	daguin / (daguila)	dajen / daijen / dayen / dajan	-
daigun	daigun	daigun	-
-	-	daizun / deizun / dauzun	-
-	-	-	-
daguiyen	daguien / (daguiensat)	-	-

gu			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
gaguizan / gaizan	gaguisen	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
gaguiyezan	-	-	-

hark - zu			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
zaguizan	-	zaizan / (zaizala)	-

haiek			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
-	daguisen / (daguisenian)	-	-
-	daigusen / (daigusela)	-	-
-	-	-	-
daguiyezan	daguisan	-	-

Iragana			
hark - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	eguin	-	-

hark - haiek			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	eguisen	-	-

Baldintza (oraina)			
guk - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	badaigu

Baldintza (alegiazkoa)			
hark - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	balegui	-	-

NOR - NORI - NORK:**EGIN****Oraina****hari - hura**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
daguiyon	-	dajon / (dajola)	-
daiyogun	-	-	-
daguiyozun	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

hark - guri - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
deigun / daigun	-	-	-

hark - guri - haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
deiguzan	-	-	-

hark - zuri - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	deizun / daizun / (deizula)	-

hark - zuei - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	deisuben / (deisubela)	-

hark - haiei - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
daguiyoen	-	-	-

Zenbait ohar:

1) **NOR** aditz-jokoaren aginterazko adizkietan, 1925ko testuan singularreko 3. pertsonaren adizkia berezi samarra bagenuen, oraingoan 1872koan dugu. Ruth-en liburuan adizki ezberdin bi agertzen zaigu. Alde batetik “**din**” dugu, zeina beste testuetan agertzen baita. Beste alde batetik gainerako testuetan agertzen ez den “**daitian**” adizkia dugu.

2) **NOR - NORI**-ren kasuan, adizki bakarra agertzen zaigu eta bakar bakarrik 1828 eta 1858ko dotrinetan agertzen zaigu. Dena den ezberdintasun txiki batez agertzen dira. 1858ko agirian “**daquiun**” agertzen zaigu, **NORI**-ren morfema “**u**” delarik. Adibide bakarra den ezkerro, honela susmatu arren ezin jakin dezakegu oker bat den edota “**o**”-ren nolabaiteko bilakaera fonetikoa eman den. Bonapartek egindako argitarapenean, ez zuen

adizki hau zuzendu eta eskuskribuan agertzen den eran transkribatu zuen.

3) Ruth-en liburuan, “**zuk - hura**” adizkiak eta “**hark - zuri - hura**” adizkiak forma bera hartzen dute testuan zehar:

zuk-hura

...eta **artu daizula** benetaco premio oso bat Israeleco Jaun Jaungoicoagati, nogana etorri zara eta ceñien egopean ipiñi zara.

II - 12

Eta **euqui deizun** noc consolau daijen ceure arimia eta sostenidu dajen zure sartzarua...

IV - 15

hark-zuri-hura

Jaunac **emon deizula** zarie ceure ~~ebraez~~ eguitadiacaz conformidadian...

II - 12

..., joan zakidaz garagar buruac topetan bere otzeñien artian, iñoc **galaso eztaizun** beste iñoen soloan.

II - 22

Eta ~~gura~~ nai izan dot zuc au jakin dauzula, eta zeurie esatia emen jarriric dagosan guztien aurrian..., Jaunac nescatilla onengandic **emon daizun** sucesinoa.

IV - 12

4) Bestalde, okertzat jo dezakegun “**zuk - hura**”-ri dagokion “**dauzun**” adizkia dugu:

Eta ~~gura~~ nai izan dot zuc au **jakin dauzula**, eta zeurie esatia emen jarriric dagosan guztien aurrian...

IV - 4

5) Ruth-en Liburuaren Pariseko bertsioan soilik, bada beste adizki aipagarri bat; subjuntiboko orainaldiaren “**hark - haiek**”-i dagokiona hain zuzen:

cujutu-itzan

Aurrerago ikusi ditugun aginterako aditzen moldeei jarraituz, aditz laguntzailearen “**d**” morfema kenduta, gidoi baten bidez aditz partizipioari lotuta agertzen zaigu.

Dena den, adizki honen egitura ikusita, eta testu honetan eta besteetan agertzen diren subjuntiboko adizkiak ikusita, gaitz gertatzen zaigu Laudioko hizkerari dagokion adizkia dela pentsatzea.

“**hark - haiek**”-i dagokion adizkia, bakar bakarrik 1858ko dotrinan agertzen zaigu:

daguisen

Hau ikusita eta Ruth-en Liburuan bertan, subjuntiboko adizkietan bokal arteko /g/ beti erortzen dela kontutan hartuz, “**cujutu daizan**” edo, izan behar izango genuke; eta ez “**cujutu-itzan**”. Testu honen bertsio biak erkatzen baditugu, Aranank transkripzioa egiterakoan aldaketa bat egin zuela ikus dezakegu. Galindezek era inpersonalean eman zuena, Aranank jokaturik transkribatu zuen. Honakoxea izan daiteke, beraz, ikusitako paradigmatic kanpoko eraikuntza morfologikoa duen adizki hau izatearen zioa:

Ruth-en liburua (Loiola):

Eta ceuen asaubetatic bota ejozue apropos garagar buru batzuc, eta ichi eizuez bertan gueratu deitezala, **cujuteco lotza-baric** eta iñoc ez cematu dajola batuten dituzanian.

II - 16

Ruth-en liburua (Paris):

Eta ceuen asauetati bere bota ejozue apropos galburu batzuec, eta ichi-eizuez bertan gueldi lurrian, **cujutu-itzan lotza-baric**, eta iñoc ez cematu dajola batuten dituzanian.

II - 16

e) **AHALEZKOA****NOR: EDIN****Hipotetikoa**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
leiteque	liteque	-	-

NOR - NORK: EGIN**Hipotetikoa****hura**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
lei	lei*	-	-
guiñai	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

* Erlatibozko “-(e)n” atzikia eranstea eskuskribuan “leien” egiten duen bitartean, Londresekoan “leien” dugu.

nik - zu

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
ciñaidaz	-	-	-

haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
leiz	-	-	-
guiñaiz	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

Iragana**guk - hura**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
guiñaiquian	-	-	-

Zenbait ohar:

1) NOR aditz-jokoan ez dugu orain aldiari dagokion adizki berezirik, hipotetikoarenek orain aldiaren funtzioa betetzen baitute.

2) 1828ko dotrinan, beste adizki zalantzarri bat dugu; “**guiñaiquian**” adizkia hain zuzen. Egituraren arabera iraganari dagokiola pentsa dezakegu; baina interpretazio zalantzak izan daitezke kontestuan kokaturik ikusita. Hau da; iraganeko adizkia da edota

hipotetikokoa, zeini erantsi diogun “-(e)n” morfema? Ikus dezagun:

1828ko dotrina:

I. Eta bagoz onez ostian beste graciya modu batzuc?

E. Bai Jauna, bagoz beste batzuc, ceintzuei derechee graciya lagungarriyac, eta arimaco arguialdiyac, *ceintzuc bagaric ecin asi, ecin aurrera eroan, ta ecin acabau **guiñaiquian** salbaciñoraco gauzaric.*

55. orr.

Dotrina berean badago erkaketa egin ahal izateko antzeko kontestu bat:

Esan eguizuz Sacramentuac.

Elessa Ama Santiaren Sacramentuac

dira zazpi: lelengo bostac dira biar biarrac

izatez edo borondatez, *ceintzuc*

*baga ecin salbau **leiteque** guizona*

echiten badituz desprecioz: beste

biyac dira borondatezcoac.

54.orr.

Kontestu biak antzekoak, eta emaitzak ezberdinak direlarik, adizki biak aldi ezberdinei dagozkiela pentsatu behar dugu. Bigarren aipu honen adizkia, hipotetikoari dagokio; beraz, lehenengokoa iraganari dagokiola esan dezakegu.

3) Bukatzeko, gutxi badira ere (zortzi bat), ahalezko adizkien artean, “**ke**”-dun eta “**ke**” gabeko formak agertzen zaizkigula aipatu behar dugu. Gehienak (bost, hain zuzen) “**ke**” morfema gabekoak dira:

“**ke**” gabekoak

lei (1828/1858)

guiñai (1828)

ciñaidaz (1828)

leiz (1828)

guiñaiz (1828)

“**ke**”-dunak

leiteque (1828)

liteque (1858)

guiñaiquian (1828)

2.6.3.2.- Aditz trinkoak:**a) Irangaitzak:****EGON****NOR:****Indikatiboa:**

Oraina			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	nago / (enago)
dago	dago	dago	dago / (dagoala)
gagoz	gagos	-	-
zagoz	-	sagoz	-
-	-	-	-
dagoz	dagos	dagos / (dagosan)	-

Iragana

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
-	-	eguan / egüan	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	egozan / (egozanai)	-

NOR - NORI:**Indikatiboa:**

Oraina			
hura - haiei			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
yagoque	-	-	-

ETORR(I)

NOR:

Indikatiboa:

Oraina			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
dator	dator / (datorren)	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	satose	-
datoz	-	-	-

**Iragana
hura**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	setorren*	-

* Adizki hau, ez da Loiolako testuan agertzen. Beronen ordezt "etorri zela" dugu (II. kapitulua, 4. atala).

Agintezkoa:

hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
betor	-	-	-

Subjuntiboa:

Oraina gu			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
gatozan	-	-	-

NOR - NORI:

Indikatiboa:

Oraina hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
yatorco	-	-	-
yatorcu	-	-	-
yatorzu	-	-	-
-	-	-	-
yatorque / (echatorque)	-	-	-
haiek - guri			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	ddatorkuz

JOAN**NOR:****Indikatiboa:**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	noa / (enoa / banoa)
doia	doia / (doian)*	doa	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
doaz	-	-	-

* Pariseko bertsioan "doyan" agertzen da.

Agintezkoa:

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	zu	-
-	-	zuaz	-

IBIL(I)**NOR:****Indikatiboa:**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
dabil	-	-	-
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	ebilen / (bebilen)

b) Iragakorrak:

EDUK(I)

NOR - NORK:

Indikatiboa:

Oraina
hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
daucat	-	-	deuket
dauco / (daucala)	dauco ¹	dauco	-
daucagu	dauquegu	-	-
daucazu	dauquesu	daucazu ²	-
-	-	-	-
dauquee / (dauquiela)	dauquie	-	-

¹ Edozein motatako atzizkia hartzean, "dauque-" forma hartzen du.

² Pariseko berstioan, "daucazu"-z gain Loiolakoan agertzen ez den "dacasu" forma daukagu ere.

haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	daucadas	-
daucaz	dauques	-	-
daucaguz	dauquegus	-	-
daucazuz	dauquesus	-	-
-	dauquesues	-	-
dauqueez / dauquez*	-	-	-
/ (dauquiezan)			

* /e/ bakarrekoko forma hau, behin bakarrik agertzen da.

Iragana

hark - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	eucan / euquen*	euken / (beuken)

* Adizki honen "euquen" forma ez da Pariseko bertioan agertzen.

hark - haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	ceukesan*	-

* Loiolako bertioan ez da adizki hau agertzen. Geroxeago honi buruzko aiputxoak ikusi ahal izango duzu.

Baldintza

hark - haiek

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	baleuquez*	-

* Pariseko bertioan transkribaketa oker bat zela bide edo, "baleuquez" agertzen da.

EGIN

NOR - NORK:

Indikatiboa:

Baldintza guk - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
balegui	-	-	-

JAKIN

NOR - NORK:

Indikatiboa:

Oraina hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
daqui / (eztaquiyanac)	daqui / (estaquinari)	daki / daqui ¹	daki / (baaki / eztaki) ²
-	-	-	-
daquizu	daquisu	-	-
-	-	-	-
daquiye	-	-	-

¹ "daqui" <qu>-z idatzia, behin agertzen da Loiolako testuan; baina Pariseko bertsoian ez da behin ere agertzen.

² 1925ko testuan, hitanozko adizki bat agertzen zaigu: "(hark) etxakik".

Iragana
nik - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	nenkien / (banenkien)

Baldintza
hark - hura

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	baleki

ERABIL(I)

NOR - NORK:

Indikatiboa:

Oraina guk - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
darabilgu	-	-	-

	hark - haiek			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>	
darabiltza	-	-	-	

ESAN**NOR - NORK:****Indikatiboa:**

	Oraina			
	hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>	
-	-	-	-	
-	-	diño*	-	
-	-	-	-	
diñozu	diñosu	-	-	
-	-	-	-	
diñue	-	-	-	

* "diño" atzizkia, ez da Loiolako bertsoan agertzen. Beraz, J.I. Aranaren moldaketaren ondorioa da.

NOR - NORI - NORK:**Indikatiboa:**

	Oraina			
	nik - zuri - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>	
-	-	-	diñeutsut	
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>	
-	-	diñoutsuet*	-	

* Pariseko bertsoan "diñotsuet" daukagu.

ERAKUTS(I)**NOR - NORI - NORK:****Agintezkoa:**

	zuk - guri - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>	
eracuscuzu	-	-	-	

IHARDUN**NORK:****Oraina:**

<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	diardue*	-

* Adizki hau, Pariseko bertsioan baino ez da agertzen.

ERETZ(I)**NOR - NORI - NORK:****Indikatiboa**

Oraina			
hari - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
derecho	derecho	derecho*	-
-	-	-	-
derechazu	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-

* Pariseko bertsioan ez da orainaldiko adizki hau agertzen.

haiei - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	-	-
dereche	dereche	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
derechee	-	-	-

Iragana			
hark - hari - hura			
<u>1828</u>	<u>1858</u>	<u>1872</u>	<u>1925</u>
-	-	erechon	-

Zenbait ohar:

1) **EDUKI** aditzaren iraganeko adizkien artean, “**ceukesan**” agertzen zaigu Ruth-en liburuaren Pariseko bertsioan. Loiolako bertsioa ikusita, Aranak berriz ere testuaren moldaketa egin zuela errez ikus dezakegu. Jatorrizko testua eta Parisen dagoen bertsioaren erkaketa eginuz, berehala ikus dezakegu zertan datzan moldaketa:

Ruth-en liburua (Loiola):

Eta imiñi ezkerro ganian, biurtu zan urira eta eracutzi eutsezan bere amaguiñarrari: *eta onesaz genetic atera eban, eta emon eutsan janarien sobrac berac aspertu zan janariegaz emon eutsezan afarico sobrac.*

II - 18

Ruth-en liburua (Paris):

Ac eruanaz, biurtu zan urira, eta eracusten eutsezan bere amaguiñarrari: *onesaz genetic atera ta emon eutsezan janaritic, aseta-guero ceukesan sobrac.*

II - 18

Loiolako testua gaitz zen ulertzeko idatzita zegoen moduan eta agian, hau dela eta erabaki omen zuen Aranak moldaketa egitea. Bestalde, testu honetan bertan agertzen zaigun objetu singularreko adizkiari so eginez (**eucañ/euquen**), berehala susma dezakegu “**ceukesan**” adizkia ez dagokiola Audioko hizkerari. Aurreko “**z-**” morfema ez da erabiltzen testuotan ditugun iraganeko 3. pertsonaren adizkietan. Audioko hizkerari, beraz, “**eukezan**” adizkia edo, legokioke (gaurko grafia kontutan hartuz).

2.6.3.3.- Adizki berezi bat:

Ondoko kontestuan, oso jokaera bitxia dugu. Ikus dezagun:

Eta eguiter-eguiten deuden lecuan seguidu eguizuz. *Cegaitic ce emon deuntsiet ordenia nire crieduei iñoc galaso ez zakidazula*, eta egarriric badaucazu bere, juan zaitte maletara eta edaizu urati neure criaduac edaten dabena.

II - 9

Kontestuaren arabera badirudi “**hark - zuri - zer**” adizkia eduki beharko genukeela:
...iñoc galaso ez daizula...

Baina egiturari begira, lehentxoago aipatutako **NOR - NORI** aditz-jokoaren adizkiarekiko lotura gehiago duela ematen du.

Hala ere, eraikiera txarreko adizkia, edota nolabaiteko adizki pleonastikoa dugula ikus dezakegu, “**zu**”-ri dagokion morfema bi baitaukagu bertan:

zakidazula

Hauetz gain, lehenagokoetan bezalako adizki alokutiboa bihurtu zuen egileak, kontestuaren arabera zerikusirik ez duen lehenengo pertsonari dagokion morfema ezarri:

zakidazula

Guzti hau dela eta, adizki hau ez dut aditz tauletan ezarri.

HIZTEGIA

Ondoren, testuotan agertzen diren hitzen zerrenda daukazu baina hobeto ulertzeko honako zehaztapenak izan behar ditugu kontutan:

1.- Hitz ordena, egungo grafiaren arabera eginda dago eta ondoren testuetan agertzen diren eran idatzirik ezarri ditut hitzak.

2.- Bertsio biko agirietan, batzutan idazkera ezberdinez agertzen da hitz bera. Beste batzutan, kontzeptu bera adierazteko hitz ezberdinak ditugu. Hau dela eta, bertsio bakarrean ditugun hitzak zein bertsiotakoak diren adierazteko honela seinalatu ditut:

1858ko dotrina:

(E) = Eskuskribua.

(L) = Londreseko bertsioa.

1872ko Ruth-en liburua:

(L) = Loiolako bertsioa.

(P) = Pariseko bertsioa.

A	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
ABADE	abade	-	abade (P)	-
ABARIZIA	avariciya	-	-	-
ABE MARIA	Ave Mariya Ave Mariyetacoac	Abe Maria (L) Ave Marie (E)	-	-
ABENDU	-	-	-	abendu
ABERASTASUN	aberaztasunic	-	-	-
ABERATS	-	-	aberatsa aberatza (L)	aberatsa
ABOGADA	abogada	-	-	-
ABSOLBI(D)U	ausolbidu ecin leiyau	-	-	-
ABSOLUZINO	ausoluciñoa	asolusiñoa (L) asolusiñoia (L) absolusiñoa (E) asolusiñoia (E)	-	-
ADI	adiyagaz * * Azkueren hiztegian: <u>Orozkoko bizkaiera</u> bezela agertzen da, esanahi honekin.	-	-	-
ADIRAZO	-	-	adiraso naizu	-
ADISKIDE	-	-	adisk ^e	adiskide
ADI(TU)	-	-	aitu-izu	-
ADMIRABLE	-	admirabilia	-	-
ADORA(D)U	adoretan zaituguz adoretara	adorau adoretan saitudes adoretara (L) adoretará (E)	-	-
AFARI	-	-	afarico (L)	-
AFEKTO	afectoac	-	-	-
AFLIJI(DU)	-	-	afligidu nabenic	-
AGER(TU)	aguertu	aguertu aguer (E) * * "...secretoa aguer aguertu,..."	aguertu eutsan	-
AGINDU	aguinduc aguindupetariç	-	-	-
AGIN(DU)	aguinduten da	aguinduten da aguinduiten dabenuan	aguindu eustan aguinduten banosu aguintariac	agindu
AGINTARI	-	-	-	-
AGIRI	aguiri	aguiri	-	-
AGORERIA	-	agorerietan	-	-
AGOSTUA	-	-	-	agostue
AGRABIO	-	agrabio (L) agravio (E)	-	-
AGUR EGIN	-	-	agur-umill eguiñic (P)	agur egin
AGURE	-	-	agurai aguriac	-
AHAL BAIT LEHEN	albait leen	-	-	-
AHAIDE	-	-	aidia (L)	-
AHAL IZAN	albaledi	al isenic	albañeus * (P) * "eguin albañeus bere"	-
AHALEGIN	aleguin	-	aleguiñic (P)	-
AHALTSU	-	-	altsua (P)	-
AHAZ(TU)	aiztuta	-	-	-
AHO	aoan	aoan	-	-
A(I)NGERU	aingueru guardacoari	-	-	-

A(I)NTZIN	angueru	-	-	anchiñaco	-
AITA	aita	-	aite	aitia (P)	aite
	aitia	-	aitia		
		-	aitiac		
AITA GUREA	aitaguria	-	-	-	-
AITA SANTU	Aita Santua	-	Aite Santue	-	Aita Santue
AITAITA	-	-	-	-	aitaite
AITA ORDEKO	aita ordecoa	-	-	-	-
AITA(TU)	-	-	aitetuten dogule	-	-
AITOR(TU)	-	-	-	aitortzen dot (P)	-
AITUA	-	-	-	aitua	-
AIZ(TU)	-	-	aistute	-	-
AKABA(D)U	acabauco eztana	-	acabaduco estana	-	-
AKABERA	-	-	acaberan	-	-
AKABU	acabua	-	-	-	-
AKORDA(D)U	acordetan bayaco	-	acordau gaitesansat	-	-
		-	acordetan baiaco	-	-
AKORDARAZO	acordarazoteco	-	-	-	-
AKTO	acto	-	acto	-	-
AKZIDENTE	accidentiac	-	asidentiac (L)	-	-
		-	acsidentiac (E)	-	-
ALA	ala	-	ala	-	-
ALABA	-	-	alabac	alabac	-
		-		alavac	-
ALABA(D)U	alabadu	-	alabadu	-	-
	alabau zaguizala	-			
	alabetan	-			
ALABAN(T)ZA	alabanzac	-	-	-	-
ALARGUN	-	-	-	alargunac (L)	-
ALBO	-	-	-	ate-alboan (P)	-
ALDE	alde	-	alde	aldera	-
-ALDE	-	-	-	-	gure alde
ALDEN(DU)	-	-	-	ez naz aldentzeco (P)	-
ALEGRIA	-	-	-	alegrias	-
ALEGRIAGO(TU)	-	-	-	alegriagoturic (P)	-
ALKAN(T)ZA(D)U	alcanzadu eguidazu	-	alcansetan dalaco	-	-
	alcanzau leiz	-			
	alcanzetaco	-			
	alcancetan dau	-			
	alcancetia	-			
ALKAR	alcarregaz	-	alcarregas	alcar (P)	alkar ikusiko dogu
ALKAR(TU)	-	-	-	alcartu zan	-
		-		alcarturic san (L)	-
ALOGERA	aloguera	-	aloguera	-	-
ALPER	alperric	-	alperric	-	-
ALTARA	altarac	-	altaracoa	-	-
AL(T)ZA(D)U	-	-	alsau	altzau eban	-
		-		altzaucozu	-
		-		altzauric	-
		-		altzetaco	-
ALTZO	-	-	-	altzuan	-
AMA	ama	-	ama	ameen	ama
		-			amea (txoriena)
AMA(D)U	amau	-	ametaco	ametan zaitu	-
	ametaco	-	amatia		
	ametan dau	-	ametia		
	ametia	-	ametan dau		
AMABIRJINA	Ama Virginia	-	-	-	-
AMAGINARRA	-	-	-	amaguiñarrac	-
		-		amaguiñerrari	-
		-		amaguiñerragas (L)	-
AMAGINARREBA	-	-	-	amaguiñarrabana (P)	-
		-		amaguiñarrebana (L)	-

AMAI	-	-	amaja	-
AMAI(TU)	-	-	amaitu ez dajan	-
AMATA(D)U	-	-	ez dot amatau biar	-
AMEN	amen	amen	-	-
AMODIO	amodiyozcoa	amodioscoa	-	-
AMORE	amore	-	-	-
AMOROSO	amorosoa	-	-	-
ANAIARREBA	-	-	anearrabatic (P)	-
ANAIA	-	-	anajen	-
ANGERU	-	angueru	-	-
ANDRA	andra	-	andracas	-
			andria	-
ANIMU	-	animu	-	-
ANPARA(D)U	anparu	-	-	-
ANTXINA	-	-	anchinaco (L)	-
(AINTZINA)			anchiñaco (L)	-
ANTZ	antzera	-	-	-
AÑA	-	-	aña	-
APAL(DU)	-	-	-	apaldu
APARTA(D)U	apartetaco	-	ez zaitez apartau	-
	apartetan	-	apartauten banau (P)	-
			apartauco nabenic (L)	-
AP(I)RILA	-	-	-	aprile
APOSTOLU	apostoluac	apostoluec	-	-
APROPOS	-	-	apropos	-
APUR	apurric	apurchuric	apur	-
		apurrian	-	-
APUR(TU)	apurtuten bada	apurtuiten bada	-	-
ARDAO	ardao	ardao	-	-
ARDURA	ardura	-	-	-
ARE	-	-	are (P)	-
ARERIO	areriyo	arerio	-	-
ARGALTASUN	argaltasunac	argaltasunec	-	-
ARGI	arguiya	arguie	-	-
ARGIALDI	argui-aldi	-	-	-
ARGI(D)U	-	-	arguidutian (P)	-
ARGIRA EMON	-	-	arguira emotia (L)	-
ARGITARA(TU)	-	-	arguitaratzia (P)	-
ARGITARA URTEEN	urteiten dau arguitara	-	-	-
ARGI(TU)	arguituten dituzan	-	arguituten (L)	-
ARIMA	arima	arime	arima (P)	-
	arimia	arimia	arimia (L)	-
ARIN	arin	-	-	-
ARIN-ARIN	-	-	-	arin arin
ARMOZA(D)U	-	-	-	armozau
ARMOZU	-	-	-	armozu
ARRATSALDE	-	-	arratsaldeartean	-
ARRAUNTZA	arrauntzaric	-	-	-
ARREBA	-	-	-	arrebea
ARREN	arren	arren	arren	-
ARROTS	-	-	arrots (P)	-
ARTE	arte	artian	arte	-
-ARTE	-	-	-	- arte (gauerarte)
ARTEZ	artez	-	-	-
ARTIKULU	articulu	articulu	-	-
ASE IZAN	asiac *	-	ase zan (P)	-
	* "eurac asiac izango dira"			
ASKO	asco	asco	ascozaz	asko
ASKOTAN	ascotan	-	-	-
ASPALDI	-	-	-	aspalditi
ASPEL-META	-	-	aspel-meta (P)	-
			aspel mota (L)	-
ASPERAN(T)ZIA	asperanzia	-	-	-
ASPER(TU)	-	-	aspertu san (L)	-

ASTE GUREN (ASTE SANTU)	-	-	-	aste guren: martitzen guren eguen guren bariku-kurtze sapatu guren
ASTIN(DU)	-	-	astinduric	-
ATEN(T)ZINO	atenciño	-	-	-
ASUNTO	-	-	asunto (L)	-
ATE	-	-	atez-barrure (P) atian (L)	-
ATERA	atera cituzala ateraten doguzala ateretan dabela ateretiarren	ateretaco	atera eban	-
ATRIZINO	atriciozco	atrisiñoescoa atricioeco (E) atricinoesco (E)	-	-
ATSAKABA	atsacaba	-	atsacabi	-
ATSEGIN	atseguinen	atseguinen	atzeguines (L)	-
ATSEGIN IZAN	-	-	atseguin ezpozu (P)	-
ATSO(TU)	-	-	atzoturic	-
ATSOSAR(TU)	-	-	atzosartu nas (P)	-
ATZE	-	-	atzera	-
ATZERAKUNTZA	atzeracuntza	-	-	-
ATZO	-	-	-	atzorik ona
AUMENTA(D)U	-	aumentadu daigunset	-	-
A(U)RKI(TU)	aurquituten dana	aurquituiten dana aurquituten badire	arquitutia aurkitu dot aurkituten bot aurkitutia (L) aurkidutia (P)	-
AURKI(D)U	-	-	arpeguia	-
A(U)RPEGI	arpeguiya aurpeguira	-	aurrian	aurrera
AURRE	aurrian	-	aurrera (L)	-
AURRENTXA (GEURTZ)	-	-	-	aurrentxa
AUZO	-	-	auzoco	-
AZAU	-	-	asauetati (P) asaubetatic (L)	-
AZKENENGO	azquenengoa	-	-	-
AZKERO	azquero	asquero	-	-
AZPI	azpicoen	-	-	-
AZTU	aztuen	-	-	-
(AZTI)	-	-	-	-
AZTULKA	-	-	-	aztulke

B	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
BA	-	ba bá (E)	ba	-
BA.....BERE	bada bere * * "...gauza chiquer baten gainian ba da bere "	-	eguin albañeus bere (P)	-
BADA	bada	bada	bada	-
BADAEZPADAN	bada-ezpadan	-	-	-
BAGA	baga	baga vaga (E)	-	-
BAGARIK	bagaric	bagaric	bagaric	-
BAGILE	-	-	-	bagile
BAI	bai	bai bay (E)	bai	bai
BAIEZKO	bayezcoa	-	-	-
BAILARA	-	-	balleraco	-
BAI(N)A	baya	baye baie (E)	baie baye baña (L)	-
BAINO	baño	baño	baño baño (P)	-
BAITA (BERE)	baita baita bere	-	baita bere	-
BAKAR	bacar	bacar bat	-	-
BAKE	baque baquia	baquian	-	-
BAKETSU	baquetsuac	-	-	-
BAKO	baco	-	-	-
BAKOTX (BAKOITZ)	bacochac bacochian	bacochac bacochian	-	-
BALIDIA	-	-	balidia (L)	-
BANAN	-	banan	-	-
BANIDADE	vanidadiai	-	-	-
BARAU	barau	bareu	-	-
BARAU EGIN	barau eguin barau eguitia barau eguiten eztabenac	barau eitia	-	-
BARDIN	bardin	bardin vardin (E)	bardiñ (P)	-
BARIK	-	-	baric	barik
BARIKU	-	-	-	bariku
BARIKU-KURTZE	-	-	-	bariku-kurtze
BARRE	barre	-	-	-
BARRI	barri	-	-	-
BARRIRO	barriro	barriro	barriro	-
BARRIZ	barriz	-	-	-
BARRU	-	-	barrure	-
BART	-	-	-	bartganik
BASAMIKA	-	-	-	basamika
BASTANTE	-	bastante	-	-
BAT	bat	bat bet vata (E)	bat	baten
BAT ERE	bapere	-	-	-
BAT(A)IA(TU)	batiatu lei batiatuteco batiatuten	batiatu lei batiatuco dau batiatuiten danagan	-	-

BAT(U)	batu cituzan baturic batuten ciriala	batu eguisen baturic	batu zituzan batuco dodaz batuteco batuten dituzanian batzen ditu (P)	-
BAUTISMU / -O	bautismoa bautismu	bautismu	-	-
BATZANDU	-	-	batzanduric batzanduteco bazandu zaitetz (P) batzandu zaitetz (L)	-
BATZUK	batzuc	basuc	batzuec (P) batzuc (L)	-
BAZKAL(DU)	-	-	-	bazkaldu
BAZKARI	bazcari	-	-	-
BEDEINKA(TU)	bedeincatia bedeincatu eguizu bedeincatua bedeincatuteco bedeinquetan zaituguz	bedeinquetu daguiensat bedeinquetuiten saitudes	bedeincatia bedeincatua bedeincatu zaiyela	-
BEDERATZI	bederatzi gaitic	bederatsi gaitic bederasi (L) bederaci (E)	-	-
BEDERATZIGARREN	bederatzigarren	bederatsiguerrena (L) bederatsigarrena (E)	-	-
BEGI	beguiyacaz	-	beguiac	-
BEGIRATU	beguiratua izatea	-	-	-
(NEURRITASUN)				
BEGIRA(TU)	beguiratu beguiratuten dala	beguireturic	-	-
BEHAR BEHARRAK	biar biarrac	-	-	-
BEHAR EGIN	biar eguitia beamic eguiten ezdabenac	biarric eitestabenac	bear-eguin dosu (P) biar eguin dozu ezcondu biozu (P)	- bear dot
BEHAR IZAN	biar dau	biar dau	biar da (L)	-
BEHARGAI	-	-	beargaja (P)	-
BEHE	beera beian	bera biera (E)	-	-
BEHI	-	-	-	beie
BEHIN	bein	bein	bein	bein
BEHINTZAT	beintzat	-	-	-
BEILEGI	-	-	-	beilegie
BEKATARI	becatariyau	-	-	-
BEKOKI	becoquiyan bicoquiyan	becoquien	-	-
BELARRI	belarriyacaz	-	-	-
BELAUN	-	-	belaunecuc	-
(BELAUNALDI)				
BENDEZINO / BENDIZINO	bendiciño	bendesinoa gaitic	-	-
BENETAKO	-	-	benetaco (L)	-
BENETAN	bene-benetan benetan	-	-	-
BENGA(D)U	benguetaco	-	-	-
BENIAL	beniala veniala	beniela (L) benialac (E) veniala (E)	-	-
BENIGNIDADE	benignidadia	-	-	-
BEN(T)ZI(D)U	bencidu cituzalaco vencidu venciyetan	bensidu ebalaco (E)	-	-
BERA	bera	bera vera (E)	bera	bera
BERAU	-	-	berau (P)	-

			beronec (L)	
BERBA	berba	berba berva (E) verba (E)	-	-
BERBA EGIN	berba eguiten dozu	berba eiten dogule berva eiten dogule (E) verba eitendosu (E)	berba-eguin dogu	-
BERBERA	berbera	berbera (L) bervera (E)	-	-
BERDADERAMENTE	-	berdaderamente verdaderamente (E)	-	-
BERDADERU	-	berdaderue verdaderue (E)	-	-
BERE (ERE)	bere	-	bere	gaur bere bai
BERE BURUA HIL	bere burua il	-	-	-
BEREGANA(TU)	-	-	bereganatu zan	-
BEREZ	-	-	-	beres
BERREHUN	-	-	berreun (L)	-
BERROGEIGARREN	berrogeigarren	berrogeiguerrenian (L) berrogui garrenian (E)	-	-
BERTAN	-	-	bertan	-
BERTATI(K)	bertati	bertati	bertati bertatic (P)	-
BESO	-	-	-	besoa
BESTE	beste bestia	beste bestia veste (E) vestia (E)	beste bestia	-
BESTEGANA(TU)	-	-	besteganatzen ... (P)	-
BETE	betea betetan gozuz betia	betia	betenabelaco beteric	-
BETHLENEMITIA	-	-	bethlehemitiac	-
BETI	beti	beti	-	-
BI	bi	bi vi (E)	bijec	-
BIDE	bide bidia	-	bidian	-
BIDEBA(GA)KO	bidebagacoric	bidebacoac	-	-
BIDER	bider	bider vider (E)	-	-
BIDESTI	bidestiyai	-	-	-
BIDEZORRA	-	-	-	bide-zorra
BIENABENTURADU	-	bienabenturedu (L) bienaventuredu (E) bienaventuradu (E)	-	-
BIENABENTU- RAN(T)ZA	bienaventuranza	-	-	-
BIGARREN	bigarren	biguerren (L) bigarren (E) vigarren (E)	bigarren	-
BIGUNTASUN	-	-	-	biguntasun
BIHAR	-	-	-	biarganik
BIHOR(TU)	biyortu eguizuz biyortuta	-	-	-
BIHOTZ	biotzeco biyotceti	biotsa viotsa (E)	biotzara	-
BIHUR(TU)	-	-	biurtu da biurtuteco biurtuten da viurtuteco biurtua (P) viurtuten da (L)	-
BIJILIA	vigiliya	-	-	-

BIKARIO	vicariyo	biquerioa viquerioa (E)	-	-
BIL(DU)	-	-	bildu dozu (P)	-
BILDUR	bildur	bildurre gaitic	-	bildur
BILDUR(TU)	-	-	ez zaitetz ba bildurtu	-
BILOSAK	billosac	billosac villosac (E)	-	-
BINAGRE	-	-	biñagrian	binagrea
BIRAO	birao	-	-	-
BIRAO EGIN	birao eguiteco birao eguiten daudeenac birao eguitia	-	-	-
BIRJINA	virgina virginia ganic	birjine birjina ganic virgine (E) virgineari (E) virginia (E)	-	-
BIRMILA	-	-	virville (L)	-
BIRTUTE	birtute birtutiac virtute	birtute birtuti virtute (E) virtutiori (E)	birtutezco	-
BISITA(TU)	bisitetia	bisitetia visitetia (E)	-	-
BITARTEKO	bitarteco	bitertecoai	-	-
BITARTEZ	bitartez	-	-	-
BIZARTSU	-	-	-	bizartsu
BIZI	biciyac	bisiec visiec (E)	biciecaz	-
BIZI IZAN	bici bazara biciric bizi izan zan vici ditezan	bisiric bisi ditesan bisiseco visiric (E) visiditesan (E) visiseco (E)	bici da bisiconas bisiten visi sirian bizi zan (L)	gizona bizirik
BIZIMODU	bicimodu	-	-	-
BIZITZA	bicitza bfsitzia bizitza vicitza	bicise bisise bisisiac bisitse bitsisia vicisa (E) vicisebat (E) vicisiac (E) visitsia (E) visise (E)	-	bititza
BIZKORTASUN	bizcortasuna	-	-	-
BIZKOR(TU)	bizcortuten dituzan	-	-	-
BIZ(TU)	biztu zan biztuco dira	bistuco dire vistuco gariala (E) vitztucu (E)	-	-
BLASFEMIA	blasfemia	-	-	-
BOKALA	bocala	-	-	-
BOLBI(D)U	-	-	bolbitan nas	-
BORONDATE	borondate borondatia vorondate	borondate borondatia (L) vorondate (E) vorondatia (E)	borondatia	-
BOST	bost	bost	-	-
BOSTGARREN	bostgarren	bostgarrena	-	-
BOTA	bota ebana botetan dan	-	bota ejozue	-
BOTO	voto	-	-	-
BOZ	-	-	boza	-

BUELTA(D)U	-	-	voza (L)	
BULAR	bularra	bulerra	bueltau zanian (L)	-
	bularrian	bulerrian	-	-
BULDA	bulda	-	-	-
BURLA EGIN	burla eguiten deutseenac	-	-	-
BURRINA	-	-	-	burriñea
BURU	buru	burue	burua (P)	-
		burua (E)		
BURUZAGI	-	-	buruzay (P)	-
BUSTI	-	-	busti eguizu	-

D	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
DAMU	damua	damue	-	-
DAMU IZAN	damu dot	-	-	-
DAMUTASUN	damutasun	-	-	-
DEBOTO	debotoetan	-	-	-
DEBOZINO	debociño deboziño	debosiño	-	-
DEFENSORE	defensoretzat	-	-	-
DEFUNTU	-	-	defuntuecas (L)	-
DEI(TU)	deiyez gagoz	-	deitu neisube deituten san	-
DEKLARA(D)U	-	-	deklarau naizu (L)	-
DEMONINO	demoniñoa	demoniñoa	-	-
DENPORA	denpora	dempora	dempora demboraguiño (P)	-
DERETXO	-	-	derechoa (L)	-
DESANPARA(D)U	desanparau naguizu	-	desamparetaco	-
DESEA(D)U	deseetan deutenac desietia	desietia	-	-
DESEO	deseo desio	desio (L) deseo (E)	-	-
DESKANDA(D)U	-	-	descansau eguizu	-
DESKANSU	descansua	-	descansua	-
DESONESTU	desonestuac	-	-	-
DESPREZIO	desprecioz	-	-	-
DESTERRA(D)U	desterraduoc	-	-	-
DESTERRU	desterru	-	-	-
DEUNGA	deunga deunguia	deungec (L) deungac (E) deunguia	-	-
DEUNGARO	deungaro	-	-	-
DESZENDEN(T)ZIA	-	-	descendencia (L)	-
DIABRU	diabruaren	diabruen	-	-
DIAKONU	diaconuac	diaconuec	-	-
DIBINU	-	dibinu bet (L) divinubet (E)	-	-
DIFUNTU	-	-	difuntuen (P)	-
DI(G)NIDADE	dignidadian	diñidadian (L) dignidadean (E)	-	-
DIGNO / -U	digno	dignu	-	-
DISPOSIZINO	disposiciño	-	-	-
DILIJEN(T)ZIA	-	dilijensie (L) diligensie (E)	-	-
DINA(TU)	-	-	diñatzia (P)	-
DISKRETO	-	discreto	-	-
DISKURRI(TU)	-	discurriten dauela (L) discurritan dabela (E)	-	-
DISPONI(D)U	-	disponiduco dire	-	-
DISPOSIZINO	-	disposisiño bat	-	-
DISTINTA	distinta	distinte distintia (L)	-	-
DISTINTO	-	distintoa (E)	-	-
DISZIPULU	-	disipulue (L) dicipulue (E)	-	-
DITXA	-	-	au dichi au	-
DOI	doez doia	doyecas (L) doiacas (E)	-	-
DO(K)TORE	doctoriac	dotoriac (L)	-	-

		doctoriac (E)		
DOKTRINA	doctrina	dotrinien (L)	-	-
	doctrinia	doctriniaren (E)		
DOLORE	doloriac gaitic	-	-	-
DOMEKA	domeca	domeca		domeka
DON(T)ZEILA	doncella	doncella	-	-
DON(T)ZEILATASUN	doncellatasunaren	donsellatasunen	-	-
		doncellatasunen (E)		
DUDA	dudiagaz	-	duda-baric	-
DUDA(D)U	dudetan dabenac	-	-	-
DUIN IZAN	-	-	duin izatia (L)	-
DULZE	dulce	-	-	-
DULZURIA	dulzuria	-	-	-

E	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
EA	ea	-	-	-
EBANJELIO	evangeliyoa	-	-	-
EDADE	edadian	edadian	-	-
EDAN	edana	edaten	edaizu	edan izan baneu
	edanian		edan eban	edaten dot
	edateco		edanda (P)	edaten
	edaten		edaten daben (P)	
EDER	ederragoric	-	ederra (P)	ederrago
EDER(TU)	edertuta	-	edertu euden	-
EDO	edo	edo	edo	edo
EDOLABERE	edolabere	edolabere	-	-
EDONOR	edonorbere	-	-	-
EDONORA	-	-	-	edonora
EDOZEIN	edocein	edoseimbere	-	-
		edosein		
EDOZELAN	edocelanbere	-	-	-
EDOZER	-	edosebere	-	-
E(D)UKI	baucat	badauco	daucadas	deuket
	daucat	bauco	dauco	beuken
	badauco	dauquela	badaucazu	euki
	bauco	dauquesala	dacasun (P)	
	daucala	dauquegun	eucan	
	daucazalaco	dauquegusen	ceukesan (P)	
	baucazu	bauquesu	euquen (L)	
	daucazuzanac	dauquesu	baleuquez (L)	
	daucagun	dauquesusenac	baleuquez (P)	
	daucaguzan	dauquesuesanac	euki dau	
	dauquee	bauquie	euquidosuen	
	dauqueezanac	euqui eguiosu	eukiteco	
	dauquiela			
	euqui			
	euqui daroe			
	euquitia			
EDUN	dodala ¹	-	dau	dot
	cituezan		eztodala *	dodala
	dituz ²		banosu (L)	deu
	¹ "ceure graciya		* "Usau-eguisu zuc	dogu
	dodala... "		neure escue , cein nic	daudie
	² "Doctoriac dituz..."		eztodala pocic bertatic	neuen
			aitortzen dot."	baneu
				eleuke
				badaigu
EFI (= 45 litro)	-	-	ephi	-
EGARRI IZAN	egarri danari	egarri denari (L)	egarriric	-
		egarri danari (E)		
EGIA	eguiya	eguiesco	-	egie
EGIN	eegin cituzan	eegin ditusen	eegin eban	-
	eegin daroez	euingo dau	euingo dot	
	euingo dau	ingo dau	euingot	
	eguiten dau	eguiten dau (L)	eguiten eban	
	eguidazu	eiten dau	eguizu (L)	
	eguizuz	eguinic		
	eguinic	eiteco		
	eguiteco	eitia		
	eguitia			
EGILE	-	-	-	egile
EGINEN	-	-	-	egiñenak

EGITADI	-	-	eguitadiacaz	-
(EGITARI)				
EGITALDI	-	-	eguitaldia	-
EGITARI	-	-	eguitariecas	-
			eguiteri (L)	
EGITER	-	-	eguitar	-
EGITER EGIN	-	-	eguitar-eguiten ... (L)	-
EGITER IHARDUN	-	-	eguitar-diarden (P)	-
EGITERALDI	-	-	eguitaraldia	-
EGON	dago	dago	dago	enago
	bago	bago	sagoz	dagoana
	gagoz	gagos	dagosan	
	zagozana	dagosala	eguan	
	dagoz	egosan	egüanian	
	bagoz	egongo dirian	egozanai	
	egozan	egotia	egon zan	
	yagoque			
	yagoquen			
	egon			
	egongo dirian			
	egoteco			
	egotia			
	egoitiac			
EGUASTEN	-	-	-	eguezten
				eguesten
EGUEN	-	-	-	eguen
EGUERDI	egüerdiyan	-	-	-
EGUN	egun	egun	eguna	egun
	egunian	egunian		egunean
EGUZKI	eguzquiaren	egusquiec	-	-
EIO (EHO(TU))	-	-	-	eio
EJENPLU	egenplu	ejemplu (L)	-	-
		exemplua (E)		
EKANDU	ecandu	-	-	-
EKAN(DU)	ecandu biar zara	-	-	-
EKARR(I)	ecarri	ecartia	-	ekarri badaigu
	ecarten dogula			
	ecarteco			
	ecartia			
EKOS(I)	-	ecosi sendun	-	-
EKUS(I)	dacusgun	dacusgun	-	-
	ecusi dogu	ecusi dogu		
	ecusico daudee	ecusidogo (E)		
	ecusten danac			
	ecustia			
ELEXA	elessa	elessa	-	-
	elessia	elessia (L)		
		elexa (E)		
		elexia (E)		
EMAKUME	-	-	emacume	-
EMAN	-	emaiten dabelaco (E)	eman daizun (P)	-
		emaiteco (E)		
EMAZTE	emazteric	-	emaste	-
			emastia	
			emaztia	
EMENDA(D)U	emendetaco	emendetaco	-	-
EMENDIO	emendiyoric	-	-	-
EMOILE	emoilia	-	-	-
EMON	emon euscun	emon daigule	emon deutsiet	emon
	emon daroyoenac	emoiten deutsen	emoten eutsan	
	emoiten daudee	emoitia		
	emoten deutseezu	emotarren		
	emongo deustala	emoiteco		
	emoiteco			

	emoitera			
	emoitia			
	emonac			
	emonico			
EMONERIA	-	-	emoneria (P)	-
EMONKIZUN	-	-	emonkisunaren (P)	-
ENBIDIA	enbidiya	-	-	-
ENGAINU	engañu	engañu	-	-
ENKARGU	encarguz	-	-	-
ENKARNAZINO	encarnaciñoco	encarnasiñoco (L)	-	-
		encarnaciñoco (E)		
ENKOMENDA(D)U	encomendau zaquiyoz	encomendau saquios	-	-
ENPLEO	-	emplio (L)	-	-
		empleo (E)		
ENTENDIDU	-	entendiduen	-	-
ENTENDI(D)U	entendidu biardituz	entendiduric	-	-
	entendiduric	entendidu biar ditus		
		entendiduiten dosu (L)		
		entendidutendosu (E)		
		entenditen dire (L)		
		entenditan dire (E)		
ENTENDIMENTSU (-MENDU)	entendimentsu	entendimentsu	-	-
	entendimentsuco			
ENTERRA(D)U	-	-	enterretan saran	-
ENTRAINA	-	entraña	-	-
EN(T)ZUN	enzun	ensun	entzun ebalaco	-
	enzuten dituzanac	ensutia	entsun eban (L)	-
	entzutia			
	enzutia			
ENTZUTE	-	-	entzute	-
EPISTOLA	epistolia	-	-	-
ERA	era	-	-	-
ERABIL(I)	darabilgula	-	-	-
	darabiltzala			
	erabiliyagaz			
	erabilteco			
ERAGIN (EREGIN)	eraguiten ezteutsala	ereiguitia	-	-
	ereguiteco			
	ereguitia			
ERAGOTZ(I)	eragotzi	eragostenda	-	-
	eragozten da			
ERAILE	-	-	-	ereillea
ERAKUTS(I)	eracutsi	-	eracusten eutsezan	-
	eracusten daben			
	eracuscuzu			
	eracusteco			
	eracustiarren			
ERAN(T)S(I)	eranci	-	-	-
	erantzita			
ERAN(T)ZUN	eranzuten dot	eransuten	erantzun eban	-
			eranzun eban	
			eranzu-eban (P)	
ERASO	erasoteco	-	-	-
ERDERA	erderaz	-	-	-
ERDI	-	-	-	erdi (gaberdi)
ERDIBI(TU)	erdibituten ete da	erdibitu	-	-
		erdibituitenda		
ERDIKIN	-	-	-	erdikine
EREIN	-	-	-	ereiten
ERETZI	erechian	erechien	-	-
ERETZ(I)	derecho	derecho	derechon	-
	dereche	dereche	erechon	
	derechee			
	derechazu			

EROAN	daruenac eroan eguizu eroanac izan gaitezan eroango zaituzan eroatia	eroatia	eruan ez dabalaco (P) eruanaz (P) eroaten dau (L)	banaroe
ERRAI	errai	-	-	-
EROS(I)	-	-	erosi eguizu erosten dozun erosicot (P) erossicot (L)	-
ERRA(TU)	erratuten dabena	erratuiten dabena	-	-
ERRASTU	errastu	errastu	-	-
ERRAZ	errazago	-	-	-
ERRAZOE	errazoe	errasoe	-	-
ERREBELA(D)U	-	errebela dabelaco errebelduric deuten	-	-
ERREBEREN(T)ZIA	erreberenciya	erreberensie (L) erreberensi (E)	erreberencia (L)	-
ERREBEREN-(T)ZIA(DU)	erreberenciyetan dituzanac	erreberensiedu daigun (L) erreberensietan davesanac erreverensiadu daigun (E)	-	-
ERREBEREN-(T)ZIA EGIN	erreberenciya eguin daiyogunzat	-	-	-
ERREDENTORE	erredentoria	erredentoriena	-	-
ERREDIMI(D)U	erredimidu guenduzan erredimiyetarren	erredimidu guendusin	-	-
ERREGINA	erreguiña	-	-	erregiña
ERREGU(TU)	erregutu daguiyozula erregututen deusat erregututa erregututia	erregutuitia	-	erregutu
ERREINA(D)U	erreinau daiyala	erreineu daguila	-	-
ERRE(I)NA	-	-	errena erreñatic erreñura	-
ERREINU	erreinua	erreinue	-	-
ERRELIKIA	-	erreliquiec (L) erreliquiac (E)	-	-
ERREMEDIO	erremediyo	erremedio	-	-
ERRESKATA	errescata	-	-	-
ERRESKATA(D)U	errescatetia	errescatetia	-	-
ERRESPETO	errespeto	-	-	-
ERRESURREZINO	erresurreziñoia	erresurreziñoiac (L) erresurreciñoiac (E)	-	-
ERRESUZITA(DU)	erresucitadu zan	erresusitedu sen (L) erresucitedu san (E)	-	-
ERREZA(D)U	errecetan dogula errecetia	-	-	-
ERREZIBI(D)U	errecibidu errecibiduco daben errecibietan dan	erresibidu erresibitan dau (E) erresibiten dau (L) errecibiduco daben (E) erresibiduco daben errecibiduric (E) erresibiduric (L) erresibiteco (L) erresibitaco (E)	-	-
ERROSARIO	errosariyoa	-	-	-
ERRU	erru	erru	-	-
ERRUKI	erruqiya	-	errukia	-
ERRUKIOR	erruqiyorrac	-	-	-

ERRUKITASUN	errukitasuna	-	-	-
ESAMINA	esamina	esamine	-	-
	esaminia			
ESAMINA(D)U	esaminetia	-	-	-
ESAN	diñozu	diñosu	diño (P)	diñeutsut
	diñueen	esan eban	diñotsuet (P)	
	esan dogu	esan daroe	diñotsuet (L)	
	esaten daudee	esaten dosu	esan eban	
	esango da	esatia	ezan eutsan (L)	
	esanera		esaten euden	
	esanic		esango deutsu	
	esate		esanic	
	esateco		esatia(P)	
	esatia			
ESELENTE	-	eselentia (L)	-	-
		exelentia (E)		
ESKANDALU	escandalua	-	-	-
ESKAPA(D)U	-	-	escapetan diresan (L)	-
ESKARI	escari	escari	-	-
ESKARI EGIN	-	-	escari-eguin eban	-
ESKA(TU)	escatu	escatu biardan	escatuten deutso (L)	-
	escatuten dozu	escatuitosu		
	esquetan deutsadan	escatuitendosu		
	escatucuo daben	escatutendosu (E)		
	escatuteco	escatucuo daben		
	escatutia	escatutia		
		escatuiteco		
ESKER	-	-	-	eskerrik asko
ESKLABA	esclabia	-	esclabia (L)	-
			esclaven (L)	
ESKOA	escoaco	escoan	-	eskoia
		escuaco (E)		
ESKRIBI(D)U	escribidua	-	-	-
ESKRITURA	escritura	escriture	escritura (P)	-
ESKU	escu	escu	escu	eskue
			ezcu (L)	
			escubidea (P)	-
ESKUBIDE	-	-	-	-
ESNE	esne	-	-	ezne
ESPERA(D)U	esperetan dogula	esperetan dogule	-	-
	esperetia	esperetia		
ESPERAN(T)ZA	esperantzaco	esperansia	-	-
	esperanza	esperansaco (L)		
	esperanzia	esperantzaco (E)		
	esperancia			
ESPEZIALMENTE	especialmente	especialmente (L)	-	-
		especialmente (E)		
ESPIRITU	espíritu	espíritu (L)	-	-
		spíritu (E)		
ESPIRITUAL	espirituala	espirituelac (L)	-	-
		espiritualac (E)		
ESPLIKA(D)U	espliquetan dan	-	-	-
ESPLIKAZINO	esplificaciñoia	-	-	-
ESPOSO	esposo	-	-	-
ESTADU	estadu	estaduco	-	-
ESTAL(DU)	estalduta	estalduric	estaltzen daben (P)	-
ESTIMAZINO	estimaciñoia	-	-	-
ESTRANJERIA	-	-	estranjeriaco (L)	-
ESTREMAUZINO	estremaunciñoica	estremaunsiñoia (L)	-	-
		estremaunciñoia (E)		
ESTU	estua	-	-	-
ETA	eta	eta	eta	-
	ta	ta	ta (P)	-
ETE	ete	-	-	-
ETERNIDADE	-	eternidedecoa (L)	-	-

		eternidadecoa (E)		
ETERNO	eternoa	-	-	-
ETORRERA	etorrera	-	-	-
ETORR(I)	datorren datozanac bayatorco yatorcun yatorzu echatorque gatozan betor etorri da etorrico da	betor datorren etorrisanian etorrico da	satose setorren (P) etorri zara	ddatorkuz
ETXE	etseric etzeco	etseric	echia	etzera
ETXIZERIA	-	echiserie (L) echicerie (E)	-	-
ETZI	-	-	-	etziganik
ETZ(I)	echi dabena echiten badau echiteco	echi eseguisu echiten badau	-	-
	Ikus: ITZ(I)			
ETZIN (ETZAN)	-	-	echinic	-
EURAK	eurac	eurecas	eurac eurec	eurak
EURI	-	-	-	huri
EUSKERA	eusquerara	-	euskeran (P)	euskera
EZ	ez	es	es ez	es ez
EZA	eza	-	-	-
EZA(G)UERA	ezauera	-	-	-
EZA(G)UKERA	ezauquera	-	-	-
EZA(G)UN	-	esaune	-	-
EZA(G)U(TU)	ezagutu dogunoc ezagutua ezaututeco ezagututeco	esaututeco	esagutu esagututen ez zendun ezagutera (P)	-
EZAINTRASUN	ezaintasuna gaitic	esaintasune gaitic	-	-
EZARR(I)	ezarten yacala esarten deutzazala	esarten deutzela	-	-
EZARTORDU	ezartorduan	-	-	-
EZE	ece *	-	-	-
	* "..., cegaitic ece ecin gueuganic bota guñai araguiya;..."			
EZER (BERE EZ)	ecer ecerbere ecebere eceric	eser esebere eserianic	-	ezer
EZEREZKERIA	ecerezqueriyac gaitic	-	-	-
EZIN	ecina	-	-	-
EZIN IZAN	ecin confesau bada ecin salbau leiteque	ecin confesau bada ecin pensau leien	eciñ dot amaitu (L)	ezin dau
EZKER	esquer ezquerreco	esquerreco	-	ezkerra
EZKERO	Ikus: AZKERO	Ikus: AZKERO	ezkero esquero (L) ezquero (L)	-
EZKONDU	ezconduci	esconduci	esconduci	-
EZKON(DU)	ezconduten dirianac ezconduteco	esconduten dirianac esconduteco esconduteco	escondu sirian esconduten da esconduteco ezcondu zaitezala (L)	-
EZKONTZA	escontzaraco	-	escontzaraco (P)	-

EZPABERE	ezpabere *	-	-	-
	* "E. Bai, Jauna, eragozten da blasfemia bere, cein eztan besteric, ezpabere berba lotsabacoren batzuc Jaungoicoaren, edo bere Santuen contra esatia;..."			
EZPADA	-	espada	espada (P)	-
EZ(TA).....BERE	-	-	es bere aleguinic (P) es persuadidu bere (L)	-
EZTULKA	-	-	-	Ikus: AZTULKA

<i>F</i>	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
FALSO	falso	falso	-	-
FALTA	faltac	faltac	-	-
FALTA(D)U	faltau faltetia	faltau daben	-	-
FAMA	-	-	famia	-
FAMILIA	-	-	familie (p) famiatic	-
FEDE	fedea	fedea	-	-
FIEL	fiel fiyel	fiel	-	-
FIGURA	-	figuria	-	-
FINA	-	fine	-	-
FIRME	firme	firmebat	-	-
FORMA(D)U	formau eban	formau eguin euen (L) formau eguin (E)	-	-
FORTALEZA	fortalecia fortalezaco	-	-	-
FORU	-	-	-	foruak
FRUTU	frutu	frutu	-	-
FUERTE(TU)	-	fuertetuteco	-	-
FUNDA(D)U	-	fundeduric	-	-
FUNDAMENTU	-	fundementu	-	-

G	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
GA(I)N	gaineti gainian ganean ganian	ganeti ganian	ganetic gañian gaiñian (P) ganian (L)	ganera
GA(I)XO	gaisho	gasso (L) gaxo (E)	-	-
GAIZTO	gaisto	gaistoco	-	-
GAIZTOTASUN	gaistotasun	-	-	-
GALANTA	-	-	galanta (L)	-
GALBURU	-	-	galburu (P)	-
GAL(DU)	galdu dabelaco galtzaiten dabenac galtzaieco galtzaiten	galdu dabelaco (E)	galdu ezteiten	-
GAL(ER)AZO	galerezotia	-	galaso eztaizun	-
GARAGAR	-	-	garagar	-
GARAGAR BURU	-	-	garagar buru (L)	-
GARAGARRIL	-	-	-	garagarrile
GARAU	-	-	-	garaurik
GARBI	garbiyac	garbietan garbiec (L) garbiac (E) garviegas (E)	-	-
GARBI(D)U	-	-	garbidu zaitez (P)	-
GARBI(TU)	garbituac	-	garbitu zaitez (L) garbituten dau	-
GARI	-	-	garija	-
GARRATZ	-	-	garratza	-
GARRAZTASUN	-	-	garrastasunes	-
GARIZUMA	garizuman	-	-	-
GATX (GAITZ)	gach	gach	-	gatxa
GATXERIA	-	gacherianic	-	-
GATX EGIN	gach eguin deuscuenai	es gachic eguin	-	-
GAU	gau gaberdico gaubian	gauerdis (L) gaverdis (E)	gau gauba gaberdian gabian (P)	gauzez gaberdi gauean
GAUR	gaur	gaur	gaur	gaur bere bai gaurganik gaurgandi gauze
GAUZA	gauza gaucetan	gause gausa (E)	gauza gausaric	-
GAUZA IZAN	-	-	es nas gausa (P)	-
GAZTE	-	-	gaste	gazte
GEDAR EGIN	guedar eguin daroan	-	-	-
GEHI	gueiyago gueyago	gueiago gueyego (L) gueyago (E)	guejago gueyago	geiago
GEHI(TU)	-	-	gueitu eutsan (P)	geitu
GEHIAGO(TU)	gueiyagotutia gueyagotu deiguntzat	-	-	-
GEHIE(TU)	-	-	gueyetutendau guejetu eutsan (P)	-
GEI(TU) (DEI(TU))	-	-	-	geitu
GELDI(D)U	-	-	gueldiuco da (P)	-
GELDI(TU)	-	-	guelditu sirian	-
GENERAZINO	-	-	generacinoac (L)	-

GERA(TU)	gueratu zan	gueratusen	gueratu gueratudun zirian gueratzia (P)	-
GERO	guero	guero	guero	-
GEU	gueuc gueuganic gueugaz gueure gueuri	gueuc gueu gana gueugues gueure gueugana (E)	gueure	geu
GITXI	guichiyenez	-	-	gitxi
GITXI(TU)	gichituta	-	-	-
GIZALDI	-	-	guizaldiac (P)	-
GIZON	guizon	guison	gison guison guizon	gizona
GIZONTASUN	guizontasun	-	-	-
GLORIA	gloriya	glorian glorie gloria (L) gloriye (E)	-	-
GLORIFIKADORE	glorificadoria	glorifiquedoria (L) glorificadoria (E)	-	-
GLORIOSA	-	gloriosia	-	-
GOBERNA(D)U	gobernetaco	gobernaudaguiensat	-	-
GOBERNU	gobernuan	-	-	-
GOBIERNO	-	gobiernoan (L) gobiernuan (E)	-	-
GOGO	gogo	gogo	-	-
GOGORA(TU)	-	-	-	gogoratu
GOHI(TU)	-	-	goitu dozu (P)	-
GOIZ	goshian	-	goiŕseti (P) goŕŕera-arté (P) goxera (L) goizaldetic (L)	goixeko
GOIZALDE	-	-	-	-
GONA	-	-	-	gonok
GORA	gora	-	-	-
GORDE	gorde nozulaco gordetan dituz gordetaco gordetia	gordetan ditus gordetaco gordetia	gorde ciran	gorde egin dot
GORPUTZ	gorputz gorpu-zatiyai	gorputs	-	-
GORROTO	gorrotoa	-	-	-
GORROTO IZAN	gorroto deutsenac	-	-	-
GOSEALDI	-	-	gose-aldi	-
GOSE IZAN	gose danari	gose danari	-	-
GOZA(D)U	gocetan gocetara gozetaco gozetara	gosetan gosetaco (L) gozetaco (E) gozetan (E)	-	-
GOZO	gozoa	-	-	-
GRABE	-	grabia	-	-
GRAZIA	graciya	gracia grasia grasie gracie (E)	gracia	-
GU	gu guc guri gure gu gaitic gugana	gu guc guri guria	gu gure (P)	gure alde
GUARDAKO	-	guardacoa	-	-
GULERIA	guleriya	-	-	-

GURA IZAN	gura dot gura izan eban gura izatia	gure dau gure izeitia gure isen eban	gura ez padau gure badau gure izan (L)	gura dot
GURAGO IZAN	gurago izaitia gurago gueunquian	-	-	-
GURARI	gurari	-	guraria	-
GURASO	guraso	guresoac	guraso guresuen gurazoa (L)	-
GUSTU	gustu gustuz	gustue	gustuco (L)	-
GUSTU HAR(TU)	gustu artzaitia	-	-	-
GUZTI	gustiya guztiya	gustie	gustia guztia	guzti
GUZTIZ	guztiz	gustis gustiz	guztiz gustis (L)	-
GUZTIZKO	-	gustiscoagas	-	-
GUZTIZ-PODEROSO	-	-	gustis-poderosoac	-
GUZUR	guzur	guzur	-	-

<i>H</i>	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
HA	á aez * aric ataco atan ara araco * "aez beera bada"	a (L) á (E)	a arec ac (P) araco	-
HAEK	-	-	-	aik
HAIN	ain	ain	ain aiñ (P)	ain
HAINBESTE	ainbeste	aimbeste	aimbeste	-
HAIZE	-	-	-	aixe
HALAN	alan	alan	-	-
HALANGO	alango alangoan	-	-	-
HAMABI	amabi	-	-	-
HAMABIGARREN	amabigarrena	-	-	-
HAMA(I)KAGARREN	amacagarrena	-	-	-
HAMALAU	amalau	amalau	-	-
HAMAR	amar	amar	amar	-
HAMARGARREN	amargarren	amargarren	-	-
HAMARREN	amarrenac	amarrenac	-	-
HAN	an	an	anche andic andi	-
HANDI	andi	andie	-	-
HANDIKERIA	andiqueriyai	-	-	-
HANDITASUN	anditasuna	-	-	-
HARAGI	araguia araguiya	aragüe	-	-
HARGIN	-	-	-	argine
HAR(TU)	artu dodazan artzaiten dau artuta artutera artutia artzaiteco artzaitia	artu eben arsaiten dabena arsaitia	artu eban artuten dodala artuco zaitudaz arturic	-
HASERRAKUN(T)ZIA	aserracunciaren aserracunsia	-	-	-
HASERRE	aserre	-	-	-
HAS(I)	asi asten dogun	asten dogun	asi sirian asten dan (L)	-
HASIERA	aciyera	-	-	-
HASIK(I)ERA	asiqueran	-	asiquieratic (L)	-
HAS(I)TORDU	asitorduan	astorduen	-	-
HATZ	atz	ats	-	-
HAU	au onec onegaitic oneganic onen oneri onetan onetaraco onez ¹	au onec onen onetan	au onec (erg. sin.) onegaz onen onengandic onesaz onetan	onezaz
	¹ "...eta bagoz onez			

	ostian beste gracia modu batzuc? ”			
HAUNDI	-	-	aundi (L)	aunditzar
HAUTS(I)	austen dau	austendau	-	-
HAZI(I)	-	-	acitic (P)	-
HAZI	aci daguiyezan	asi daguiesan	asi	-
HEGO	-	-	egopean	-
HEL(DU)	eldu danac elzaiten danian eltzaitartian eltzaiteco	eldu elsaiten danian	eldu san	-
HEMEN	emen onacoa ¹ ¹ “...eta nosic onacoa da JESU CRISTO? ” “...sortu zanic onacoa ...”	emen	emen ona oná (denbora zentzuaz)	emengoa emendi ona
HENBRA	-	-	embrac (P)	-
HEREDA(D)U	-	eredadu guendun	-	-
HEREDERU	herederu	erederu	-	-
HERENTZIA	-	-	herentzian (L) herenzian (L)	-
HERIDU	eridu	-	-	-
HERIOTZA	eriotziagaitic eriyotza	eriosiaigas erioticsaric	eriyotzia	eriotza
HERRI	erri	-	erri	-
HEU	-	-	-	eu
HIL	ila	ilec	illacas (P) illacaz (P)	-
HIL	ilten dau ilgo eztana il eitia ilic ilteco	il ileiten dau ileitia ilic ileiteco	il san ilgonas	il il de
HIL (HILABETE)	-	-	-	ilerako
HILEN	-	-	-	ilen
HILTZAILE	-	-	-	iltzaille
HIRU	iru	iru	iru	-
HIRUGARREN	irugarren	iruguerren (L) irugarren (E)	irugarren (L)	-
HOBA(TU)	obatuteco	-	-	-
HOBETO	obeto	obeto	obeto	-
HOGETABAT	oguetabat	-	-	-
HON(A) HEMEN	-	-	on-emen ona-emen	-
HONEEK	oneec oneecaz oneen oneetari oneetati onei	oneic oneicas oneitati	onec (abs. pl.)	onek (abs. pl.) oneik (abs. pl.)
HONDAKIN	ondaquinac	-	-	-
HONELA	onela	-	-	-
HONELANGO	onelango	-	-	-
HONRA	onrari	-	-	-
HONRADU	onradua	onradue (L) honradue (E)	-	-
HONRA(D)U	onretan dituz onretia	onretan ditus (L) onretia (L) honretanditus (E) honretia (E)	-	-
HORI	ori orregaitic	ori orretan	orrec (erg. sin.) ori (P)	-

	orregatiarren	orretaric	orretan (P)	
	orretan	orretati		
	orretaraco			
HORLAN	orlan	-	-	-
HORLANGO	-	-	orlango	-
HORREEK	orreec	orreic	-	orrek (abs. pl.)
	orreen			
	orreetan			
	orreetaricoren			
HORRENBESTE	orrenbeste	-	-	-
HOSTIA	-	ostie	-	-
HOTS	-	-	-	otz
HUME	humiac	-	-	-
HUMILDADE	humildadia	umildede (L)	-	-
		humildade (E)		
HUMIL(DU)	-	-	humildu nabenic	-
HUMILTASUN	humiltasun	umiltasun (L)	-	-
		humiltasun (E)		
HURKO	-	-	urcoago	-
HURKOTASUN	-	-	urcotasun	-
HURRENGO	urrengo	urrengo	-	-
HUTS	utsic	-	utsecaz (P)	utsik
			utzecaz (L)	
HUTS EGIN	uts eguin daben	-	-	-
	uts eguiteco			

<i>I</i>	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
IBIL(I)	dabilena	-	etzara ibili (P)	bebilen
IDOLO		idolo	-	-
IFIN(I)	ifini eztaudeenac	-	ifinten da (L)	-
IGARO	igaro igaroiteco	-	-	-
IGEZ EGIN	-	-	igues eguiten dau (L)	-
IGNORANTE	-	ignorantia	-	-
IGOAL / IGUAL	-	igoal (L) igual (E)	-	-
IGO / IGON	igo eban igon eban igoiten	igoeban igoiten	igo zan	-
IGOTZ(I)	-	-	-	igotzi
IKARAGARRI	icaragarri	iqueragarri	-	-
IKARA(TU)	-	-	icaraturic	-
IKUS(I)	-	-	icusi eban icusiric	alkar ikusiko dogu
ILUN	-	-	-	ilunetati
IMAJINA	imagina	imagine (L) imagine (E)	-	-
IMILAUN	-	-	imillaun	-
IMIN(I)	imini cituzanac iminten dot iminteco	imintenda imintia	imiñi eban (P) imini eban (L)	-
INDAR	indar	inderra	indarric	inder
INDAR(TU)	indartuteco	-	-	-
INDULJEN(T)ZIA	indulgenciya	-	-	-
INES EGIN	iñes eguin iñes eguiten da	-	-	-
INFERNU	infernu	infernuen	-	-
INJURIA	injuriyac	injuriac	-	-
INO(I)Z	iños iñoz	iños	-	-
INOR	iñor	iñor	iñoc	-
INSISTI(D)U	-	instituidu	-	-
INTEN(T)ZINO	-	intensiñoa	-	-
IPIN(I)	-	-	ipiñi zara	-
IRA	iria	-	-	-
IRABAZI	irabaciyagaz	-	-	-
IRABAZ(I)	irabacico dira irabazteco	-	-	-
IRAKATS(I)	iracasten daben iracastia	irecasten deuscun irecastia irecasteco iracasteco (E)	-	-
IRAKURR(I)	iracurtia	-	-	-
IRAUN	irauteco	-	-	-
IRUDI	irudi	irudi urudic (E)	-	-
IRUNTAR	-	-	-	iruntarrak
ISIL(DU)	-	-	işillic (P) işillic (L)	ixildu isildu
ISILTASUN	-	-	-	isiltasun
ISPILU	-	-	ispillu (P)	-
ITAN(DU)	itandu itanduten dot	itendu	itandu eutsan	-
ITSU	-	-	-	itsu

ITURRI	iturri	-	-	-
ITXARON	-	-	icharon gure bosue	-
			icharoteco	
ITXOIN	-	-	ichoisu (P)	-
			ichoizu (L)	
I(T)ZAR(TU)	-	-	izurtu zan (P)	-
			izartu zan (L)	
ITZEL(DU)	-	-	itzelduric	-
ITZ(I)	ichi ez eiguzu	-	ichi dozuzala	-
	Ikus: ETZ(I)			
ITZUN	-	-	ichun zan	-
			ichungo zara	
			Ikus: ETZUN	
IZAITE	izaite	iseite	-	-
IZAN	nas	nasalaco	naz	izen
	da	da	da	izan
	zara	de	gara (P)	
	dira	dá (E)	zara	
	díra	sara	zare	
	bayaco	dire	zarie (L)	
	zan	diré (E)	diriz	
	litzateque	sen	sala	
	izan da	sana	zala	
	izango da	litseteque (L)	sirela (P)	
	izateco	litsateque (E)	isin	
	izaiteco	isen san	izin zana	
	izatia	isenic	izan zaitez	
	izaitia		isen siren (L)	
	izanagaitic		iziten zan	
	izanagaz		isingo da	
	izanda		izitico	
	izanic		izanic (L)	
IZEN	-	-	icen	-
			isenes	

<i>J</i>	<i>Kristinau</i>	<i>Doktriniaren lau</i>	<i>Ruth-en liburua</i>	<i>Erizkizundi</i>
	<i>doktrina</i> 1828	<i>partiak</i> 1858	1872	<i>Irukoitza</i> 1925
JA	-	ja (L) ya (E)	-	-
JABE	-	jabien (L) javien (E)	-	-
JAGON	yagoteco	-	-	yagon
JAI	jai	jayec (L) jayec (E)	-	jaian
JA(I)GI	yaigui zalaco	-	jaigui zan yaguiric	yaigi
JAIGITORDU	yaiguitorduan	jaiguit orduen (L) yaiguitorduen (E)	-	-
JAINKO	Ikus: JAUNGOIKO	-	-	-
JAIO	yayo zan yayoten garian	jayo san (L) jayoiten (L) yaiosan (E) yaioten (E)	jajo jaco jajo da (P) jajo da (L)	-
JAIOKERA	yayoqueran	-	-	-
JAKI	-	-	jaqui san jaki zan (P) jaqui zan (L)	-
JAKIN	yaquinen * **Guizon yaquinen erechian..."	-	-	-
JAKIN	daquizun eztaquiyanari yaquin biar dituzan yaquingo dau yaquinic yaquitia	daquisun estaquinari jaquin biar dauesanac (L) iaquin biar dabesanac (E) jaquingo dau (L) iaquingodau (E) yaquingo daudienac (E) jaquinic (L) yaquinic (E) jaquitia (L) yaquitia (E)	daki (L) daqui (L) badaki (P) jakin dauzula jakiteco jaquiteco (L)	baaki banenkien baleki eztaki etxakik ezpaleki
JAKITUN	yaquitun	-	-	-
JAKITURIA	yaquituriya	-	-	-
JAN	yan yaten dituzanac yateco	jaten (L) yaten (E) iaten (E)	jan eban jateco jaten (L) janaria	yan eleuke yango
JANARI	yanariyacaz	-	janaria	-
JANEDAN	yanedanian	-	-	-
JANGOIKO	Ikus: JAUNGOIKO	Ikus: JAUNGOIKO	Ikus: JAUNGOIKO	-
JANGOIKOTASUN	jangoicotasun	jangoicotasun	-	-
JAN(T)Z(I)	yancitia	jansitia (L) yansitia (E)	jasteco (P) jasteco (L)	-
JARAMON	yaramon	-	-	-
JARR(I)	yarten da yarrico da yarriric	jarriric (L) yarriric (E)	jarri zan jarriric	yarri
JATORDU	yatordubaten	-	-	-
JATZ(I)	yatzi zan	jatsi (L) yatsisen (E)	-	-
JAUBE	yaube	-	-	-
JAUN	jaun	jaun	jaun	jauna
JAUNGOIKO	Jaincoac Jangoico Jaungoicoari	Jangoico Jaungoico Jaungoicoa (E)	Jaungoicoa Jaungoicoa (L)	-

		Jangoco (E)		
JAUS(I)	yausi yausten dalaco yauzi guintzan	jausi gatesan (L) yausigatesan (E) jausten dalaco (L) yaustendalaco (E)	jausten diresan (P) jausten direzan (L)	-
JAUSITASUN	yausitasun	-	-	-
JAZO	-	-	jaso san jazo zan jazoera	-
JAZOERA	-	-	-	-
JENERALA	generala	jenerala (L) generala (E)	-	-
JENTE	gente	-	gente	-
JO	yoa gaitic	joitia gaitic (L) yoitia gaitic (E)	joaz (P) joazkero (L)	-
JOAN	doianac doaz yoan yoaten dirian	doyan (L) doian (E)	doa doba (L) joan zan juan san yuan sates juaten saran joango zara juango naz yuango nas (L) joanic yuateco	noa enoa banoa
JOATORDU	yoatorduan	joat orduen (L) joatorduen (E)	-	-
JUDATAR	-	-	judatar (P)	-
JU(D)IZIO	judiciyoa	juicioco	-	-
JUEZ	-	-	jues juezen (L)	-
JURAMENTU	juramentu	jurementoric	-	-
JURAMENTU EGIN	juramentu eguin lei juramentu eguiten dabenac juramentu eguitia	eiten dau juremento jurementu eiten yacolaco (E) juremento es eiteco juremento eitia (L) jurementu eitia (E)	-	-
JUSTIZIA	justiciya	justicie justisies (L)	-	-
JUSTO / -U	justoa justuen	justoa	-	-
JUZGADU	juzgaduac	-	-	-
JUZGA(D)U	juzgadu juzguetan	jusguetan jusgueu (L) juzgueu (E)	-	-
JUZGU	juzgu	jusgu (L) juzgu (E)	-	-

K	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
KABUBAKO	cabubacoagaitic	-	-	-
KAFE	-	-	-	kaferik
KALIZ	caliz	calis calix (E)	-	-
KALTE	calte	calte	-	-
KALTE EGIN	calte eguiten deutsanac	-	-	-
KANPO	canpora	campora	-	-
KANTA(D)U	cantau	-	-	-
KAPA	-	-	capia	-
KAPITAL	capitalac	-	-	-
KAPITULU	-	-	-	-
KARDINAL	cardinalac	-	capitulua	-
KARESTIA	-	-	caestia (L)	-
KARGA(D)U	-	-	cargauric (L)	-
KARIDADE	caridadia caridadeco	caridadeco caridedia	caridadia (L)	-
KARINU	-	-	cariñua	-
KARRA EGIN	-	-	-	karra eiten dau
KARRAKA	-	-	-	karraka
KASTIDADE	castidadia	-	-	-
KASTIGA(D)U	castigau daroiana	-	-	-
KASTIGU	castigua	castigue	-	-
KASTO / -U	castoac	castu	-	-
KATOLIKA	catoliquia	-	-	-
KAUTIBERIO	cautiberiyoric	-	-	-
KAUTIBIDADE	-	cautibidederc (L) cautividederic (E)	-	-
KAUTIBO / -U	cautiboac	cautibuec	-	-
KEN(DU)	quendu quenzaiten deutsanac quenduta quenzaiteco	quendu quenduric quensaiteco	kendu eban kenduten eban	-
KLEMEN(T)ZIA	clemenciazco	-	-	-
KOLAZINO	colaciñoan	-	-	-
KOLORE	-	coloria	-	-
KOMULGA(D)U	comulgau comulgau bagara comulguetan danac comulgauc comulguetaco comulguetia	comulgueu comulguetan danac comulgueuco bada comulguetia	-	-
KOMUNINO(E)	comuniño comuniñoia	comuniño comuniñoie	-	-
KONBENI(D)U	conbenietan bayacaz	combeniten bajaco (L)	-	-
KONDENADU	condenaduen	combenitan bayaco (E)	-	-
KONFESA(D)U	confesadu confesetan dira confesau zanic confesauta confesetaco confesetara confesetia	condenaduec confesau senic confesetan danac confesaute confesetaco confesetia	-	-
KONFESATZAGA	confesatzagaric	-	-	-
KONFESINO	confesiño	-	-	-
KONFESORE	confesore	confesiño	-	-
KONFIAN(T)ZA	confianciagaz	confesoriac	-	-

		confiensiegas (L)		
KONFIA(D)U	confiyetan dot	confiansiagas (E)	-	-
KONFIRMA(D)U	confirmetaco	-	-	-
KONFIRMAZINO	confirmaciñoa	confirmetaco	-	-
		confirmasiñoa (L)		
KONFORME	-	confirmaciñoa (E)	conforme (L)	-
KONFORMIDADE	-	-	conformidadian (L)	-
KONGREGAZINO	-	-	-	-
		congregaciñoa (L)		
KONPARA(D)U	-	congregacioia (E)	comparau ecin ... (L)	-
KONTA(D)U	-	-	contau eutsan	-
KONTENTA(D)U	-	-	contentautan ez ... (L)	-
KONTESTAZINO	-	-	contestaciñoa (L)	-
KONTINEN(T)ZIA	continenciya	-	-	-
KONTRA	contra	-	contra	-
KONTRADEZI(DU)	-	contra	contradesidu (L)	-
KONTRIZINO(E)	contriciñozco	-	-	-
		contrisiñoeco		
		contrisiñoeco		
		contricinoesco (E)		
		contriciñoeco (E)		
KON(T)SAGRADU	consagradua	contriciñoecoa (E)	-	-
KON(T)SAGRA(D)U	consagretaco	consagradue	-	-
KON(T)SAGRAZINO	consagraciñooco	consagretaco	-	-
		consagrasiñooco		
KON(T)SENTI(D)U	consentietan	consagraciñooco (E)	-	-
KON(T)SEJU	conseju	-	consejuegaitic (L)	-
KON(T)SENTI(D)U	-	conseju	-	-
		consentiten (L)		
KON(T)ERBA(D)U	-	consentitan (E)	conserbau deitian (L)	-
KON(T)SIDERA(D)U	-	-	-	-
KON(T)SOLA(D)U	consoletia	considerau	consolau daijen	-
KONTU	contu	consoletia	-	-
KONTU EGIN	-	contu	contu eguizu	-
KONTU IZAN	contu daigun	-	-	-
KON(T)ZEBI(D)U	-	-	-	-
		consebidue (L)		
KON(T)ZEDI(D)U	-	concebidue (E)	consedidu eutsan (L)	-
KON(T)ZESINO	conceciño	-	-	-
KON(T)Z(I)EN(T)ZIA	conciyenciya	-	-	-
		consensiecoa (L)		
KOPAU	-	consensicoa (E)	copauba	-
KORPORAL	corporalac	-	-	-
KORREJI(D)U	-	corporalac	-	-
		corregitia (L)		
KOSTU	costuz	corregitia (E)	-	-
KOSTUNBRE	-	-	costumbre (L)	-
KREDO	credoa	-	-	-
KREITU	creitua	credoa	-	-
KRIADA	-	creitue	criadacaz (L)	-
KRIADORE	criyadoria	-	-	-
		criadoria		
KRIADU	-	criedorari	criaduac (L)	-
		-	crieduei (L)	-
KRIA(D)U	criyadu eban			
KRIATURA	criyaturac gaitic	criedu ebasan		
		criaturec gaitic		
		crieturec gaitic (L)		
		criaturac gaitic (E)		
KRISTAL	cristal	crieturac gaitic (E)	-	-
KRISTINAU	cristinauac	cristel	-	-
	cristiñau	cristiñeu		
		christiñeu (E)		
KUBRI(D)U	-	cristiñau (E)	cubritan daben (L)	-

KUIDADURE	-	-	cuidadure (L)	-
KUINATA	-	-	cuñetia	-
KUJU(TU)	-	-	cujutu-itzan (P)	
			cujuteco (L)	
KUNPLI(D)U	cunplidu daudeenac		cumplidu (L)	-
	cunpliyetan dala	cumpliu balegui		
	cunpliyetaco	cumpliten estauenac (L)		
	cunpliyetia	cumplitan estabenac (E)		
		cumplitia		
		cumpliteco (L)		
		cumplicataco (E)		
KURTZE	curtze	cumplitaco (E)	-	kurtze
		curse		-
KURTZE SANTI- AREN EGIN	curtze santiaren eguin	curcian	-	-
		-		
KURTZIFIKADU	curtzificaduaren		-	-
		cursifiqueduen		

<i>L</i>	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
LABUR	laburrenac	-	-	-
LAGA	-	-	lagatzen dot (P)	-
LAGUN	lagun	-	-	-
LAGUN(DU)	lagundu	-	-	-
	lagundu daguiyola			
	lagun eguidazu			
LAGUNGARRI	lagungarriyac	-	-	-
LAGUNTASUN	laguntasun	-	-	-
LAGUNURKO	-	-	lagunurcoari (P)	-
LAN(T)ZE	-	lansian	-	-
LAR	lar	-	-	-
	larregui			
LARRIN	-	-	larrinera	-
LASTER	-	laster	laster	-
LATIN	-	-	latiñeti (P)	-
LAU	lau	lau	-	laurek
LAUGARREN	laugarren	lauguerren (L) laugarren (E)	laugarren (L)	-
LAUREN	lauren	-	-	-
LAUREUN	-	-	-	laureun
LAUROGEI	-	-	laurogueta amalau (L)	-
LEGE	legueco	legueco	leguiaren (L)	lege
LEGEZ	leguez	legues	leguez	-
LEHEN	leen	len	len	lendi
	lenago	lenago	lenago	
LEHENENGO	-	-	lenengo	-
LEIZE	-	-	-	leze
LEKU	lecu	lecu	lecu	-
LELENGO	lelengo	lelengo	-	-
	lengo			
LIBRA(D)U	libradu gaizala	libredu gaguisen	-	-
	librau gaizan	gaguisus libradu (E)		
	libretarren	libretarren		
LIBRE	libre	-	-	-
LIBURU	liburu	-	liburua	-
LINBO	linboa	limbora	-	-
LLANTU	llantu	-	-	-
LO	-	-	lotara	-
LO EGIN	-	-	lo eguin eban lo-eguiten daben loeguizu	-
LOGRA(DU)	-	logretaco	-	-
LOHI	loiyac	-	-	-
LOHI(TU)	loitu	loitu	-	loitu
LOTSA	lotsaz	lotsas	lotza-baric	-
LOTSABAKO	lotsabacoren	-	-	-
LUXURIA	luxuriya	-	-	-
LUR	lurra	lurre gaitic	lur	-
LURRA EMON	-	lurre emoitia	-	-
LUZA(TU)	luzatutia	-	lusatu	-
LUZE	-	-	-	luzea (oso /e/ itxia)

M	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
MADRILTAR	-	-	-	madriltar
MAHAI	maira maya	-	-	maiti
MAIATZ	-	-	-	maiatz
MAISU	-	-	-	maisua
MAITAERIA	-	-	maitaeria (P)	-
MAITE	maitia	-	-	-
MAJESTADE	magestadia	majestadia (L) magestadia (E)	-	-
MAKILA	-	-	makilla	-
MAKUR(TU)	-	-	macururic	-
MALETA	-	-	maletara	-
MANA(TU)	manatuten dabenac	-	-	-
MANDAKO	-	-	-	mandako
MANDAMENTU	mandamentu	mandamintu (L) mandamentu (E)	-	-
MANTENI(D)U	-	-	manteniu dajen (P)	-
MANTENIMENTU	mantenimentua	mantenimentue	-	-
MAN(T)SO	mansoac	-	-	-
MAN(T)SOTASUN	mansotasuna	-	-	-
MATRIMONI(N)O	matrimoniñoa matrimoniocua	matrimoniñoa matrimoniocoa	-	-
MARTI (MARTXO)	-	-	-	marti
MARTITZEN	-	-	-	martitzen
MARTITZEN GUREN	-	-	-	martitzen guren
MEDIANTE	-	mediante	-	-
MEDIO	mediyo	medioac	-	-
MEMENTU	-	-	mementu	-
MEMORIA	memoriya	memorie memoric (E)	-	-
MENDI	-	-	-	mendi
MENETACO	menetacoa	-	-	-
MENOSPRESIO	-	menospresios	-	-
MENPE	-	-	mempeco	-
MENTAL	mentala	-	-	-
MENTURA	-	-	menturas	-
MEREZI(D)U	merecidu daigun merecietan dau	mereciten daudien (L) merecitan daudien (E)	-	-
MEREZIMENTU	merecimentuac gaitic	-	-	-
MESEDE	mesede	mesede	mesede (P)	-
META	-	-	aspel-meta (P) aspel mota (L)	-
MEZA	meza	mesa	-	mezara
MILA	-	-	mille (L)	-
MILAGRO	milagro	-	-	-
MILAGROSAME	-	milegrosamente (L) milagrosamente (E)	-	-
NTE	ministro	ministruec	-	-
MINISTRO / -U	-	-	mirabia (P)	-
MIRABE	miragarriyena	-	miragari (L)	-
MIRAGARRI	misericordiya	misericordiescoa (L)	misericordia	-
MISERIKORDIA	misericordiazcoa	misericordisco (E)	-	-
MISTERIO	misteriyo	misterio	-	-
MOABITA	-	-	moabita (L)	-
MOABITAR	-	-	moabitarra	-
MOBIMENTU	mobimenturic	-	-	-
MODU	modu	modutecoa	moduan	-

MOLDATEGI	moldateguiyan	-	-	-
MORTAL	mortal	mortal	-	-
MORROI	-	-	morroiei (P)	-
MOTIBO	motibo	-	-	-
MUNDU	mundu	mundu	munduan	-
MUN EGIN	-	-	mun eguin situsan mun eguiten eutzan	-
MUTIL	-	-	mutillac (P)	mutile

N	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
NAGITASUN	naguitasuna	-	-	-
NAFAR	-	-	-	nafar bat
NAGOSI	-	nagosigoac	-	-
NAGUSI	nagusiyagoac	-	-	-
NAHAS(TU)	nastian	-	-	-
NAHI	nai	-	nai bozu nai izan dot	-
NATURAL	naturala	naturelian naturela (L) naturala (E)	-	-
NATURALEZA	naturaleza	naturalesa (L) naturelesa (L) naturaleza (E)	-	-
NEBARRABA	-	-	nebarrabatic (L)	-
NEGA(D)U	-	-	ez dot neguetan (L)	-
NEGAR	negarrezco	-	negarres	-
NEGAR EGIN	negar eguiten dogula	-	-	-
NEKE	neque	-	-	-
NESKATILA	-	-	nescatilla nezcatilla (L)	neskatilla neskatille
NEU	neure	neure	neu neuc neugas neugaz (L) neure neuria neuganutzen ditudan (P)	neu
NEUGANA(TU)	-	-	neurria	-
NEURRI	-	-	neurri cituan	neurri
NEURRI IZAN	-	-	nesesidadiagaitic (L)	-
NEZESIDADE	necesidade	necesidade necesidade (E)	-	-
NI	ni nic nigaitic nigan nigana niri	nic niri	ni nic nigandic nigas niri nire nere (L)	nigez
NO(I)Z	noiz nos nosic	nos	-	noz
NON	non nondi nora	non nondi	non nondic	non nondi nongoa
NONGURA	-	-	nongura	-
NOR	nor noc noganic nogaz	nor noc noganic nogas	nor noc nori nogana nogaz	nor nok
NORBERA	norberagaz	-	-	-
NORTZUK	nortzuc	norsuc	-	nortzuc
NOTIZIA	-	notisie	-	-

O	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
OBEDEZI(D)U	obedecidu	obedecidu obedesiten (L) obedesitan (E)	-	-
OBEDITU	obeditu	-	-	-
OBISPO	obispoaren	obispoen	-	-
OBLIGA(D)U	obligaduric obligauric obliguetan gaituz	obligueduric obliguetan gaitus	obligauric (L)	-
OBLIGAZINO	obligaciño obligaziñoa	obliguesiñoeric obliguesiñoric obliguesinoric (E)	-	-
OBRA	obra	obra	obracaz (L)	-
OBRA(D)U	obrau cituzan obrauco daben	obradu situsen obrau biardan obraduco daben obraduric	-	-
ODOL	odol	odol	-	-
OFENDIDU	ofendidua	-	-	-
OFENDI(D)U	ofendidu dabelaco ofendiyetaco	ofendidu dabelaco ofenditeco (L) ofenditaco (E)	-	-
OFIZIO	oficiyo	-	oficioa (L)	-
OFREZI(D)U	ofreciyetan deutsudaz	ofresiduric (L) ofreciduric (E)	-	ofrezidu
OGI	ogui	ogui	oguitic (L)	-
OHE	oera	oera	-	-
OHI IZAN	-	-	oi eban (P)	-
OHITURA	-	-	oitura	-
OIHAL	-	-	oyala	-
OHOS(TU)	ostu eitia	ostutia	-	-
OIN	-	-	oiñetan	oiñez
OINAR	-	-	oiñarrac (P)	-
OINETAKO	-	-	oiñetacua (P)	-
OIN(T)ZUNGO	-	-	oinzungo	-
OKASINO	ocasiao	-	-	-
OKELA	oquelearic	-	-	-
ON	on	ona	onian	-
ONDASUN	ondasun	ondasunen	ondasunac (P)	-
ONDO	ondo	ondo	ondo	ondo
ONDO	-	-	ondora onduan (P) ondoren (P)	-
ONDOREN	-	-	ondorenbagaric (P) ¹ ondorenian (P) ² ¹ "..., eruan ez daba- laco ondorenbagaric zeure failie guera- tzia,..." Ikus: SUZESINO ² "..., altzetaco bere senar-sanaren isena bere ondorenian ,..." Ikus: PROPIEDAD	-
ON EGIN	on eguitiarren * * "eta iñori on egitia- rren ..."	-	-	-
ONGIN	onguin	-	-	-

ONTASUN	ontasun	-	ontasunagaz (P) ontassuna (L)	-
ON(T)ZA	onzabat	-	-	-
OPA	opa deutsudaz	-	-	-
OPA(TU)	opaturic opatuteco opatutia	-	-	-
ORAIN	orain orain guiño	orain	-	orainganik orainartiño oraindo
ORA(TU)	-	-	oratu eguiozu (L)	-
ORAZINO	oracinoac oraciño	orasiño (L) oraciño (E) orasinoiac (E)	-	-
ORAZINO EGIN	oraciño eguiten oraciño eguitia	orasiño eiten eingo deutsegu ora- siño (L) eingo deutsegu ora- ciño (E) orasiño eitia (L) oracino eitia (E)	-	-
ORDE(KO)	ordeco * * "...Cristoren Vicari- yo, edo ordeco ..."	-	-	-
ORDEA	ordia	ordia	-	-
ORDEA	-	-	ordia (P) * * "...guelditu zatez be- ragaz ordia , orretan atseguin ezpozu..."	-
ORDENA	-	-	ordenia	-
ORDEN(DU)	ordenduteco	ordenduteco	-	-
ORDI(TU)	ordituten danac	-	-	-
ORDU	ordu	orduen	ordu	-
ORDUAN	orduen	orduen	orduan	-
ORIJINAL	originala	orijinela (L) originala (E)	-	-
ORKORO	orcoroagaz	orcoroagas	-	-
OSASUN	osasuna	osasune	-	-
OSO	osoa	osoa	oso bat oso-bete (P) * * "..., esan dabena oso-bete artiño."	-
OSTATU	ostatu	ostatu	-	-
OSTE	-	-	ostetic	-
OSTERA	ostera	ostera	ostera	-
OSTIA	ostian ostiya	-	-	-
OTSAIN / OTSEIN	-	-	otzeinai otzainacaz	-
OZPIN	-	-	ospin (P)	-

<i>P</i>	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
PADEZI(D)U	padecidu eban padecietan padeciyetara	-	-	-
PAGA(D)U	pagau eguiyezu paguetan dituz paguetaco paguetia pagureco	paguetia	-	-
PAGU	-	-	-	-
PAIS	-	-	paišera (P) paisera (L)	-
PARAJE	-	-	paragera	-
PARA(D)U	-	paraucoda	parau cosaré (L) paretia (L)	-
PAREBAKO	parebacoa	-	-	-
PARKA	parca	parca	-	-
PARKA(TU)	parcatu daquiyontzat parcatuten dan parquetan deutseguzan parcatuco deustazala parcatutia parquetaco	parcatu daigusela parcatuiten dabelalaco parcatuten yaco parquetan deustugusen parcatuiteco parcatuitia parquetaco	-	-
PARKAZINO	parcaciñoa parcaciñoia	parcasiñoia (L) parcasiñoia (E) parcasiñoia (E)	-	-
PARTE	parte	parte	parte (L)	-
PASA(D)U	-	-	pasau zan pasetan	-
PASKUA	pascua	pascoa (L) pascua (E)	-	-
PASINO	pasiño pasiñoia	-	-	-
PATER NOSTER	pater nosterra	pater nosterra	-	-
PATRIA	-	-	patriatic (L)	-
PAUSU	pausu	-	pausuen (L)	-
PAZ(I)EN(T)ZIA	paciyenciya	pasensietan (L) pasensitan (E)	-	-
-PEAN	-	mortalen pian	-	-
PEKATARI	pecatari	pecatariac	-	-
PEKATU	pecatu	pecatu	-	-
PEKATU EGIN	pecatu eguiten ebalaz	pecatu eiten dau	-	-
PELEGRINA(D)U	-	-	pelegrinetara (P) pelegrinetara (L)	-
PELEGRINAZINO	-	-	pelegrinaciñoico pelegrinasiñoico (P) pelegrinasinoco (L)	-
PELIGRU / -O	peligru peligroren	peligru	-	-
PENA	pena	pena	-	-
PENITEN(T)ZIA	penitenciya	penitensie penitensia (L) penitencie (E)	-	-
PEN(T)SA(D)U	pensau al leitequianic pensetan dogula pensetia	esin pensau leien pensetia	-	-
PEN(T)SAMENTU	pensamentu	pensamentu pensamintus	-	-
PEREGRINU	-	peregrinuei	-	-
PERMITI(D)U	-	-	permittedu ez dabelaco (L)	-
PERTENEZI(D)U	pertenecietan yacaz	-	-	-

PER(T)SEBERAN-(T)ZIA	perseberanciyagaz	-	-	-
PER(T)SEGIDU	perseguiduac	-	-	-
PER(T)SEGI(D)U	perseguietan gaituezan	perseguiten gaituesan (L) perseguitan gaituesan (E)	-	-
PER(T)SEKUZINO	persecuciñoia	-	-	-
PER(T)SONA	persona	persona	-	-
PER(T)SUADI(D)U	-	-	persuadidu (L)	-
PESKA	pesca	-	-	-
PIADOSA	piadosia	-	-	-
PIEADADE	piadadeco	-	-	-
PISU	pisuzcoa	pisucoan piscoa pisquebat	-	-
PIZKA	-	-	-	-
PIZ(TU)	-	-	pistu daizun (P)	-
POBRE	pobre	-	-	-
PODERIA	poderiaren	-	-	-
PODERIO	poderiyoz	poderioagas	-	-
PODEROSO	poderoso	poderosoa	poderoso (L)	-
POLENTA	-	-	polenta zatia	-
PONTIFIZE	sumo pontifice	pontifise (L) pontifice (E)	-	-
POTEN(T)ZIA	potenciya	-	-	-
PORTA(D)U	-	portadu ditsan portaduric	-	-
POZ	poza	-	pocic (P)	-
POZTU	poztuac	-	-	-
POZ(TU)	-	-	pozturic	-
PREFAZIO	prefaciyoa	-	-	-
PREMIO	-	-	premio (L)	-
PRESENTE	-	-	presente (L)	-
PRESTA(D)U	prestauc dira	-	-	-
PRESTUTASUN	prestutasuna	-	-	-
PREZIOSO	preciosoagaitic	preciosoa	-	-
PRIMIZIA	primiciyac	primisiac (L) primiciac (E)	-	-
PRIN(T)ZIPAL	principalenac	prinsipelenac (L) principalenac (E)	-	-
PRIN(T)ZIPAL-MENTE	-	prinsipelmente (L) principalmente (E) prinsipalmente (E)	-	-
PRIN(T)ZIPIO	pricipiyoa	prinsipio (L) principio (E)	-	-
PROBE	-	-	probiac (L)	-
PROBETXU	probechuari	probechu (L) provechu (E)	-	-
PROJIMU	progimua	projimue	-	-
PROMESA	promesa	-	-	-
PROPIEADADE	-	-	propiedadaden (L) propiedadian (L) * * "..., altzetaco bere senar defuntuen icena bere propiedadian ."' Ikus: ONDOREN	-
PROPIO	-	propioagas	-	-
PROPOSITU	propositu	propositu	-	-
PROTESTAZINO	-	-	protestacionoa (L)	-
PRUDEN(T)ZIA	prudenciya	-	-	-
PUNTU	-	-	puntuac	-
PURGATORIO	purgatoriyoa	-	-	-
PURU	purua	purue	-	-
PUSKA	puscabat	-	-	-

S	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
SABEL	sabel	sabeleric savel (E)	sabelian	-
SABIO	sabiyoa	sabioa	-	-
SAGUZAHAR	-	-	-	sagu sarra
SAIL	-	-	-	saillean
SAKRAMENTU	sacramentu	sacramentu	-	-
SAKRILEGIO	sacrilegiyo	-	-	-
SALBADORE	salbadoria salvadoria	salbadoria (L) salvadoria (E)	-	-
SALBA(D)U	salbau guinduzan salbetarren	esin salbauliteque salbadu guendusén (L) salvadu guendusén (E)	-	-
SALBAZINO	salbaciñoraco	-	-	-
SALBE	salve	salbia (L) salvia (E)	-	-
SAL(DU)	-	-	salduteco	-
SALUDA(D)U	-	saludetan	-	-
SANTA	santa	santia	santaco (P)	-
SANTIFIKA(D)U	santificadu bedi	santifiquedu bidi	-	-
SANTIFIKANTE	santificantia	-	-	-
SANTIGE(D)U	santiguëtará santiguëtia	santiguëtia	-	-
SANTISIMA	santisimaren	santisime santisime (L)	-	-
SANTISIMU / -O	santisimo	santisimu	-	-
SANTU	santu	santu	-	-
SANTU(TU)	santututen dabena	-	-	-
SAPO	-	-	-	sapoa
SARI	-	-	sarie (P)	-
SARRI	sarri	-	-	-
SAR(TU)	sartu sartuten dira sartzaiten dira	-	sartu zan sartuten dá	-
SARTUTORDU	sartutorduan	-	-	-
SARTZAIERIA	sartzaiyeria	-	-	-
SAR(T)ZAITORDU	-	sarsaitorduen	-	-
SATISFAZINO	satisfaciñoa	-	-	-
SAZERDOTE	sacerdotiac	sacerdotiac	-	-
SEGI(D)U	-	-	seguidu eguizuz	-
SEGI(TU)	-	-	seguitus (P) seguiten zituala (L)	-
SEGUN	-	segun	-	-
SEGURU	segurua	seguruego (L) segurugo (E)	-	-
SEGURU(TU)	segurututeco	-	-	-
SEI	-	-	sei	-
SEIGARREN	seigarrena	seiguerrena (L) seigarrena (E)	seigarren (L)	-
SEIN	seinchua seña	señeri (L) señiri (E)	-	-
SEINALE	señale	señale	-	-
SEIN IZAN	-	-	sein ebana (L)	-
SEIN EGIN	-	-	señ-eguin ebana (P)	-
SE(I)NA-SOR(TU)	-	-	sena-sortu (P)	-
SE(I)NZAIN	-	-	cenzañaren (P) cezaiñaren (L)	-
SEKRETO	secretoa	secretoa	-	-

SEKULA	secula	seculo	-	-
SEME	seme	seme	seme	-
SEME ALABAK	seme alabac	-	-	-
SEMEJAN(T)ZA	-	semejansabat	-	-
SENAR	senar	-	senar	-
SENDO	sendo	-	-	-
SENDOTASUN	sendotasuna	-	-	-
SENDO(R)(TU)	-	-	sendortzeco (P)	-
SENEITASUN	-	-	ceneitasunen	-
			ceneitassunen (L)	
SENIDE	-	-	cenideric	-
			senide	
			zenidia	
SENIDETASUN	-	-	cenidetassunen (P)	-
			cenidetassun (L)	
SENIPARTE	-	-	cenipartian	-
SENITASUN	-	-	cenitasuna (P)	-
			cenitassunen (L)	
SENO	senoa	-	-	-
SENTEN(T)ZIA(D)U	sentenciaduco dituz	-	-	-
SENTI(D)U	eztauquee sentiduco	-	-	-
SENTIMENTU	sentimentu	sentimentu	-	-
SEN(T)ZUN	sensun	-	-	-
SEÑORA	señora	señorabat	-	-
SEPULTA(D)U	sepultadua	-	-	-
SEPULTURA	-	-	sepultura	-
SERBI(D)U	serbidu	serbietaco (L)	-	-
	serbitian	servietaco (E)		
	serbiyetaco			
SERBIZIO	serbiciyo	serbisio (L)	-	-
		serbicio (E)		
SERMOI / -E	sermoia	sermoya (L)	-	-
		sermoia (E)		
SIERBA	-	-	sierbien (L)	-
SIGINA(TU)	-	siguiñetia	-	-
		siguiñetuiten sara (L)		
		siguiñetuiten sara (E)		
SINIS(TU)	sinistu	sinistu	-	-
	sinistuten dabenac	sinistuiten dabenac		
	sinistuco daben	sinistuten dabenac (E)		
	sinistutia	sinistucodaben		
		sinistuitia		
		sinistutia		
SOBERANU	-	soberanue	-	-
SOBERBIA	soberbiya	-	-	-
SOBRA	-	-	sobrac	-
SOBRA(D)U	-	-	sobrauzana	-
SOBRENATURAL	-	sobrenaturel (L)	-	-
		sobre natural (E)		
SOIN	-	-	soñian (P)	-
SOINEKO	-	-	-	soiñeko
SOKORRI(D)U	socorridu naguizu	socorridu	-	-
SOKORRU	socorru	-	-	-
SOLO	-	-	solea	-
			soluan (P)	
SORBALDA	sorbaldaric	sorbaldaric (L)	-	-
		solbardaric (E)		
SORGINKERI	sorginqueriyac	-	-	-
SOR(TU)	sortu zan	-	sortu eban	-
	sortua izan zala	-	sortutia (P)	-
	sortuta			
SOSTENIDU	-	-	sostenidu dajen (L)	-
SUBDIAKONU	-	subdiaconuec	-	-
SU(D)UR	surracaz	-	-	-

SUERTE	-	-	suertian	-
SUFRI(TU)	-	sufriten (L) sufritan (E)	-	-
SUMO PONTIFIZE	sumo pontifice	-	-	-
SUPER(S)TIZINO	-	superstisiñoocoac (L) superticiñoocoac (E)	-	-
SURTE	-	-	-	surtera
SURTOPIL	-	-	-	surtopila
SUSTRAI	sustraiyac	-	-	-
SUZESINO	-	-	sucesinoa (L) sucesiño (L) *	-

* "..., peritidu ez dabelaco **sucesiño** bagaric ceure familiari parretia."

Ikus: **ONDOREN**

<i>T</i>	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
TALO	-	-	-	txalo
TANGA	tanga	-	-	-
TENPLAN(T)ZIA	tenplancia	-	-	-
TENTA(D)U	tentau	-	-	-
TENTAZINO	tentaciño	tentasiño tentaciño (E)	-	-
TEOLOGAL	teologalac	teologalac	-	-
TESTIGU	-	-	testigu	-
TESTIMONIO	testimonioric	testimonioric	testimonioa	-
TOKA(D)U	-	toquetan yaquiela	tocau jachubesan (L) tocauco jachubesan (P)	-
TOPA(D)U	topaucodau topetaco	-	topau eztozulaco (L) topauco deutsut topetan tropetan (L)	-
TORMENTU	tormentu	-	tropetan (L)	-
TRABAJU	trabajuac	-	-	-
TRINIDADE	trinidade	trinidedia trinidadea (E)	-	-
TRISTE	triste	triste	-	triste
TRONU	tronuaren	-	-	-
TROXE(D)U	-	-	-	-
			troxetan * * "aimbeste demporan troxetan garagarac"	
TTU	-	-	-	txu
TXAR	char	char	-	-
TXIKER	chiquer	-	-	-
TXIKI	chiquian	chiquien	-	txikitati

<i>U</i>	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
UGARAIXO	-	-	-	ugaraixo
UKA(TU)	ucatuagaz ucatuten deutseenac	-	ez dot uketan (P)	-
UKU(TU)	ucututia	-	-	-
UME	ume (hume)	-	-	-
UMEZURTZ	-	-	umesurtz	-
UNI(D)U	-	uniduric	-	-
UNJI(D)U	ungidua	unjidue (L) ungidue (E)	-	-
UR	ur	ur	urati	ures
URI	-	-	urian	-
URRA(TU)	urratu	-	-	-
URRUN	-	-	-	urrundi
URRU(TU)	-	urritu	-	-
URTA(RR)IL	-	-	-	urteile
URTE	urte urtian	urtian	urtian urte garrenian (L)	- -
URTEITORDU	urteitorduan	urteitorduen	-	-
URTEN	urten ezpadau urteiten dau	urteitebala urteiten daben urtenbagaric urudic (E)	urten eban	- -
URUDI	-	Ikus: IRUDI	-	-
USA(D)U	usetan dana	usedu usetan dau useduco dosu	usau eguisu usetan eban (L)	- -
USAIN	usaiña	useiñe	-	-
USAIN(DU)	-	-	usaindu zaite	-
USAIN EGIN	usain eguitia	-	-	-
USO ERRAZO-	uso errazoascoa	usu errasoecoa	-	-
E(Z)KO	uso errazoescora uso errazoezcoa	-	-	-
USTE IZAN	uste dabenaren	-	-	-
USTEL(DU)	ustelduta	-	-	-
USU	usua	usu	-	-
UZEN	ucen	usen	-	-
UZENTA(TU)	ucentetan dogula	-	-	-

Z	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
ZABAL	zabal	-	-	zabala
ZABAL(DU)	zabaldu	-	sabaldu san zabaldu eguizu	-
ZAHAR	-	-	zarrenac (P) sarrenac (L)	sarra
ZAHARTZARO	-	-	sartzarua	-
ZAPATA	-	-	zapatia	-
ZAPATU	-	-	-	sapatu
ZATI	zati	sati	zatie (L)	-
ZAZPI	zazpi	saspi	zaspi	zazpi
ZAZPIGARREN	zazpigarrena	saspiguerrena (L) saspigarrena (E)	-	-
ZAZPINA	-	-	-	zazpine
ZAZPIREHUN	-	-	saspireun (L)	-
ZEDI(D)U	-	-	ceditan ebanian (L)	-
ZE HARO	-	-	ciaro	-
ZEIN	cein	sein seiñegas (L)	ceiñ ceñ (P) cein (L) ceinen (L)	zein
ZEINBAT	ceinbat	seimbet (L) seinbet (E)	-	zeinbet
ZEINBATGARREN	-	seimbet garren	-	-
ZEINTZUK	ceintzuc ceinzuc	seinsuc	ceintzuec seinsuec	zeintzuk
ZELAI	-	-	zelaian	-
ZELAN	celan	selan	celan	zelan
ZELANGO	celango	-	-	zelangoa
ZELEMIN	-	-	celeminiñe (L)	-
ZEMA(TU)	cematuten dituezanac	-	ez cematu dajola	-
ZEMENDI	-	-	-	zemendi
ZEN(T)ZUNA	cezunac	-	-	-
ZER	ce cer	se ser	ce se cer	zer
ZEREGIN	cer eguin	-	-	-
ZE(R)GA(I)TIK	cegaitic cegatic	segaitic segatic (E)	segaitic cegaiti cegaitic	-
ZERBAI(S)T	cerbaist	-	-	-
ZERU	cerua	ceruco serue gaitic (L)	-	-
ZERTZUK	certzuc	-	-	zertzuk
ZESINO	-	-	cesiñoa (L)	-
ZEU	ceu	seure	seu zeuc ceure zeuec seubec ceuen	zeu
ZEUEK	-	-	-	-
ZEU(R)OK	-	-	-	zeurok
ZEZEIL	-	-	-	zezeile
ZIEN(T)ZIA	ciencyaco	-	-	-
ZIERTU	ciertua	-	-	-
ZIL	-	-	-	zile
ZINA(TU)	ciñatuten zara	-	-	-
ZITAL	cial	-	-	-

ZIZPURUKA	cizpuruca	-	-	-
ZOL(I)	-	-	-	zoli
ZOR	zorra	sorrac	-	-
ZORDUN	zordunai	sordunei	-	-
ZORION	zoriyoneco	-	-	-
ZORIONTASUN	zoriyontasun	-	-	-
ZOR IZAN	zor eztirialaco	sor estirialaco	-	-
ZORRI	-	-	-	zorriz
ZORTZI	zortzi	-	-	-
ZORTZIGARREN	zortzigarrena	sorsiguerrena (L)	-	-
		zorziguerrena (L)		
		sorsigarrena (E)		
		zorzigarrena (E)		
ZU	zu	suc	su	-
			zu	
ZURI(TU)	-	-	-	zuritu
ZUZEN(DU)	zucendutia	-	-	-
ZUZENTASUN	-	-	-	zuzentasun

<i>Izen bereziak</i>	<i>Kristinau doktrina 1828</i>	<i>Doktriniaren lau partiak 1858</i>	<i>Ruth-en liburua 1872</i>	<i>Erizkizundi Irukoitza 1925</i>
ABRAHAN	Abrahanen	-	-	-
ADAN	Adan	-	-	-
AFRIKA	-	-	-	Afrika
AMINADAB	-	-	Aminadab Aminadab-ec (P) Aminadabec (L)	-
ANTONIO ABBADIE	-	-	Ant ^o Abbadie-ri (P)	-
ARAM	-	-	Aram Aramac	-
BARAZAR	-	-	-	Barazarkoa Barazardi
BETHLEHEM	-	-	Bethlehem-etic Bethlehemera Bethlehem-enen (P) Bethlehem-era (P) Bethlehemeco (P) Bethlemecoac (P) Bethelemenen (L) Bethlenera (L) bethlemeco (L) Bethlemocoac (L) Bethlhemera (L)	-
BILBO	Bilbon	-	-	Bilbo
BLAS	-	-	-	Blas
BOOZ	-	-	Booz Booz-ec Booz-en (P) Boozec (L) Boozeco (L) Boozen (L) Bozec (L)	-
CHELION	-	-	Chelion Chelion-en (P) Chelionen (L) Chelionec (L)	-
DABID	-	-	Dabid David-en (P) Dabiden (L) Daviden (L)	-
DONOSTIA	-	-	-	Donostiñe
EBA	Evaren	-	-	-
EFRATA	-	-	Efrata-an (P) Efrataan (L) Efratheos-Juda- Bethlemecoac (P) Efratheos-Juda- Bethlemocoac (L)	-
ELIMELECH	-	-	Elimelech Elimelechenen Elimelech-en (P) Elimech (L) Elimelechen (L) Elimelechec (L)	-
ESRON	-	-	Esrón (P) Esrón-ec (P) Ezron (L) Ezronec (L)	-
ERROMA	Erromaco	Erromaco	-	-

	Erromacoa			
	Erromara-bagaric			
EUSKAL HERRIA	-	-	-	Euskalherri
FELIPE	-	-	-	-
FELIPE MORALES	Felipe Morales-en	-	-	Felipe
FRANCISCO DE SALES, S.	San Francisco	-	-	-
GABRIEL	Salesec	-	-	Grabieli
GABRIEL, SAN	-	-	-	-
GABRIEL MENENDEZ DE LUARCA	San Gabrielelec	San Gabrielelec	-	-
GABRIEL MENENDEZ DE LUARCA	Gabriel Menendez de Luarcac	-	-	-
GASPAR ASTETE	Gaspar Astetec	-	-	-
IAGNACIO GALINDEZ	-	-	D. I. G.-ec (P)	-
IRUN	-	-	D. Ignacio Galindez (P)	-
ISAI(AS)	-	-	-	Irundi
			Isai (P)	-
			Isai-c (P)	-
			Isai-en (P)	-
			Isaias (L)	-
			Isaiasec (L)	-
			Isaiasen (L)	-
			Isaien (L)	-
ISRAEL	-	-	Israel-eco (P)	-
			Israel-en (P)	-
			Israeleco (L)	-
			Israelen (L)	-
JESUKRISTO	JESU Cristo	Jesucristo (L)	-	-
	JESU Cristoc	Jesucristoc (L)	-	-
	Jesu Cristo	Jesucristoren (L)	-	-
	Jesu Cristoren	Jesu Christo (E)	-	-
	Jesucristo	Jesu Christoc (E)	-	-
	Jesucristoren	Jesu Christoen (E)	-	-
		Jesu Christoren (E)	-	-
		Jesuchristo (E)	-	-
		Jesuchristoc (E)	-	-
		Jesuchristoen (E)	-	-
JESUS	JESUSEc	Jesusec	-	Jesus
	Jesus	-	-	-
JOSE IGNACIO ARANA	-	-	J. I. A-ac (P)	-
JOSEPE, SAN	San Josepe	-	-	-
	San Joseperi	-	-	-
JUAN BAUTISTA, S.	San Juan Bautistari	-	-	-
JUDA	-	-	Juda	-
			Juda-entzat (P)	-
			Judá (L)	-
			Judaentzat (L)	-
JUDAS	Judasec	Judasec	-	-
	Judasen	-	-	-
KLARA	-	-	-	Klara
KLEMENTE	-	-	-	Klemente
KRISTO	Cristo	Cristo	-	-
	Cristoc	Cristoc	-	-
	Cristoren	Cristoen (L)	-	-
		Cristoren (L)	-	-
		Christo (E)	-	-
		Christoc (E)	-	-
		Christoen (E)	-	-
		Christoren (E)	-	-
LAUDIO	Laudiyoco	-	-	-
LIA	-	-	Lia-gaz (P)	-
			Liagaz (L)	-
LLODIO	-	Llodio	Llodio (P)	-
			Llodio-co (P)	-
LOURDES	-	-	-	Lurdesdi

MADRIL	-	-	-	Madrilgoa Madrildik
MAHALON	-	-	Mahalon Mahalon-en (P) Maalon-en (L) Maalonen (L) Mahalonnec (L) Mara	-
MARA	-	-	Mara	-
MARIA (SANTA)	Mariya Santa Mariya	Marie	-	Marie
MIGUEL ARKAN- JEL, SAN	San Miguel Arcangeluari	-	-	-
MIRABALLES	-	-	-	Miravalleskoa Miravallesdi
MOAB	-	-	Moab Moabaco Moabitaco Moab-eco (P) Moaba-co (P) Moaldera (L)	-
NAFARROA	-	-	-	Nafarroati Nafarroara
NAHASON	-	-	Nahason Nahason-ec (P) Nahasonec (L)	-
NOEMI	-	-	Noemi Noemic Noemien Noemiren Noemi-c (P) Noemigas (P) Noemi-ri (P) Noemigaz (L) Noemin (L) Noemiri (L)	-
OBED	-	-	Obed Obedec (L)	-
ORPHA	-	-	Orpha Orphac	-
PAULO, SAN	San Paulo	-	-	-
PEDRO, SAN	San Pedro	-	-	-
PHARES	-	-	Phares-ec (P) Phares-en (P) Pharesec (L) Pharsen (L)	-
PONCIO PILATOS	Poncio Pilatosen	-	-	-
RAKEL	-	-	Rachel (P) Raquell (L)	-
RUTH	-	-	Ruth Ruthec Ruth-ec Ruthen Ruth-en Ruth-egas (P) Ruth-egaz (P) Ruth-eri (P) Ruthegaz (L) Rutheri (L)	-
SALMON	-	-	Salmon Salmon-ec (P) Salmonec (L)	-
TAMAR	-	-	Tamar-ec (P) Tamarrec (L)	-
TERESA, SANTA	Santa Teresac	-	-	-

BIBLIOGRAFIA

Lan argitaratuak

- APRAIZ, Odon:** El vascuence en Vitoria y Alava en la última centuria. Arabako Foru Diputazioa. Gasteiz, 1976.
- ARANA, Jose Ignacio:** “Ortografía bascongada. Fragmento de una carta á un amigo bascófilo” in Euskal Erria. 6. alea. 1882.
- ARANA MARTIJA, Jose Antonio:** Katalogoak 2. Bibliografía Bonapartiana. (Euskera - XXXVI.-aren separata). Euskaltzaindia. Bilbo, 1991.
- BARRENENGOA, F.:** La onomástica en la Tierra de Ayala - 1. Arabako Foru Diputazioa. Gasteiz, 1988.
- Batzuen artean:** Bonaparte ondareko eskuizkribuak. Deustuko Unibertsitatea. Bilbo, 1992.
- Batzuen artean:** Euskal dialektologiaren hastapenak. 2. edizioa. U.E.U. Bilbo, 1987.
- Batzuen artean:** Apuntes históricos. Euskara Aiarako eskualdean. Audio, 1983.
- ECHAIDE, Ana M^a:** Iker - 3. Erizkizundi irukoitza (euskara 1925). Euskaltzaindia. Bilbo, 1984.
- GONZALEZ ETXEGARAI, C.:** “Catálogo de los manuscritos reunidos por el Príncipe Luis-Luciano Bonaparte que se hallan en el País Vasco” in Euskera - XXIX. Euskaltzaindia. Bilbo, 1984.
- IRIGOIEN, Alfonso:** “Euskal berboaren sistema perifrastikoko aspektu denborez” in De re philologica uasconicae II. 91-99 orr. Bilbo, 1987.
- ITURRATE, J. eta UZQUIANO, R.:** “Datos para la historia del euskera en Luyando - Ayala” in Boletín Sancho el Sabio. XXIII. alea, 1979.
- Izengabea:** “Los actos euskeristas del pasado verano.” in Eusko-Ikaskuntza'ren Deia. 43. alea, 1929.

Izengabea: “Junta de Euskel-Bazkunen Alkartasuna Federación de Acción Popular Euskerista de 21 de Diciembre.” in Eusko-Ikaskuntza’ren Deia. 65. alea, 1935.

Izengabea: “Acción de la Sociedad.” in Eusko-Ikaskuntza’ren Deia. 67. alea 1935.

KNÖRR, Endrike: “Una traducción de Uriarte al vascuence alaves: La Bula ineffabilis de 1864.” in Iker - 2. Piarres Lafitteri omenaldia. Euskaltzaindia. Bilbo, 1983.

RUIZ DE LARRINAGA, J.: “Cartas del P. Uriarte al Príncipe Luis Luciano Bonaparte” in B.R.S.B.A.P. 1954.

RUIZ DE LARRINAGA, J.: “Cartas del P. Uriarte al Príncipe Luis Luciano Bonaparte” in B.R.S.B.A.P. 1958.

VILLASANTE, Luis: Historia de la literatura vasca. Arantzazu argitaletxea. Burgos, 1979.

Lan argitaratugabeak

Despacho de la executoria del Pleyto que los dos Cavildos Ecc.^{co} y secular de este Valle de Llodio an seguido con el Liz.^{do} D.ⁿ Leonardo de Uria y Orueta y D.ⁿ Nicolas de Murga Individuos Beneficiados de dho Cav.^{do} ecc.^{co} sobre aprovaz.^{on} de Capítulos establecidos por Concordia por ambas Comunidades &.^a =. 1784. Laudioko Artxibategi Historikoan gorderiko agiria. Saila: V - Relaciones con autoridades eclesiásticas - 1750-1910; Kutxa: 2; Karpeta: 1

Manuel Fernando Oruek, Leonardo Uria Oruetarekin izandako istiluen ondorioz, apezpikuari bidalitako gutun txostena. 1775. Gasteizko Elizbarruti eta Apezpikutegetiko Artxibategi Historikoa. Orden zenbakia: 68 ; Kutxa: 2; Atala: 4 (batzu).

Laudion, Batzarre sekularra eta elizakoaren artean egindako ituna dela eta sortu zen auziari buruz, On Francisco Xabier Irabik, berari egindako galdera batzuei erantzuteko osoturiko txostena.. 1774. Gasteizko Elizbarruti eta Apezpikutegetiko Artxibategi Historikoa. Orden zenbakia: 68 ; Kutxa: 2; Atala: 4 (batzu).

Itunaren 6. kapituluarekin ados ez zeudelako, aurkezturiko errekurtsua. 1780. Gasteizko Elizbarruti eta Apezpikutegetiko Artxibategi Historikoa. Orden zenbakia: 68 ; Kutxa: 2; Atala: 4 (batzu).

Akta liburuak. 1827. Laudioko Artxibategi Historikoa.

1828. Gasteizko Elizbarruti eta Apezpikutegetiko Artxibategi Historikoa. Orden zenbakia: 68 ; Kutxa: 2; Atala: 4 (batzu).

Gutun ofiziala. 1844. Laudioko Artxibategi Historikoa. Saila: V - Relaciones con autoridades eclesiásticas - 1750-1910; Kutxa: 2; Karpeta: 13

Gutun ofiziala. 1813. Laudioko Artxibategi Historikoa. Saila: VI - Juzgado y Registro civil - 1813-1814; Kutxa: 2; Karpeta: 8

BONAPARTE, L. L.: Phonologie de la langue basque dans tous ses dialectes;....
Bonaparte ondarearen 2. C. 2. mikrofilma. Azkue Biblioteka.

ELEXALDE, K. eta LANDA, E.: Laudioko cristiñau doctrinia-ri buruzko zenbait gauza.
1987.

GAMINDE, Inaki: Laudioko katekima. 1982.

IRIONDO, J. M.: Asteteren cristinau doctrinia (Laudioko abade jaunen enkarguz eta kostuz).

URIARTE, Jose Antonio: Ruth-en liburua. Azkue Bibliotekaren Bonaparte ondarearen 2.C.21. mikrofilma.